

HEPOKALLIONTIE

JÄLLEENRAKENNUSKAUDEN PIENTALOALUE HELSINGISSÄ

Diplomityö

Tuomo Könönen

AALTO-YLIOPISTO
TAITEIDEN JA SUUNNITTELUN KORKEAKOULU
ARKKITEHTUURIN LAITOS
2018

Tekijä:	Tuomo Könönen
Diplomityön nimi:	Hepokalliontie. Jälleenrakennusajan pientaloalue Helsingissä.
Päiväys:	06.11.2018
Laitos:	Arkkitehtuurin laitos
Professuuri:	Arkkitehtuurin historia
Työn valvoja:	professori Aino Niskanen
Työn ohjaajat:	arkkitehti Aimo Nissi
Sivumäärä:	108
Kieli:	Suomi
Avainsanat:	jälleenrakennusaika, tyyppitalot, rakennussuojelu, täydennysrakentaminen

Tiivistelmä

Tässä diplomityössä on selvitetty Helsingissä sijaitsevien jälleenrakennusajan pientaloalueiden suojeluun, kaavoitukseen ja täydennysrakentamiseen liittyviä kysymyksiä. Tarkempaa tarkastelua on tehty Jollaksen Hepokalliontien alueesta. Hepokalliontien alue kuuluu seitsemän parhaiten säilyneen jälleenrakennusajan pientaloalueen joukkoon Helsingissä. Alue on myös merkittävä Puutalo Oy:n aluerakentamisen esimerkki Toivo Jäntin suunnittelemine tyyppitaloineen. Alueen arvokkaiden piirteiden säilyminen edellyttää asemakaavan lisäksi jälleenrakennusajan tyyppitaloalueiden piirteiden ja paikan tuntemusta. Tässä työssä olen pyrkinyt tuomaan näitä miljööseen liittyviä arvoja ja piirteitä esille.

Työssäni olen perehtynyt jälleenrakennusajan arkkitehtuuriin ja tyyppisuunnitteluun. Tuon työssäni esille jälleenrakennusajan arkkitehtuurin pääpiirteitä sekä ajan olosuhteiden vaikutusta tyyppisuunnitteluun. Käsittelen myös Puutalo Oy:n toimintaa jälleenrakennusajalla. Lisäksi käsittelen jälleenrakennusajan tyyppitaloalueiden suojeluun, kaavoitukseen ja täydennysrakentamiseen liittyviä mahdollisuuksia ja haasteita.

Lähteinä työssäni olen käyttänyt jälleenrakennusaikaa käsittelevää kirjallisuutta, arkistoja, haastatteluja sekä paikan päällä tehtyjä havaintoja ja kenttätöitä.

Työn johtopäätöksenä olen tehnyt Hepokalliontien alueen rakentamis- ja korjaustapaohjeen sekä luonnos-tasoisien laajennusehdotuksen yhdelle tontille. Rakentamis- ja korjaustapaohjeen tavoitteena on alueen ominaispiirteiden säilyttäminen ja niiden esiin tuominen. Muiden jälleenrakennusajan tyyppitaloalueiden tapaan Hepokalliontien miljöö on herkkä muutoksille, joten tieto ja ymmärrys alueen ainutlaatuisista arvoista ovat tarpeellisia alueen säilymisen kannalta.

Author: Tuomo Könönen
Title: Hepokalliontie. Jälleenrakennusajan pientaloalue Helsingissä.
Date: 06.11.2018
Department: Department of Architecture
Chair: History of Architecture
Supervisor: Professor Aino Niskanen
Tutor: Architect Aimo Nissi
Number of pages: 108
Language: Finnish
Keywords: reconstruction period, type houses, building preservation, infill building

Abstract

The Master's Thesis deals with the issues of building preservation, town planning and infill building in the reconstruction period type house areas in Helsinki. The thesis focuses on the type house area Hepokalliontie in Jollas. The area is among the seven best preserved type house areas in Helsinki. Moreover, the area is a notable example of a housing development project of Puutalo Oy involving the type houses designed by architect Toivo Jäntti. Conservation of the valuable characteristics of the area requires knowledge of the town planning, the characteristics of reconstruction period type house areas and knowledge of the area itself. In my thesis, I bring forward these values and features linked to the milieu.

In my work, I have studied reconstruction period architecture and type planning. I bring forward the main characteristics of the architecture and type planning during the reconstruction period. Furthermore, I discuss the operation of Puutalo Oy in the reconstruction period. Additionally, I highlight possibilities and challenges of conservation, town planning and infill building in reconstruction period type house areas.

Source material for the thesis has been the literature concerning the reconstruction period, archives research, interviews and my own inventories and observations in the area.

As a conclusion of the thesis I have made instructions of building and renovation of Hepokalliontie area and, additionally, a rough extension plan for one building located in the area. The central focus of the building and renovation instructions lay in conserving and bringing out the characteristics of the area. Similarity to other reconstruction period type house areas, Hepokalliontie milieu is susceptible to changes. Thus, information and knowledge of the unique values of the area are of great importance in the conservation of Hepokalliontie area.

Kiitokset

Aino Niskanen

Aimo Nissi

Maria Isotupa

Osmo Lappo

Sakari Mentu

Piia Mikkola

Mika Penttinen

Riitta Salastie

Juuso Talsi

Ulla Vahtera

Sisällysluettelo

Johdanto	8
OSA 1	
1 Työn lähtökohtia	11
1.1 Tyyppitaloalueet suojelun ja täydennysrakentamisen näkökulmasta	11
1.2 Hepokallion sijainti ja yleispiirteet	12
2 Jälleenrakennuskausi	16
2.1 Jälleenrakennuskauden vaiheet, pika-asutus- ja maanhankintalaki	16
2.2 Jälleenrakentaminen Helsingissä	18
3 Jälleenrakennuskauden arkkitehtuuri	22
3.1 1940-luvun arkkitehtuuri	22
3.2 Arkkitehtien rooli jälleenrakennusajalla	26
4 Hepokalliontien alueen historiaa	28
4.1 Laajasalon ja Jollaksen aluehistoriaa	28
4.2 Hepokalliontien omakotialueen synty	30
5 Puutalo Oy	32
5.1 Puutalo Oy:n synty	32
5.2 Puutalo Oy:n rooli jälleenrakennuskaudella	33
5.3 Rintamamiestalo ja sen suhde Puutalo Oy:n tyyppisuunnitelmiin	36
5.4 Toivo Jäntti Puutalo Oy:n suunnittelijana	41
6 Aluesuunnittelun tarkastelua ja piirteitä	42
6.1 Aluesuunnittelu jälleenrakennuskaudella	42
6.2 Alueiden piirteitä jälleenrakennuskauden pientaloalueilla Helsingissä	44
6.3 Tyyppitalojen piirteet	46
6.4 Jälleenrakennuskauden piha	50
7 Hepokalliontien nykytilanteen tarkastelu	52
7.1 Ympäristön aluerakenne, liikenne, palvelut	52
7.2 Kaavatilanne	54
7.3 Miljöanalyysi	58
7.3.1 Tiet, tontit, rakennusten sijainti tonteilla	58
7.3.2 Maasto	60
8 Alueiden tulevaisuus, uhat, suojelu, täydennysrakentaminen	62
8.1 Tyyppitaloalueiden kaavoitus ja täydennysrakentaminen	62
8.2 Kaupunkisuojaus ja asemakaavan merkitys suojelussa	63
8.3 Korjata, laajentaa vai täydennysrakentaa?	70
8.4 Täydennysrakentaminen	71
8.5 Omakotiasuminen Helsingissä	76

OSA 2

1. Korjaus- ja rakentamistapaohje	78
2. Suunnitelmaluonnos	90
Lähteet	102

Johdanto

Laajasalon Jollaksessa sijaitseva merelle työntyvä Puuskaniemi kätkee sisälleen salaisuuden: puutarhamaisen, pienen asuinalueen, joka on rakennettu samanlaisista harjakattoisista taloista. Meren läheisyyden tuntee alueella vahvasti, onhan paikan nimikin Puuskaniemi. Pihalla kasvaa mäntyjen ja kuusien lisäksi jaloja lehtipuita: lehmuksia, jalavia... Pihalla vihreän lehvästön alla seisossaan täytyy muistuttaa itseään: ollaan edelleen Helsingissä.

Jollaksessa, merelle ulottuvan niemen kärjessä sijaitseva Hepokalliontien alue on hieno esimerkki säilyneestä, yhtenäisestä jälleenrakennusajan tyyppitalo-alueesta. Alueen talot ovat Puutalo Oy:n Toivo Jäntin suunnittelemaa tyyppiä numero 957. Alue on maise-mallisilta arvoiltaan ainutlaatuinen ja arvokas Helsingissä. Kaupunki onkin luokitellut alueen seitsemän parhaiten säilyneen jälleenrakennusajan pientaloalueen joukkoon.

Itselläni on varhaisia kokemuksia jälleenrakennuskauden pientaloarkkitehtuurista: lapsuudenkotini on Espoossa sijaitseva 1950-luvulla rakennettu puolitoistakerroksinen omakotitalo. Kiinnostukseni aiheeseen tulivat tarkkaillessani lapsuudenympäristöni muutoksia ja täydennysrakentamista. Myös monet Helsingissä sijaitsevista jälleenrakennuskauden pientaloalueista olivat minulle ennestään tuttuja. Hepokalliontiehen tutustuin arkkitehti Riitta Salastien ehdottaessa minulle alueen ottamista työhöni lähemmän tarkastelun kohteeksi.

Kaupungin kasvaessa ja tiivistyessä monet pientalo-alueista ovat joutuneet muutosten ja täydennysrakentamisen kohteiksi. Muutospaineiden keskellä herää kysymys: miten alueiden arvokkaat piirteet voidaan säilyttää ja miten täydennysrakentaminen on mahdollista ilman alueiden piirteiden rikkoutumista?

Käsittelen diplomityössäni jälleenrakennusajan pientaloalueiden suojelun, asemakaavoituksen ja täydennysrakentamisen mahdollisuuksia ja haasteita. Tarkastelen edellä mainittuja kysymyksiä Hepokalliontien alueen kautta. Käsittelen työssäni lyhyesti myös joitakin muita Helsingissä sijaitsevia jälleenrakennusajan pientaloalueita.

Kuvia helsinkiläisiltä jälleenrakennusajan pientaloalueilta Länsi-Herttoniemestä, Hepokalliontieltä ja Kyläkunnantieltä.

Jälleenrakennuskautta ja ajan tyyppitalosuunnittelua on käsitelty laajasti eri tutkimuksissa ja kirjallisuudessa. Tämän työn tärkeimpinä innoittajina ja lähteinä on ollut Kirsi Heininen-Blomstedtin väitöskirja *Jälleenrakennusajan pientaloalue*, josta olen lainannut käyttökelpoisia aineksia, kuten miljööanalyysin, omaan työhöni. Muita tärkeitä lähteitä ovat Erkki Helamaan jälleenrakennusajan arkkitehtuuria käsittelevä *40-luku – korsujen ja jälleenrakentamisen vuosikymmen* sekä Petteri Kummalan kattava tyyppitaloja käsittelevä *Lamasalvoksesta elementtitekniikkaan – suomalainen pientalosuunnittelu jälleenrakennuskaudella*.

Jälleenrakennusaikaa ja tyyppitaloja on käsitelty myös diplomitoissa, esimerkkinä Kirsi Kairamon Marttilaa käsittelevä työ, Jouni Bergin Espoon Laajalahdessa sijaitsevaan tyyppitaloalueeseen liittyvä työ sekä Päivi Vuoren Puutalo Oy:n historiaan ja toimintaan keskittyvä työ.

Helsingin jälleenrakennuskauden pientaloalueita on inventoitu vuoden 2002 yleiskaavaan liittyen. Tuolin valittiin seitsemän parhaiten säilynyttä aluetta julkaisuun *Korsutieltä Näätäkujalle (osat I ja II)*. Hepokalliontien alue kuuluu tuohon seitsemän parhaan ryhmään. Helsingin alueella kaavoituksella on suojeltu noin 600 jälleenrakennusajan pientaloa.

Olen saanut käyttöni Hepokalliontiellä asuvan arkkitehti Mika Penttisen piirustuskokoelman Puutalo Oy:n Jollaksen talotyyppistä.

Tutkimusmenetelminä työssäni ovat olleet haastattelut, paikan päällä tehdyt inventoinnit ja suojeluun sekä täydennysrakentamiseen liittyviin kysymyksiin ja ongelmiin perehtyminen. Olen perehtynyt helsinkiläisten tyyppitaloalueiden asemakaavoihin ja suojelun tasoon. Olen käynyt monilla alueilla paikan päällä Hepokalliontien alueen lisäksi.

Diplomityöni jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään jälleenrakennuskautta yleisesti ja jälleenrakennuskauden arkkitehtuuria ja arkkitehtien roolia jälleenrakennusajalla. Käsittelen myös Puutalo Oy:n toimintaa jälleenrakennusajalla. Toinen osa sisältää laatimani Hepokalliontien alueen korjaus- ja rakentamistapaohjeet ja suunnitelmaluonnoksen.

Työni tavoitteena on tutkia jälleenrakennusajan pientaloalueiden suojeluun ja täydennysrakentamiseen liittyviä kysymyksiä eri näkökulmista ja tuoda esille erilaisia ratkaisuehdotuksia. Pyrkimyksenäni on, että työni lisää kiinnostusta jälleenrakennusajan pientaloalueita kohtaan ja herättää myös halua ylläpitää ja vaalia arvokkaita ympäristöjä Hepokalliontien alueen lisäksi muuallakin. Tavoitteenani on myös, että korjaus- ja rakentamistapaohje antaa Hepokalliontiellä asuville tietoa ja arvostusta hienon alueensa ainutlaatuisia piirteitä kohtaan.

Jälleenrakennusajan tyyppitaloja. Kaksi ylintä kuvaa Marttilasta, toiseksi alin Kyläkunnantieltä ja alin Länsi-Herttoniemestä.

1 Työn lähtökohtia

1.1

Tyypitaloalueet suojelun ja täydennysrakentamisen näkökulmasta

Kaupungin kasvaessa ja tiivistyessä monet pientaloalueista ovat joutuneet muutosten ja täydennysrakentamisen kohteiksi. Jälleenrakennuskauden pientaloalueet ovat usein hyvin herkkiä ympäristöjä muutoksille. Kirsi Heininen-Blomstedt toteaa, että täydennysrakentaminen kaupunkikeskustassa on erilainen ongelma kuin pientaloalueilla.¹ Omakotialueilla rakennetun ja rakentamattoman suhde korostuu kaupunkikeskustoihin verrattuna. Rakennusten väliset tilat, *välitilat* ovat miljöön muodostajina oleellisia. Puistomaisilla jälleenrakennuskauden pientaloalueilla ympäristön kokonaisuus pihoineen, istutuksineen ja katualueineen on paljon enemmän kuin yksittäiset rakennukset.

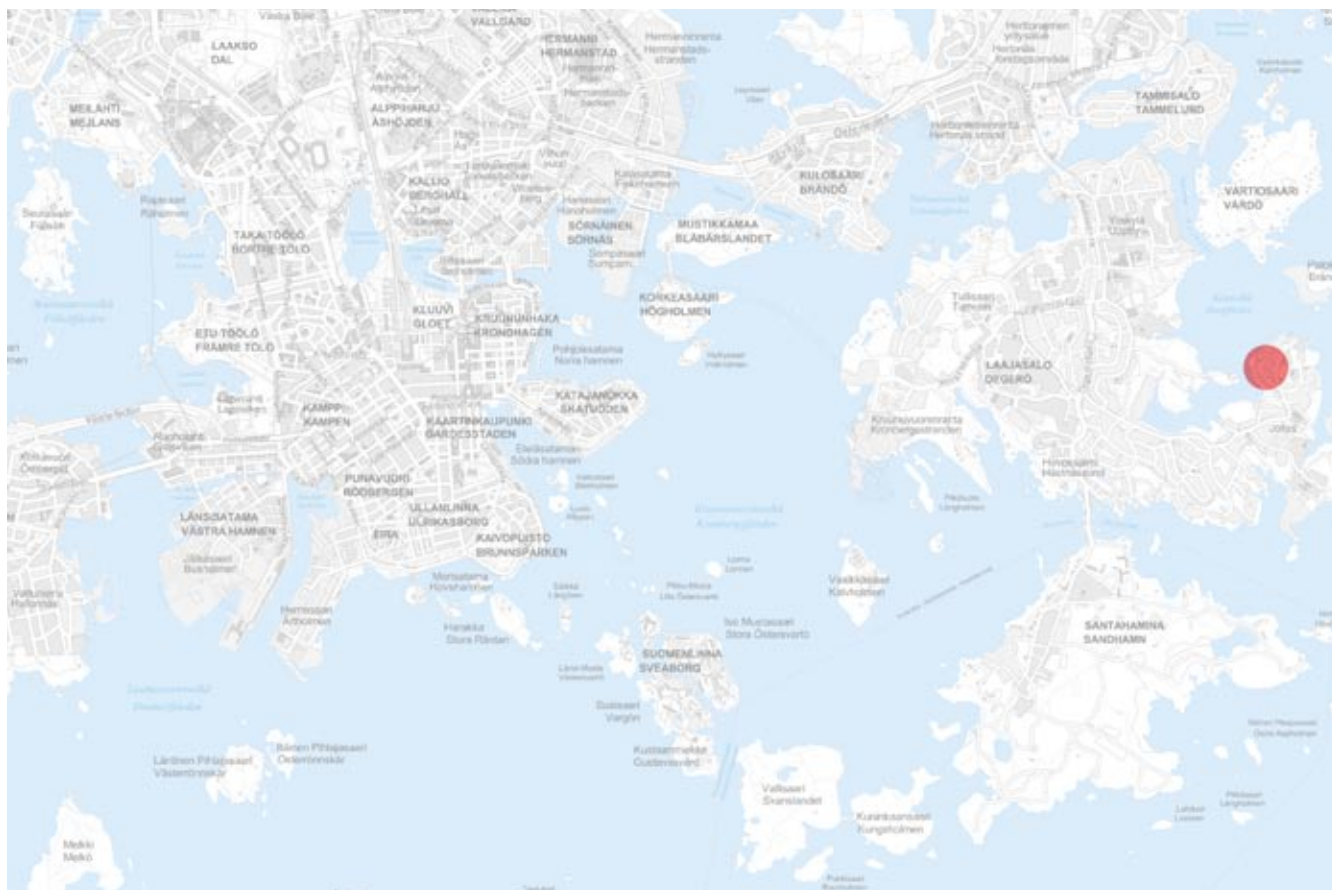
Täydennysrakentamisen haaste jälleenrakennuskauden pientaloalueilla liittyy miljöön herkkyyteen. Rintamamiestaloalueiden ympäristöllinen arvo perustuu vahvasti alueiden yhtenäisyyteen. Rakennusten ajallinen kerroksisuus saattaa rikkoa alueiden yhtenäistä ilmettä. Suojeleva asemakaava saattaa sisältää miljöötä suojelevia määräyksiä, mutta mahdollistaa samalla ylisuuren rakentamisen.² Rakennusoikeuden kasvaessa suureksi voi myös purkaminen koitua jälleenrakennuskauden pientalon kohtaloksi.³

Alueiden arvot ja arvostus perustuvat pitkälti ympäristön piirteisiin: luonnonläheiset, puistomaiset, vehreät ja rauhalliset pientaloalueet koetaan houkuttelevina asuinympäristöinä. Tässä piilee paradoksi: houkuttelevina asuinympäristöinä jälleenrakennuskauden pientaloalueet kokevat arvonnousun ja sen mukanaan tuomat houkutukset tiivistämiseen ja täydennysrakentamiseen. Liiallisella tiivistämisellä alueen alkuperäisiä arvoja saatetaan kuitenkin menettää.

¹ Heininen-Blomstedt 2013, s. 28.

² Heininen-Blomstedt 2013, s. 203.

³ Kirsi Kairamon mukaan yksityinen maa houkuttelee rakentamaan tehokkaammin tonttitehokkuuden noustessa yli $e=0,25$. Tällöin alkuperäinen rakennuskanta päästetään rapistumaan uudisrakentamista silmällä pitäen. Kairamo 1980, s. 101.

1.2

Hepokalliontien alueen sijainti ja yleispiirteet

Jollaksessa Laajasalon alueella sijaitseva Hepokalliontien alue on pieni, käsittäen yhden hevosenkengän muotoisen kadun ja sen ympärille sijoitetut 38 tonttia tyyppitaloineen. Erikoisuutena verrattuna muihin Helsingin tyyppitaloalueisiin on rannalla sijaitsevan alueen välitön suhde mereen. Toinen erikoisuus ovat tyyppitalot, jotka ovat samaa Toivo Jäntin suunnittelemaa Puutalo Oy:n tyyppiä nro 957. Alue onkin ainoa Puutalo Oy:n yhtenäinen alue Helsingissä.⁴

Maisemallisesti arvokkaaseen ympäristöön niemelle meren rantaan sijoittunut alue on säilyttänyt yhtenäisen ilmeensä, vaikka useimpia rakennuksista on myöhemmin laajennettu ja muutettu. Maasto-olosuhteet alueella ovat vaihtelevia ja korkeuseroja on kohtuullisen paljon. Muista tyyppitaloalueista poiketen alueelle ei ole tehty pihasuunnitelmaa. Tonteilla on kuitenkin vehreä, puutarhamainen luonne.

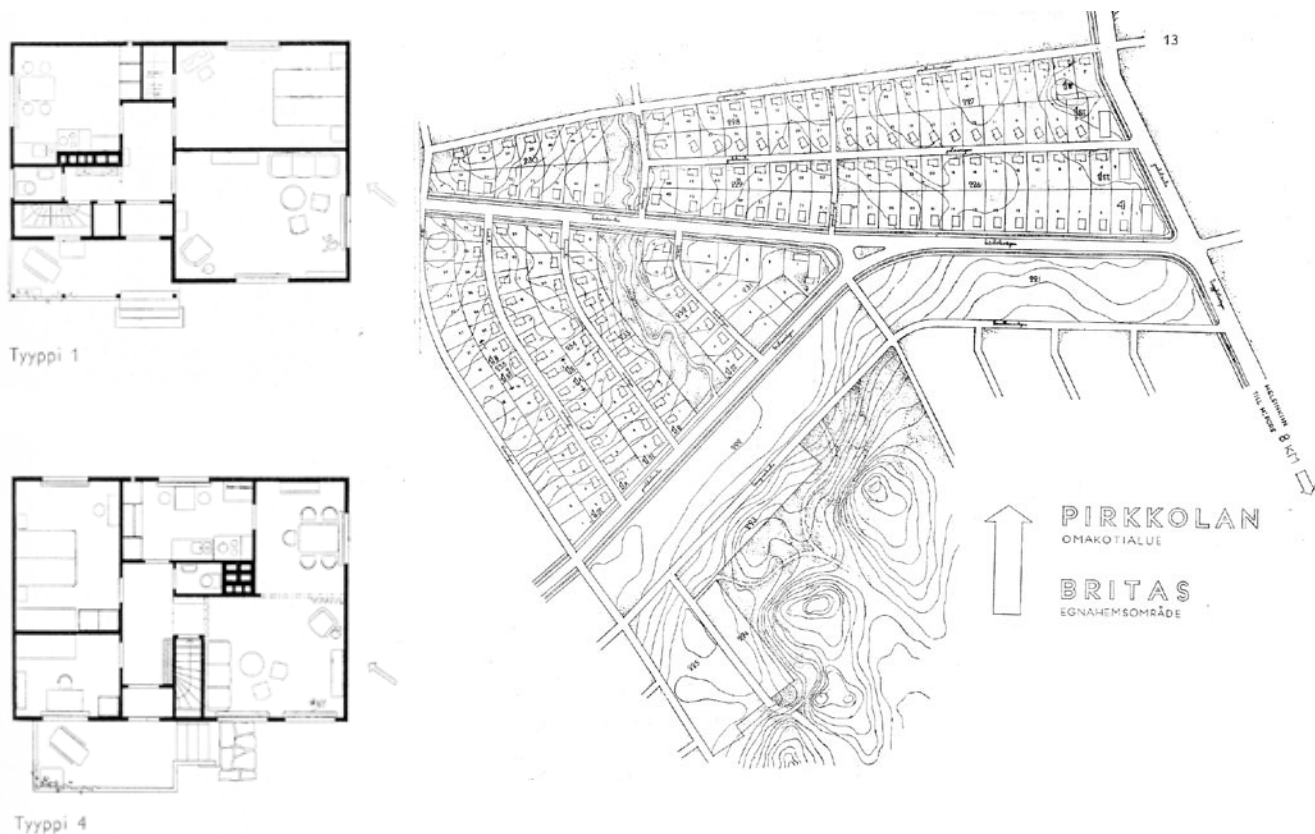

⁴ Sädevirta 2003, s. 39.

Pirkkolan ruotsalaistalotyypien 1 ja 4 pohjapiirrokset sekä asemapiirros. Kuva: Arkkitehti-lehti 1941.

2 Jälleenrakennuskausi

Jälleenrakennuskauden ajatellaan usein alkaneeksi heti sotien jälkeen vuodesta 1945. Tosiasiassa jälleenrakennuskausi alkoi jo talvisodan jälkeen, kattoi välirauhan ajan sekä jatkosodan ja päättyi viimeisen sotakorvausjunan lähtöön. Virallisesti ajanjakso kattoi vuodet 1940–1952. Kuitenkin jälleenrakentaminen jatkui kaupungeissa aina 1950-luvun lopulle saakka.

2.1

Jälleenrakennuskauden vaiheet, pika-asutus- ja maanhankintalaki

Jälleenrakennusaika on jaettu neljään vaiheeseen.⁵ Ensimmäinen vaihe alkoi välirauhasta talvisodan jälkeen. Jälleenrakentaminen keskittyi ensimmäisessä vaiheessa sodan pommitusten tuhojen korjaamiseen, keskenjääneiden rakennustöiden loppuun saattamiseen ja siirtoväen asuttamiseen. Tähän vaiheeseen

liittyi Ruotsin lahjatalojen saapuminen Suomeen kaupunkien jälleenrakentamisen tukemiseksi. Tällöin rakennettiin mm. Pirkkolan ja osa Marttilan alueista Helsinkiin. Toinen vaihe alkaa Jatkosodasta ja Karjalan takaisinvaltaamisesta. Toisessa vaiheessa rakentaminen keskittyy vallattujen alueiden jälleenrakentamiseen. Tähän vaiheeseen liittyy rintaman talotehtaissa valmistetut Asevelitalot, joita rakennettiin lähinnä vallatuille alueille. Kolmas vaihe liittyy Lapin sotaan ja Lapin jälleenrakentamiseen. Neljäs tärkein ja suurimpia ponnistuksia vaatinut vaihe alkaa rauhajan ajasta, vuodesta 1945 lähtien.

Jälleenrakentamisen pääpaino on neljännellä, eli viimeisellä vaiheella, jolloin rakennettiin suurin osa Helsinginkin tyypitaloalueista. Sotien jälkeen Suomi oli vaikeassa tilanteessa. Suurten sotakorvausten ja sodan aineellisten – ja henkisten – menetysten lisäksi oli asutettava Neuvostoliitolle jääneiden alueiden asukkaat.

⁵ Helamaa 1983, s. 66, 67–110.

Pika-asutus- ja maanhankintalaki

Talvisodan jälkeen Suomi joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle alueita Kannakselta, Sallan suunnalta, Hangosta sekä Petsamosta. Alueiden väestö siirrettiin muualle Suomeen. Siirtoväen, joka oli pääasias-
sa maatalousväestöä, sijoittamista varten säädettiin 1940 *pika-asutuslaki*.

Pika-asutuslain mukaan paikkakuntien joihin siirtoväki sijoitettiin, tulisi vastata maansaajien entisiä kotiseutuja. Ruotsinkieliset alueet säästyivät lain määräämiltä siirtoväen sijoitusvelvotteilta, mutta niiden tuli hankkia vastaavaa maata muualta Suomesta. Siirtoväki asettui asutustiloille, sekamuotoistiloille ja viljelystiloille. Pienimmät asutustilat olivat pinta-alaltaan noin 0,2–0,5 ha, suurimmat viljelytilat noin 6–30 ha. Asuinrakentaminen tiloilla tehtiin Maatalousseurojen keskusliiton asutusvaliokunnan tyyppi-
piirustusten mukaan. Myös osa Ruotsin lahjataloista sijoitettiin pika-asutustiloille maaseudulle.⁶

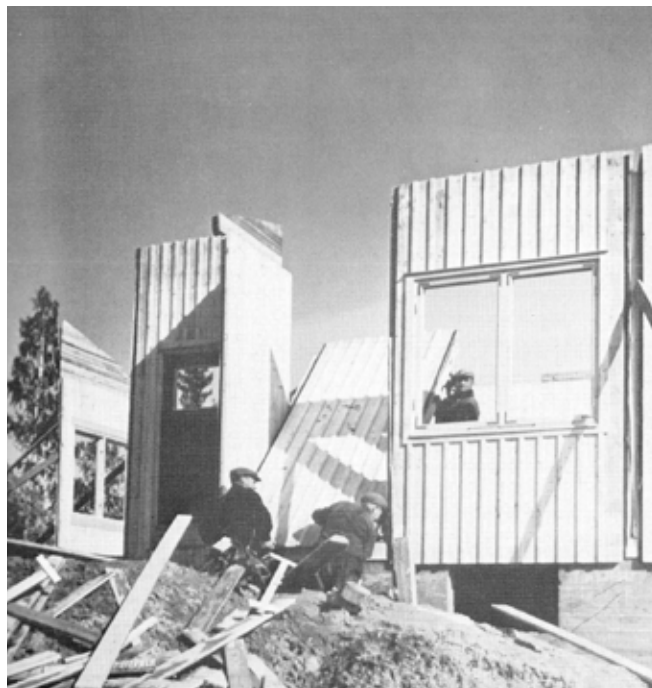
Maanhankintalaki hyväksyttiin eduskunnassa jatkosodan jälkeen 5.5.1945. Lain tarkoituksena oli helpottaa pitkästä sodasta kärsivien väestöryhmien tilannetta. Maataloustöihin perehtyneitä, mutta maatomia kansalaisia oli luovutetun Karjalan siirtoväen lisäksi myös rintamamiesten ja sotainvalidien joukossa. Myös sotaesket ja sotaorvot tulivat uuden maan hankintaan tarkoitetun lain piiriin. Maansaantiin oikeutettujen rintamamiesten tuli olla perheellisiä.

Lain toimeenpanon hoiti Maatalousministeriön asutusasiainosasto. Sopivan asutusta varten tarvittavan maan hankkimista varten perustettiin 193 maanlustuslautakuntaa. Pika-asutuslaista poiketen muodostettiin nyt myös asuntotontteja ja sekatilat jäivät pois. Uusia tilamuotoja olivat asuntoviljelystila ja kalastustila.⁷

Maan luovuttajina olivat ensisijaisesti valtio, seurakunnat, kunnat ja yhteisöt. Seuraavina olivat yhtiöt sekä yksityiset maanomistajat. Maanhankinnat suoritettiin vapaaehtoisin kaupoin ja pakkolunastuksin.

Helsingin pommitusten tuhoja. Kuva:SA-kuva.

Pirkkolaa rakennetaan. Kuva: Arkkitehti-lehti 1941.

Pirkkolan ruotsalaistalon tyyppi nro 4. Kuva: Arkkitehti-lehti 1941.

6 Laukkonen 1987?, s. 4.

7 ibid, s. 29.

Inarintiellä pommituksen jälkeen helmikuussa 1944. Kuva: Voutilainen, E. Helsingin kaupunginmuseo.

2.2

Jälleenrakentaminen Helsingissä

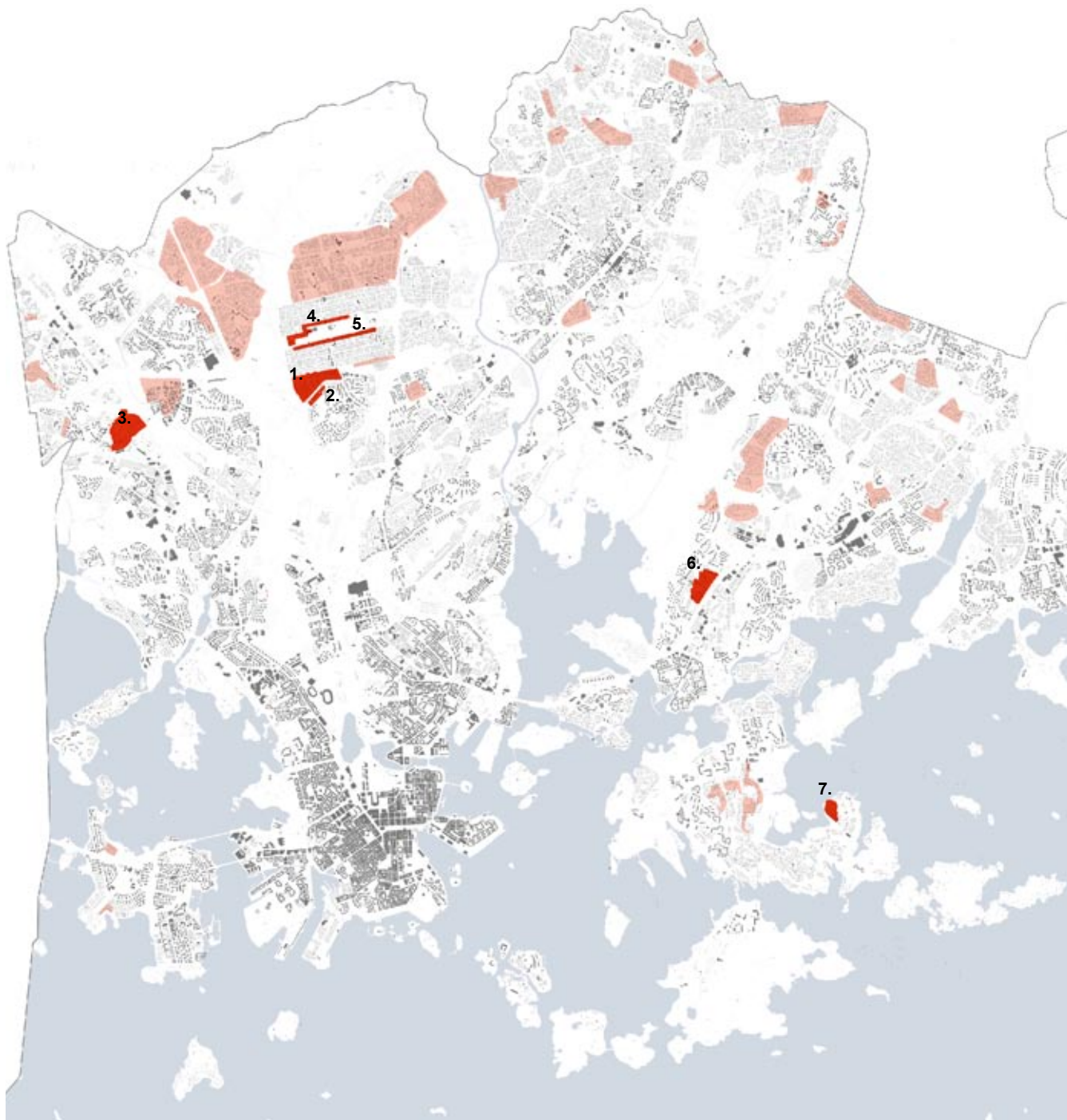
Jälleenrakentamisen ensimmäinen vaihe alkoi Helsingissä talvisodan jälkeen vuonna 1940 Ruotsin lahjatalojen pystytyksellä Helsingin Pirkkolaan. Samana vuonna alkoi sotainvalidikylän suunnittelu Helsingin Marttilaan. Vuonna 1940 säädettiin siirtoväen pika-asutuslaki, jossa etusijalla oli maatalousväki. Painopiste rakentamisessa pysyikin maaseudulla koko 1940-luvun, kaupunkia päästiin rakentamaan kunnon vasta vuoden 1949 jälkeen Arava-lakien tultua voimaan.⁸

Uusi merkittävä vaihe jälleenrakentamisessa Helsingissä alkoi vuonna 1945 maanhankintalain myötä. Maanhankintalakia käytettiin maan jakamiseen maanhankintaan oikeutetuille. Lain mukaan maanhankintaan oikeutettuja olivat sotainvalidit, -lesket, -orvot ja siirtoväki sekä perheelliset rintamamiehet. Luovutettava maa oli ensisijaisesti valtion maata. Ponnistelut siirtoväen asuttamiseksi olivat suuret: Helsingissä oli sijoitettava kaupungin alueelle noin 11 000 maansaajaa⁹. Helsingissä maanhankintalain perusteella maansaantiin oikeutettuja oli noin 6 700 hakijaa. Tonttien muodostamiseen tarvittava maa-ala oli noin puolet kaupungin maa-alasta ennen vuoden 1946 alueliitosta.¹⁰

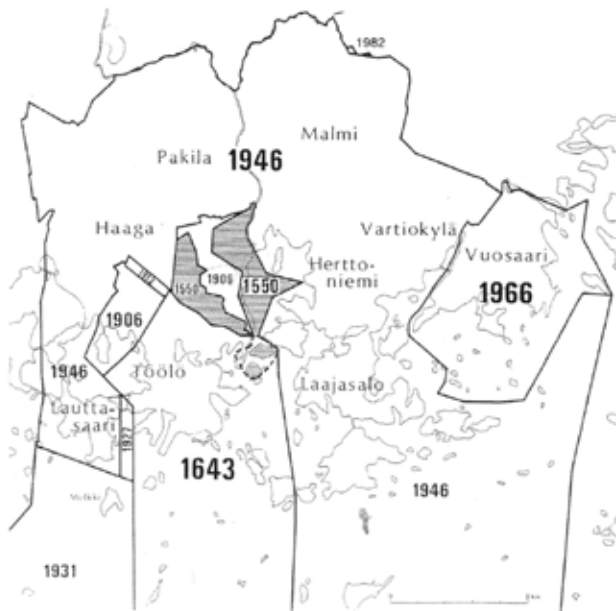
8 Helamaa 1983, s. 102.

9 Schulman 2000, s. 29.

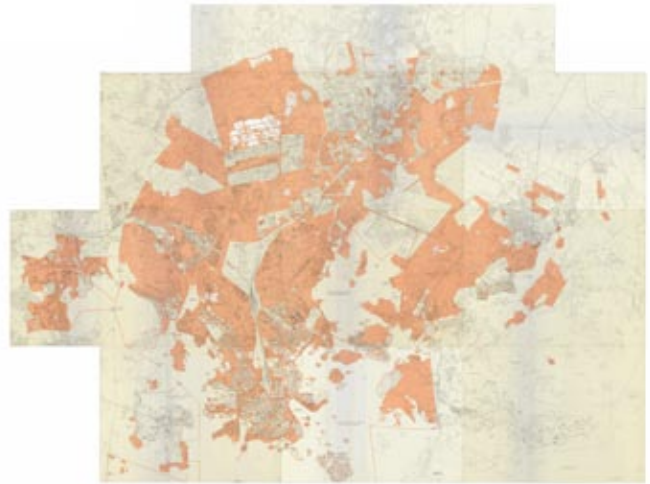
10 Haimi 2010, s. 46–47.

Jälleenrakennuskaudella rakennetut pientaloalueet Helsingissä. Punaisella merkityt ovat seitsemän parhaiten säilynyttä aluetta. 1. Pirkkola 2. Lampuotilantie 3. Marttila 4. Halkosuontie, Suovatie, Heinämiehentie 5. Kyläkunnantie 6. Länsi-Herttoniemi 7. Hepokalliontie.

Helsingin alueliitokset. Kuva: Alpola-Narinen 2006.

Helsingin kaupungin maanomistukset vuonna 1945. Kuva: Helsingin karttapalvelu.

Suuri alueliitos

Helsingissä koettiin mullistuksia sodan jälkeen myös maantieteellisessä mielessä. Vuonna 1946 pinta-alaltaan pieneksi käynyt pääkaupunki laajeni kertaheittolla moninkertaiseksi alueliitosten myötä. Suuressa alueliitoksessa Helsinkiin liittyi monta tuolloin maaseutumaista paikkakuntaa.

Vuoden 1946 alueliitoksen taustalla vaikutti Helsingin ja kaupunkia ympäröivien alueiden nopea väestönkasvu, joka oli alkanut jo vuosisadan alussa. Helsingin ympäristöön maaseudulle oli kehittynyt tiheää kaupunkimaista asutusta, ja maailmansotien välisenä aikana oli muodostunut useita kauppaloita ja taajaväkisiä yhdyskuntia pääkaupungin ympärille.¹¹

Alueliitoksen valmistelut oli aloitettu Helsingissä jo kauan ennen sotia ostamalla laajoja maa-alueita kaupungin alueen ulkopuolelta. Liitosalueiden kaavoituskin alkoi hyvissä ajoin ennen liitosta.¹² Vuoden 1946 alueliitoksessa Helsinkiin liitettiin merkittävä osa Helsingin pitäjää sekä Haagan, Kulosaaren ja Oulunkylän kunnat. Helsingin maa-ala kasvoi lähes viisinkertaiseksi liitoksen myötä.¹³ Sotien jälkeinen siirtoväen asutustoiminta vauhditti alueliitoksen toteutusta.¹⁴

Alueiden muodostus palstoittaen ja kaavoittamalla

Helsingin vuoden 1946 liitosalueiden vanhojen omakotiyhdyskuntien ja sotien jälkeisen asutustoiminnan myötä syntyneiden pientaloalueiden kaavoitus osoittautui hankalaksi ja aikaa vieväksi projektiksi. Viimeisimmät alueet saivat kaavansa vasta 1970-luvun alussa.¹⁵ Jälleenrakennusajan pientaloalueet ovatkin muodostuneet useimmiten palstoitussuunnitelmiin nojautuen.¹⁶

Merkittävä osa jälleenrakennusajan pientaloalueiden kaavoitus- ja palstoitussuunnitelmista Helsingissä on Helsingin kaupungin asemakaava-arkkitehtina vuosina 1917–1948 toimineen Birger Brunilan käsialaa. Brunilan suunnitelmissa, kuten Herttoniemen ja Marttilan asemakaava- ja palstoitussuunnitelmissa, näkyy hänen kiinnostuksensa englantilaisia puutarhakaupunkeja kohtaan.

11 Turpeinen 1997, s. 13.
12 Schulman 2000, s. 33.
13 Turpeinen 1997, s. 12.
14 ibid, s. 15.

15 Herranen 1997, s. 112.
16 Sädevirta et al. 2003, s. 12.

Helsinkiin rakennettiin väliaikaisia parakkiasuntoja sodan jälkeistä asuntopulaa helpottamaan. Kuva Metsäpurontieltä Maunulasta vuodelta 1956. Kuva: Turpeinen et al. 1997.

Arava-lait

Valtio päätti vuonna 1949 kehittää halpakorkoista rahoitusta asuntotuotannon vauhdittamiseksi. Vaikka pahin pula-aika oli tuolloin jo hellittänyt, oli Suomessa edelleen noin 30 000 välittömässä asunontarpeessa olevaa asukasta. Asuntorakennustuotannon valtuuskunnan eli *aravan* ensimmäiset lait hyväksyttiin samana vuonna. Arava-lait helpottivat etenkin kaupunkien asuntopulaa kerrostalotuotannon kasvassa halpahintaisten lainojen ja verohelpotusten myötä.¹⁷ Helsingin ensimmäiset arava-lainoitettut kerrostalot rakennettiin Meilahteen Mannerheimintien varteen.¹⁸

Arava-järjestelmä vauhditti myös pientalotuotantoa. Ensimmäisen puolentoista vuoden aikana arava rahoitti noin 3200 pientalon rakentamisen. Vuosikymmenen vaihteessa myös pientalojen pinta-alat kasvoivat hiukan, mikä ilmensi pula-ajan taittumista.¹⁹ Myös Hepokalliontien talot ovat arava-lainoitettuja. Rakentaja joutui kuitenkin rahoittamaan ja rakentamaan talon perustukset itse, jonka jälkeen lainan ensimmäinen erä oli nostettavissa.²⁰

17 Kummala 2005, s.26.

18 Schulman 2000, s. 31.

19 Kummala 2005, s.26.

20 Puutalo Oy:n lyhytfilmi.

Erik Bryggmanin suunnittelema Pansion alue Turussa. Kuva: Standertskjöld 2008.

3 Jälleenrakennuskauden arkkitehtuuri

3.1

1940-luvun arkkitehtuuri

Rakentaminen jälleenrakennuskaudella keskittyi pitkälti sodan tuhojen korjaamiseen sekä siirtoväen asuttamiseen. Asutuskysymys sekä sodan vaurioiden korjaaminen kaupungeissa ja taajamissa piti arkkitehdit kiireisinä koko jälleenrakennuskauden ajan. Sotien jälkeen myös teollisuusrakentaminen koki Suomessa suuren kasvun Oulunjoen voimalaitosten rakentamisen myötä. Suomalaisen arkkitehtuurin historiaan sotien jälkeinen aika on ennen kaikkea jättänyt jälkeensä tyyppitalot jälleenrakentamisen sekä siirtoväen ja rintamamiesten asuttamisen symboleiksi.

Jälleenrakentamiskausi on yksi kiistanalaisimmista ajanjaksoista suomalaisen modernin arkkitehtuurin historiassa. Aikakautta leimannut resurssien puute jätti jälkensä arkkitehtuuriin. Jälleenrakennusajan arkkitehtuuri oli kuitenkin raivaamassa tietä 1950-luvun suomalaisen arkkitehtuurin kansainväliselle menestykselle. Arkkitehtien ponnistukset jälleenrakentamisessa on tunnustettu, toisaalta aikakauden ratkaisuja ja jälkeensä jättämää rakennuskantaa on kritisoitu. On katsottu, että 1940-luku oli eräänlainen taantumakausi kahden ylevämmän aikakauden välissä: 1930-luvun funktionalismin ja 1950-luvun rationalismin.²¹

21

Helamaa 1983, s. 115.

Rintaman korsurakentamisellakin on vaikutusta jälleenrakennusajan arkkitehtuuriin. Kuva: SA-kuva.

Romantiikka ja primitivismi

Usein 1940-luvun suomalaiseen arkkitehtuuriin on liitetty sana romantiikka. Romanttiseksi luonnehdittujen piirteiden tuloa rakentamiseen on selitetty reaktiona sodan koettelemuksia vastaan.²² Monet aikakauden rakentamisen romanttisena pidetyt piirteet johtuivat kuitenkin jälleenrakennusajan resurssipuulasta. Funktionalismin usein ankarana pidetyn muotokieli ja materiaalit korvautuivat luonnonläheisillä muodoilla ja rakennusaineilla. Luonnonkiven käyttö, puu ja karkea rappaus kuuluvat tyypillisesti 1940-luvun arkkitehtuurin materiaalivalikoimaan. Aikakaudelle oli myös tyypillistä tietynlainen koristeaiheiden käyttö, joka näkyy rikkaassa detaljisuunnittelussa. On sanottu, että 1940-luvun romantiikka oli yksityiskohtien koristeellisuutta.²³

Myös kansallisromantiikka ja *karelianismi* kokivat uuden tulemisen. Jatkosodan aikana heräsi uutta kiinnostusta karjalaisuutta kohtaan Itä-Karjalan tullessa arkkitehtien ulottuville. Karjalaisesta puuarkkitehtuurista ammennettiin aiheita, kuten pyöröhirren käyttö, moniin aikakauden rakennuksiin. Esimerk-

keinä karelianismista ovat Aarne Ervin suunnittelema ravintola Kestikartanon sisustus (1945) ja Aulis Blomstedtin suunnittelema viikonloppumaja Rysäkallio (1946), joissa kummassakin on käytetty pyöröhirttä.

Jälleenrakennusajan arkkitehtuuria leimaa myös kiinnostus *primitivismiä* kohtaan. Primitivismi löysi tiensä suomalaiseen arkkitehtuuriin jo 1930-luvun puolella, jolloin kiinnostus talonpoikaista ja paikallisista lähtökohdista nousevaa rakentamista kohtaan nousi Suomessa ja muualla Euroopassa.²⁴

Primitivismin on ajateltu olevan yksi suomalaisen arkkitehtuurin perusteemoista.²⁵ Esimerkkinä varhaisesta primitivismistä on Pauli E. Blomstedtin suunnittelema luonnonkiveä ja puuta yhdistävä Rantalan tilan päärakennus (1935–1936). Myös joissain Alvar Aallon 1930-luvun puolivälin jälkeisissä töissä, kuten Villa Mairean (1938–1939) saunassa, on nähtävissä primitivistisiä piirteitä.

22 Wickberg 1959, s. 89.

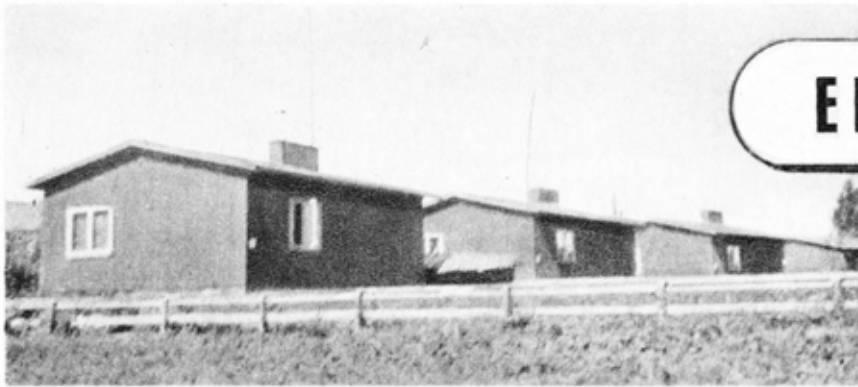
23 Helamaa 1983, s. 122.

24 Vesikansa 2007, Arkkitehti 4/2007

25 ibid

Omakotiasumisen ihanne ja paluu luonnon ääreen loivat omalta osaltaan romanttisia mielikuvia.²⁷ Arkkitehtien kiinnostus minimiasumista kohtaan näkyy joissakin tyyppitalosuunnitelmissa. Yksinkertaisen asumisen ihanteet näkyvät etenkin asevelitalosuunnitelmissa, joissa asumisen edellytykset on kutistettu minimiin yhden hirsikehikon sisälle. Asevelitalossa yhdistyy lisäksi mielenkiintoisella tavalla traditionaalinen hirsirakentaminen sekä uudenaikainen asumisen rationalisointi.²⁸

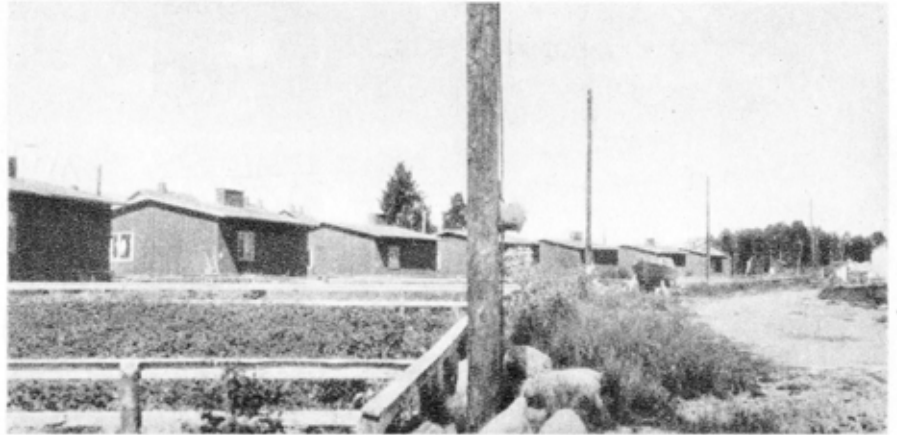
24

EI NÄIN...

Kuopio, Nijralan omakotialue, valmistunut 1941, valokuvattu kesällä 1945.

Kun asemakaavansuunnittelijan toivomuksia ei asemakaavaa toteutettaessa oteta huomioon ja kun kaupunki jättää uuden asuntoalueen hoidotta ja oman onnensa nojaan, on tulos tämän näköinen.

Heikki von Hertzen kritisoi pamfletissaan *"Koti vaiko kasarmi lapsillemme"* tyyppitaloalueiden ankeaa miljööä.

Kritiikki ja arvostuksen paluu

Arkkitehtikunnan keskuudessa monet ovat arvioineet jälleenrakennuskauden arkkitehtuuria jälkeenpäin kriittisesti. Nils Erik Wickberg arvioi aikakauden arkkitehtuurille tyyppillisten romanttisten piirteiden syinä olevan sodan koettelemukset. Kyösti Ålander näki 1940-luvun arkkitehtuurin taantumavaiheena, joka uhkasi modernismin kehitystä.²⁹ Asko Salokorven arvio tyyppitaloista on tyyli: Salokorpi kirjoittaa rintamamiestalon olevan "modernin suomalaisen arkkitehtuurin pahin taka-askel".³⁰

Viime vuosina jälleenrakennusajan tyyppitalot ovat kuitenkin nousseet jälleen arvostetuiksi. Jälleenrakennusajan talot nähdään viimeisinä oikeina taloina, jotka on asukkaat ovat rakentaneet itse saamalleen tontille. Rintamamiestalojen tunnelmaa, mittakaavaa ja materiaaleja ihastellaan.³¹ Rintamamiestalojen ihasteluun liittyy varmasti myös nostalgisia sävyjä: omia lapsuusmuistoja talosta ja talossa asuvien isovanhem-

pien luona vierailua. Tyyppitalot ovat niin yleisiä ja tuttuja esikaupunkialueilta ja maaseudulta, että jokaisella suomalaisella on varmasti jonkinlainen suhde niihin.

Kari Hotakaisen Finlandia-palkittu, vuonna 2002 julkaistu romaani *Juoksuhaudantie* oli omalta osaltaan nostamassa rintamamiestaloa uuteen arvostukseen. Kirjan päähenkilö Matti etsii perheelleen täydellistä taloa. Kohtauksessa, jossa Matti löytää sattumalta juoksulenkkillään Maununnevalta sopivan talon, Hotakainen kiteyttää rintamamiestalon olemuksen: *"Kävelin eteenpäin noin sata metriä, ja siinä se oli, aivan kuin se olisi odottanut minua. Vanha keltainen rintamamiestalo, tavallisen puurakentamisen korkein saavutus. Mitään siihen ei voinut lisätä, mitään ei voinut pois ottaa."*³²

29 Helamaa 1983, s. 121.
30 Salokorpi 1971, s. 34.
31 Rinne 2013, s. 8.

32 Hotakainen 2002, s. 170.

Arkkitehtien rooli jälleenrakennusajalla

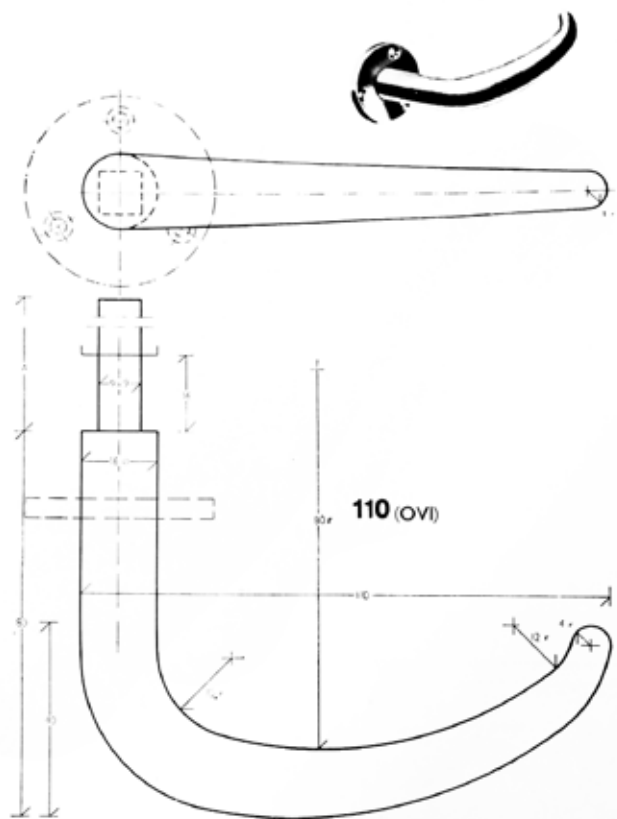
Sota muutti arkkitehtien työnkuvaa merkittävästi. Sotia edeltävällä ajalla, 1930-luvun lopulla, arkkitehdit olivat tehneet suunnitelmia pitkälti yksityisille tilaajille julkisen rakentamisen ohella. Vuosikymmenen alkupuolen lamasta toipumisen jälkeen arkkitehtien työmahdollisuudet olivat suotuisat. Arkkitehdit pääsivät toteuttamaan funktionalismin ihanteiden mukaista arkkitehtuuria niin yksityisille kuin julkisen puolen tilaajillekin. Suomessa funktionalismi sai moneen muuhun maahan verrattuna näkyvämmän aseman julkisessa rakentamisessa.³³

Sodan aikana arkkitehtien toimenkuva keskittyi pitkälti jälleenrakentamiseen liittyviin suunnittelutehtäviin. Jälleenrakentaminen oli vahvasti valtiojohtoista toimintaa. Arkkitehdit joutuivat aktiivisesti ajamaan asemaansa jälleenrakentamisen johdossa. Suomen Arkkitehtiliitto ajoi voimakkaasti arkkitehtien asemaa ja peräänkuulutti *kollegiaalista solidaarisuutta* arkkitehtien keskuudessa. Myös Alvar Aalto piti jälleenrakentamisen kysymyksiä voimakkaasti esillä.³⁴

Talvisodan jälkeen jälleenrakentaminen oli paikoin heikosti organisoitua etenkin rajaseudulla, mikä herätti kritiikkiä arkkitehtien keskuudessa. Ongelmia oli ilmennyt Ruotsin lahjatalojen pystytyksessä, asemakaavoituksessa ja asuntotyyppien suunnittelussa. Jälleenrakennustoiminnan seuraamiseksi ja ohjeistamiseksi SAFA perusti vuonna 1941 *havaintokomitean*. Komitea painosti valtiota SAFAn roolin nostamiseksi jälleenrakennustyössä.³⁵

Standardisointi ja tyyppisuunnittelu

SAFA perusti vuonna 1942 *jälleenrakennustoimiston* vuonna 1941 perustettujen havaintokomitean ja jälleenrakennustoimikunnan seuraajaksi. Toimisto toimi vallattujen alueiden rakentamiseen liittyvien tehtävien parissa valtion avustuksella. Viljo Revelin johtama toimisto jakautui kahteen osaan: Aarne Ervin johtamaan *Standardisoimislaitokseen* ja Aulis Blomstedtin johtamaan *Suunnitteluapuun*.

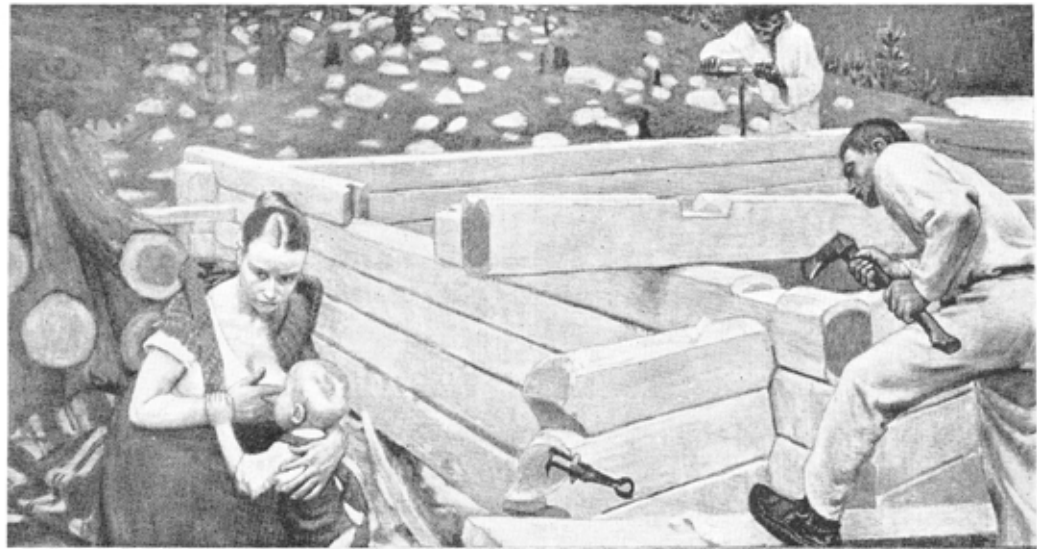

Standardisoitu pukinsarvipainike. Kuva: Arkkitehti-lehti 1943.

33 Korvenmaa 1992, s. 113.

34 ibid, s. 114–116.

35 Kummala 2005, s.21–22.

Sota-ajan ja jälleenrakentamisen mittavat haasteet vauhdittivat siirtymistä standardien soveltamiseen rakentamisessa. Standardisoimispyrkimyksiä toki esiintyi jo sotia edeltävällä ajalla. Standardisoimisen tavoitteena oli rakentamisen tehostaminen erityisesti rakennusosien, esimerkiksi ikkunoiden, standardisoimisella. Kirjoituksessaan *Arkkitehti*-lehdessä Alvar Aalto puhuikin rakenteellisista soluista, josta kokonaisuus muodostuu.³⁶ Samassa tekstissään Aalto kirjoittaa standardisoimistyön merkityksestä:

”Tällaisen standardien kehittämislaitoksen välttämättömyys käy suurelle yleisöllekin ymmärrettäväksi, kun vertaamme sitä esim. kieliopilliseen sanakirjatyöhön tai ulkomaisiin akatemioihin, joiden tehtävänä on kielen sanaston kriittinen muovailu. Samoin kun sanat luovat kielen muodon, aivan samoin tulee maamme sisäisen toimintakyky ja sen ulkonainen kuva riippuvaiseksi siitä, mitkä ominaisuudet hallitsevat sen rakenteellisia soluja. Näistä ominaisuuksista riippuu osaltaan se luonne, joka tämänkin pienen kansan elämälle muovautuu. Niillä voi olla vaikutusta jopa sellaisiin asioihin kuin henkilökohtaisen vapauden ja individualismin säilymiseen, kasvuun tai kuristumiseen, ne vaikuttavat suuresti maan henkiseen konstruktion yhtä hyvin kuin aineelliseen elintasoommekin. Tästä johtuu, että rakennusstandardisointi – teknillisestä standardisoinnista huomattavasti poikkeavana – siinä laajuudessa kuin arkkitehtikuntamme on sen tehtäväkseen ottanut, kuuluu kulttuurimme kaikkein tärkeimpiin tämän hetken kysymyksiin.”

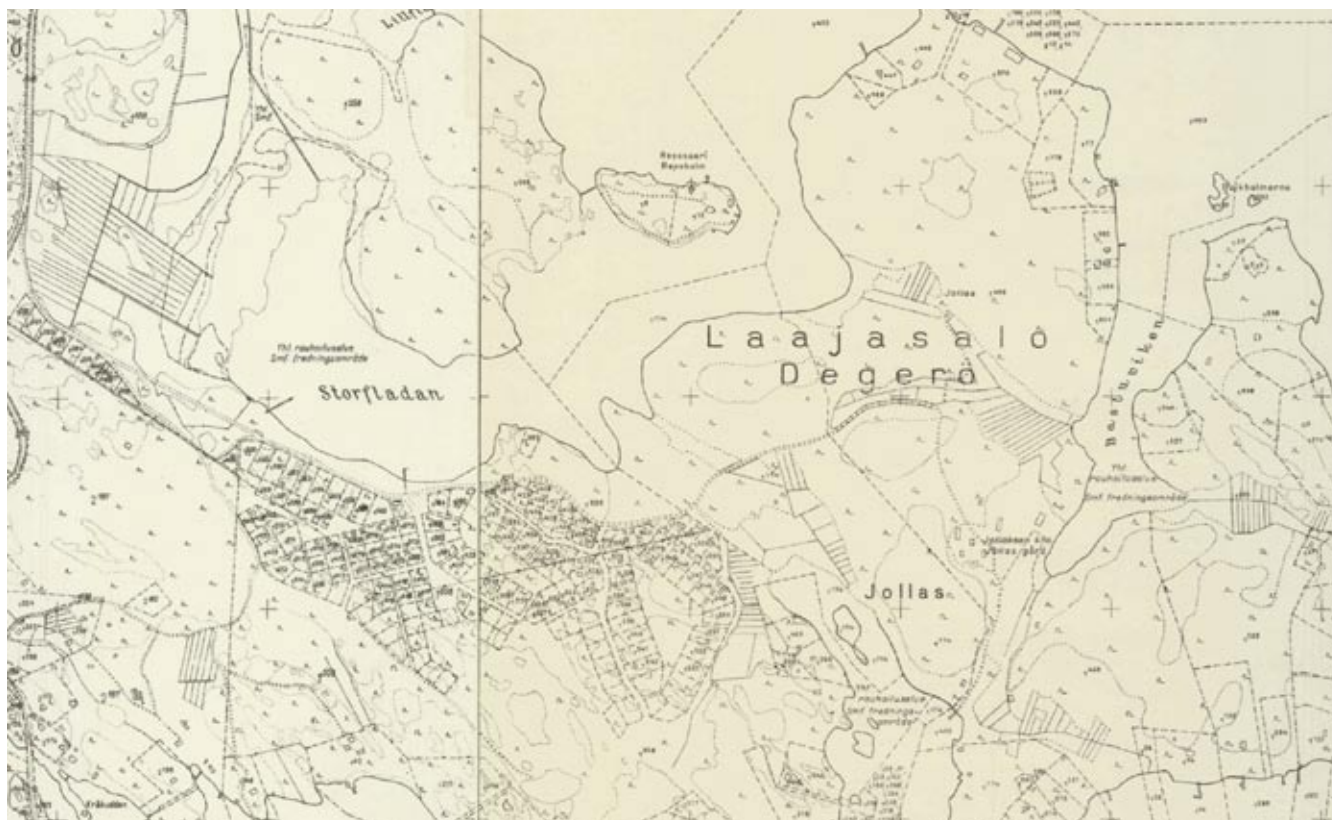
Jälleenrakennustoimisto julkaisi vuonna 1942 Mika Waltarin kirjoittaman tekstin *Rakennustaide ja Standardi. Jälleenrakentamisen ydinkysymyksiä*. Kirjoituksessa standardisoimista verrataan kielen sanoihin, jossa sanoilla on täsmälliset merkitykset, eli standardit. Sanojen merkitykset selviävät sanakirjasta. Rajallisella sanastolla voidaan kuitenkin luoda lukematon määrä lauseita kuvaamaan erilaisia asioita. Kirjoituksen mukaan rakennusalallakin tarvittaisiin rajallinen sanasto, eli rakennusosien normaalitarpeita vastaavat standardit.

Julkaisussa painotetaan rakennusalan standardisoinnin eroavan luonteeltaan teknillisestä standardisoinnista, joka pyrkii tuotteiden tehdasmaiseen tuotantoon. Rakennukseen liittyy kuitenkin teknillisten ominaisuuksien lisäksi muitakin vaikeammin määriteltäviä tehtäviä. Standardisoimista verrataan luonnon rikkaaseen variointikykyyn, jossa samankaltaisista soluista muodostuu lukematon määrä erilaisia kokonaisuuksia. Rakentamisen standardisointiin olisi siirryttävä rakennusosien standardisoinnilla.³⁷

Kirjoituksen mukaan standardisointiin olisi pyrittävä luomalla eräänlainen rakennuskielen sanasto, *RT-kortisto*. Korttijärjestelmän etuna pidettiin sitä, että se oli käyttökelpoinen jo ensimmäisten korttien valmistuttua. Lisäksi kortistoa olisi helppo pitää rakennusalan kehityksen mukana. Kortiston laatiminen annettiin Standardisoimislaitoksen tehtäväksi.

36 *Arkkitehti* 1943, s. 41.

37 *Rakennustaide ja standardi*, s. 10–11.

4 Hepokalliontien alueen historiaa

Jollaksen kartanon alue ennen Hepokalliontien talojen valmistumista. Kuva: Helsingin karttapalvelu.

4.1

Laajasalon ja Jollaksen aluehistoriaa

Laajasaloa on sanottu kartanoiden saareksi. Saaressa oli 1800-luvulla neljä kartanoa: Degerö, Tullisaari, Stansvik ja Jollas. Lisäksi Laajasalon edustalla Villingin saarella oli oma kartanonsa. Stansvikin, Jollaksen ja Villingin kartanot erotettiin Degerön kartanosta vuonna 1798. Ennen jakoa Laajasalon pinta-alasta yli puolet kuului Degerön kartanoon.³⁸

Laajasaloon muodostui 1800-luvun lopulla huvilasutusta ensin Villingin ja Hevossalmen rannoille. Vuosisadan vaihteessa Laajasalossa oli 36 huvilaa. 1870-luvulla alkanut höyrylaivaliikenne toi kesäasukkaat Laajasaloon. Tullisaarella paljon aikaansa viettävä Sakari Topelius oli vaikuttanut Laajasalon maisemista:

*”Luonnon aikomus on täällä ollut kirjailla kaunis kuvio. Kerää pienelle alalle mitä viehättävin maisema: vuoria, puistoja, selkiä, lahtia ja niemiä, jotka meidän aikamme ympäröivät Suomen uutta pääkaupunkia, aseta Tullisaaren viereen naapurit Jollas ja Stansvik, äläkä vaadi suomalaiselta saaristomaisemalta enempää.”*³⁹

Helsingin maalaiskuntaan kuuluva Laajasalo huomioitiin Eliel Saarisen ja Bertel Jungin vuonna 1918 laatimassa Suur-Helsingin asemakaavaehdotuksessa esikaupunkialueena, jonne oli sijoitettu myös satama. Samoihin aikoihin kaupunki ryhtyi ostamaan Helsinkiä ympäröiviä suurtiloja. Stansvikin kartano päättyi Helsingille vuonna 1938.⁴⁰ Lopullisesti Laajasalo liitettiin Helsinkiin vuoden 1946 alueliitoksessa.

Jollaksen kartano

Jollaksen kartano syntyi Degerön kartanon jaon seurauksena Saunalahden rannalle 1798. Ensimmäisenä omistajana oli asessori ja rykmenttivälskäri Johan Engström. Nykyisen, vuonna 1919 rakennetun päärakennuksen rakennuttivat tuolloin kartanon omistavat varatuomari Victor Tawaststjerna ja hänen veljensä arkkitehti Alarik Tawaststjerna. Huomattavan hienoa tiiliarkkitehtuuria edustavan rakennuksen suunnittelivat arkkitehdit Malmström ja Tikkanen.⁴¹

³⁸ Kailari 2005, s. 40–41.

³⁹ Kailari 2005, s. 40–48.

⁴⁰ Litzen & Vuori 1997, s. 184–187.

⁴¹ Kailari 2005, s. 56.

Jollaksen kartano vuonna 2008. Kuva: Juho Nurmi, Helsingin kaupunginmuseo.

Toisen maailmansodan aikana Jollaksen kartanon omistivat Suomen Sokeri Oy:n johtaja vuorineuvos Anton Edvard Alfhanin tyttäret. Yksi tyttäristä oli naimisissa saksalaisen eversti Radowitchin kanssa. Sodan jälkeen Suomessa olevat saksalaisomistukset, osa Jollaksen kartanosta mukaan lukien, joutuivat uudelleenjärjestelyjen kohteiksi. Puolet Radowitchin omistamasta kartanon osasta päätyi Suomen Kommunistiselle puolueelle. SKP suunnitteli tontille Sirola-opistoa, joka sijoitettiin kuitenkin Hämeenlinnaan. Alue myytiin lopulta Puutalo Oy:lle.⁴²

⁴² Kailari 2005, s. 56.

Kuvakaappauksia Yrjö Koutin kuvaamalta Hepokalliontien alueen rakentamisesta kertovalta Puutalo Oy:n lyhytfilmiltä.

4.2

Hepokalliontien omakotialueen synty

Palstoitus ja talojen rakentaminen

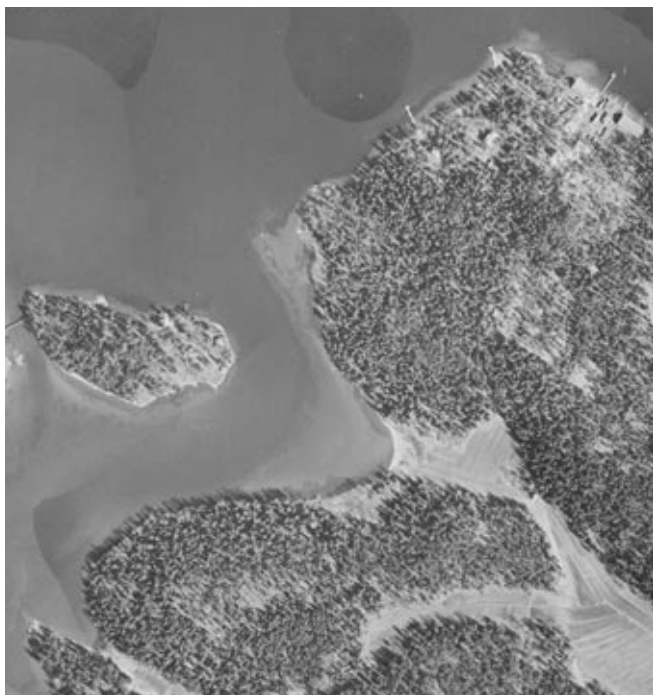
Puutalo Oy palstoitti Oy Teljän Tehtaat – Teljoverken Ab:n omistamasta kahdeksanhehtaarin kantatila-
lasta 39 tonttia ja rakensi tiet alueelle. Tontit myytiin
edelleen rakentajille. Yhtiö hoiti arava-lainat ja raken-
tamiseen liittyvät virasto- ja lakiasiat. Yhtiön edustaja
oli rakennuspaikalla antamassa tukea ja neuvontaa
rakentamisessa.⁴³

Omakotitalojen rakennusurakka alkoi perustusten
rakentamisella. Perustuksia varten maata kaivettiin
aluksi käsin ja myöhemmin rakentajat vuokrasivat
kaivinkoneen yhteiseen käyttöön. Kaivinkone no-
peuttikin työtä huomattavasti. Paikoin kalliota jou-
duttiin räjäyttämään perustusten tieltä. Perustuksia
valettiin usein sunnuntaisin talkoilla, jolloin omaiset
ja tuttavat olivat innolla auttamassa. Perustusten val-
mistuminen oli merkittävä hetki, koska sen jälkeen
voitiin nostaa ensimmäinen erä arava-lainasta.

Ulkoseinäelementtien pystytys kävi nopeasti. Autolla
paikalle tuotujen seinäelementtien pystytykseen meni
kahdelta mieheltä yksi työpäivä. Seinälevyjen väliset
saumat tuettiin patentoiduilla saumalistoilla.

Vesikattovaihe koitti 4–5 päivän päästä lattiapalk-
kien asennuksen jälkeen, jolloin voitiin nostaa uusi
erä lainasta. Katemateriaalina käytettiin huopaa tai
kattotieltä. Rakennustyöt olivat nopeasti valmiina.
Ensimmäinen muutto oli vajaan kahden kuukauden
kuluttua ensimmäisistä lapionpistoista tontilla.⁴⁴

⁴³ Puutalo Oy:n lyhytfilmi alueen rakentamisesta.
⁴⁴ Puutalo Oy:n lyhytfilmi alueen rakentamisesta.

Ilmakuvat Hepokalliontien alueesta ennen rakentamista vuodelta 1943 ja rakentamisen jälkeen vuodelta 1956. Kuvat: Helsingin karttapalvelu.

Hepokalliontie 27, 25 ja 23 Constantin Grünbergin 1960-luvulla ottamassa kuvassa. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo.

5.1

5 Puutalo Oy

Suomen valmistalojen tuotannossa Puutalo Oy:n merkitys oli suuri. Vuonna 1940 perustettu Puutalo Oy jatkoi toimintaansa yrityskauppojen jälkeen 1990-luvulle saakka Suomen Taloteollisuus Oy:n nimellä.⁴⁵ Yhtiön toimintaa jatkoi 2000-luvulla Finnomo, joka hakeutui konkurssiin vuonna 2012.⁴⁶

Puutalo Oy käytti runsaasti arkkitehtien työpanosta valmistalojen suunnittelussa varsinkin 1940–1950-luvuilla. Arkkitehteina Puutalo Oy:llä toimivat mm. Jorma Järvi, Toivo Jäntti ja Heikki Sirén. Vaikka arkkitehtien osuutta vähennettiin suunnittelussa myöhemmin vuosikymmeninä, 2000-luvulla arkkitehtien käyttöä jälleen lisättiin.⁴⁷ Puutalo Oy:n suunnittelijoiden tuottamien talotyyppien määrä on huomattava: vuosina 1940–1949 suunniteltiin yli 1000 talotyyppiä.⁴⁸

Puutalo Oy:n kansainvälinen toiminta alkoi varhain parakkitoimituksilla Norjaan jo vuonna 1940.⁴⁹ Puutalo Oy:n tuotteita oli toimitettu jo yli 50 maahan Australiaa ja Etelä-Amerikkaa myöten ensimmäisen 25 toimintavuoden aikana.⁵⁰

Puutalo Oy:n synty

Jälleenrakennuskausi merkitsi suomalaiselle esivalmistettujen puutalojen teollisuudelle läpimurtoaikaa. Puutaloteollisuus oli kuitenkin jo ottanut ensiaskeleitaan sotia edeltävällä ajalla, kun Karjalan Metsätuote Oy toi markkinoille tehdasmaisesti valmistettuja puutaloja 1920-luvun lopulla. Yhtiön tuotanto oli kuitenkin vähäistä.⁵¹ Varsinaisena edelläkävijänä teollisessa puutaloteollisuudessa toimi A. Ahlström Oy, joka aloitti tyyppitalotuotannon vuonna 1937 valmistamalla Alvar Aallon suunnittelemaa puista standarditaloa. Yhtiön kiinnostavimpana tyyppitalojärjestelmänä pidetään Aallon kehittämää *AA-järjestelmää*. Kyseisen järjestelmän tyyppitalot soveltuivat hyvin rakennettaviksi ympäristöltään ja maastoltaan erilaisiin paikkoihin. AA-järjestelmän mukaisia tyyppitaloja on rakennettu mm. Varkauden Könönpeltoon 1940-luvulla.⁵²

45 Kammonen 2012, s. 43.

46 <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001749460.html>

47 Vuori 2008, s. 6. Puutalo Oy:n merkitystä pientaloteollisuuden historiassa etenkin jälleenrakennuskaudella ei ole Puutalo Oy:stä diplomityön tehneen Päivi Vuoren mukaan riittävästi tuotu esille.

48 10 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta, 1950, s. 36.

49 ibid, s. 48.

50 25 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta, 1965, s. 41–42.

51 10 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta, 1950, s. 8.

52 Kummala 2005, s. 16–19.

Elementtiseinän kokoamista työmaalla. Omakotitaloissa käytetty metrin levyinen seinäelementti painoi noin 80 kg ja sitä pystyi siirtelemään kahden miehen voimin. Kuva: 10 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta.

5.2

Puutalo Oy:n rooli jälleenrakennuskaudella

Sotien aikana Puutalo Oy:n resurssit kuluivat parakkien valmistamiseen, joten puutalojen myynti jäi tuolloin vähäiseksi. Myös rakentamisen säännösten hankaloitti puutalojen kotimaista markkinointia. Puutalo Oy:n asuntotuotanto pääsi kunnolla kasvaamaan vasta sotien jälkeen.⁵⁵

Puutalo Oy:n ensimmäinen merkittävä tehtävä oli Ruotsin lahjatalojen pystyttämisen järjestäminen Talvisodan jälkeen vuonna 1940. Puutalo Oy:n tehtävänä oli huolehtia talojen vastaanotosta satamissa, varastoinnista, kuljetuksista sekä puuosien pystytyksestä rakennuspaikoilla. Ainoastaan kaupunkeihin tulevien talojen pystytyksestä huolehtivat kaupungit itse. Ruotsin lahjatalojen pystytyksen organisoinnilla Puutalo Oy halusi varmistaa, ettei rakentamisessa tehtäisi virheitä, jotka pilaisivat esivalmistettujen puutalojen maineen.⁵⁶

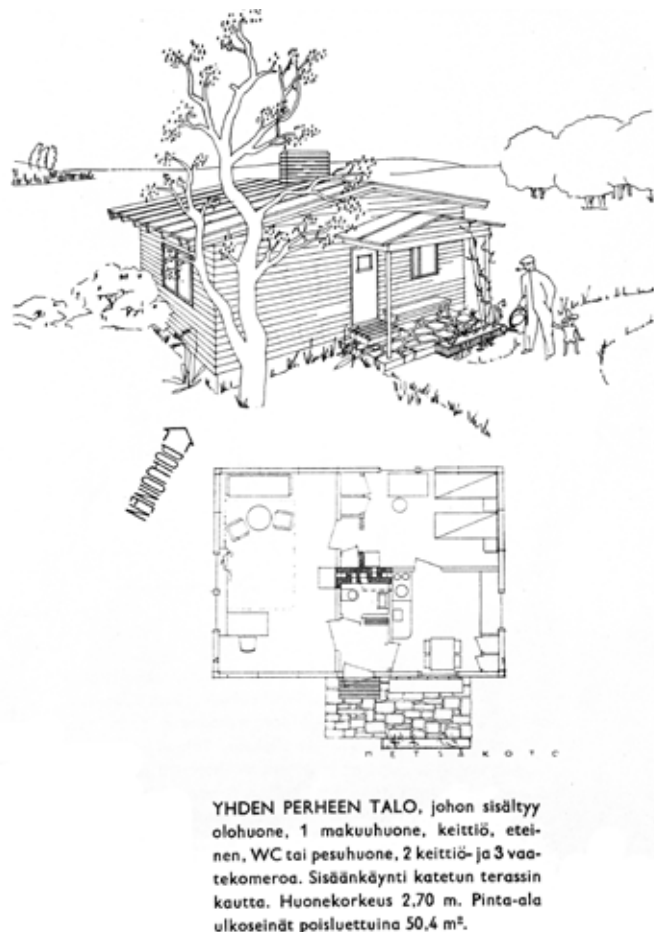
Talvisodan syttyminen oli valmistaloteollisuudelle merkittävä tapahtuma. Puolustusvoimat tarvitsi käyttöönsä yksinkertaisia parakkeja tilapäistä majoitusta varten. Pohjois-Suomeen saapuneet ruotsalaiset vapaaehtoisjoukot olivat tuoneet mukanaan parakkeja, jotka toimivat innoittajina kotimaiselle parakkituotannolle. Puuteollisuudessa heräsi parakkituotannon myötä kiinnostusta myös talotuotantoa kohtaan. Talvisodan päätyttyä oli syntynyt suunnitelmia yhteistyölle taloteollisuuden aloittamiseksi.⁵³

Yhteistyö konkretisoitui vuonna 1940, kun 21 puunjalostusteollisuuden edustajaa kokoontui perustamaan uutta yhtiötä. Aloitteentekijöinä neuvotteluille olivat metsäneuvos E. Anttilainen, vuorineuvos Lauri Kivinen, A. Ahlström Oy:n pääjohtaja Harry Gullichsen ja Enso-Gutzeit Oy:n William Lehtinen. A. Ahlström luopui kuitenkin jo samana vuonna osakkuudestaan uudessa yhtiössä.⁵⁴

Puutalo Oy oli muutenkin luonut yhteyksiä Ruotsiin. Naapurimaassa oli jo ollut pitkään ennen toista maailmansotaa tehdasmaista puutaloteollisuutta. W. Rosenlew & Co. A/B oli jo ennen Puutalo Oy:n perustamista ollut yhteydessä ruotsalaisiin talotehtaisiin yhteistoiminnan aikaansaamiseksi. Puutalo Oy jatkoi neuvotteluja Ruotsin suurimpien puutaloteollisuusyhtymien kanssa. Toukokuussa 1940 hyväksyttiin sopimus, jossa Puutalo Oy ja sen osakastehtaat saivat käyttöönsä ruotsalaisten sopimuskumppanien piirustukset, detaljit sekä muita teknisiä ja kaupallisia tietoja. Korvaukseksi maksettiin ensin miljoona markkaa ja myöhemmin 100 000 – 200 000 markkaa aina, kun myynti ylitti 10 miljoonaa markkaa.⁵⁷

53 10 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta, 1950, s. 8–9.
54 ibid, s. 8–17.

55 ibid, s. 42–44.
56 ibid, s. 22.
57 ibid, s. 20.

Puutalo Oy:n talotyyppit

Puutalo Oy aloitti tyyppiomakotitalojen valmistuk-
sen jo perustamisvuonna 1940. Puutalo Oy:n en-
simmäisen toimintavuoden suosituimmat talotyyppit
olivat yksikerroksiset ”Rauhakoto” ja ”Metsäkoto”.
Sodanaikainen parakkituotanto vei kuitenkin resurs-
sit omakotitalojen valmistukselta. Omakotitalojen
tuotantoa päästiin kasvattamaan vuonna 1943.⁵⁸ So-
tavuosina Puutalo Oy:llä oli markkinoilla noin 30
asuintalotyyppiä.⁵⁹

Parakkirakentamisen myötä Puutalo Oy pääsi kehit-
telemään valmistalojen rakenteita. Ruotsalaiset ra-
kennetyypit eivät sellaisenaan useinkaan soveltuneet
Suomen olosuhteisiin. Parakkirakennusten ohella
suunniteltiin myös muita suuremman mittaluokan

rakennustyyppejä, kuten lentokonehalleja, varastora-
kennuksia ja rehuvajoja. Ilmasto-olosuhteiden ohella
rakennetyyppien suunnittelun haasteena oli materi-
aalipula. Eräänä ratkaisuna kokeiltiin rakentaa pa-
rakki ilman nauloja. Kyseinen parakki ei kuitenkaan
päätenyt sarjatuotantoon.⁶⁰

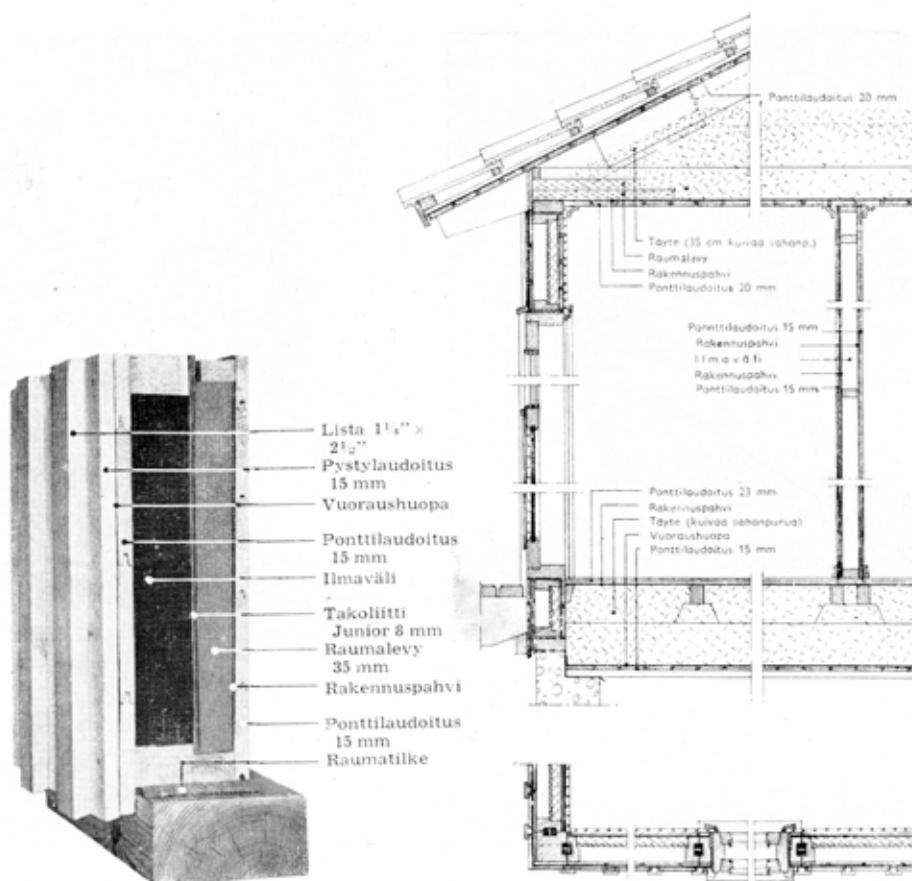
Puutalo Oy:n pienimpiä asuintalojen tyyppejä oli esi-
merkiksi yksikerroksinen *Omatupa III*, jonka pinta
ala oli 43,2 m². Suurimpia tyyppejä edustaa 141,1
neliön *Pohjola*. Talo oli selvästi tarkoitettu varak-
kaammalle perheelle. Pohjolassa oli mm. olohuone,
ruokasali, kolme makuuhuonetta, halli, eteinen, keit-
tiö sekä lisäksi palvelijan huone.⁶¹

58 ibid, s. 44.

59 Puutalo Oy:n mainosvihkonen *Koottavia puutaloja*.

60 10 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta, 1950, s. 24–28.

61 Puutalo Oy:n mainosvihkonen *Koottavia puutaloja*.

Puutalo Oy:n OK-rakennetyyppi. Seinän lämmöneristeenä toimi villan ohella ilma. Seinäelementit liitettiin toisiinsa patentoidulla kiilapari-saumalistamenetelmällä. Kuva: 10-vuotta suomalaista puutaloteollisuutta.

Rakennejärjestelmät ja standardisointi

Parakkien standardisoidut rakennusperiaatteet siirtyivät asuntotuotantoon. Pohjoisen olosuhteisiin kehitettiin OK-seinärakennetyyppi, joka on käytössä myös Hepokalliontien talotyypissä. OK-rakenteen perustana on rakennusosien standardisointi. Standardisoinnin periaatteena oli modulimitoitus, joka OK-rakenteessa oli 1 m ja 0,5 m. Rakennukset mitoitettiin modulien mukaan.

OK-rakentenne perustui metrin levyisiin seinäelementteihin, joiden ulkovuorauksena oli 15 mm vahvuinen pysty-laudoitus. Laudoituksen sekä elementtien saumojen kohdalla oli T-kirjaimen muotoiset pystyrimat. Mitoitus oli suunniteltu siten, että ikkunat mahtuivat elementtien ja saumalistoituksen väliin. Eristeenä toimi pääosin ilma. Materiaalipulan aikana ilmaa olikin aina saatavilla.⁶² OK-rakenteen seinäelementtien yhteenliittämisessä käytettiin patentoitua ns. *kiilapari-saumalistamenetelmää*.⁶³

62 Ilmaeristys oli muuallakin käytössä, ks. Helamaa 1983, s. 116.

63 10 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta, 1950, s. 30–34.

Kaj Englundin piirroksessa vuodelta 1945 evakkoperhe ihmettelee uutta modernia rakennustyyppiä, rintamamiestaloa. Kuva: Kummala 2005, Arkkitehtuurimuseo.

5.3

Rintamamiestalo ja sen suhde Puutalo Oy:n tyyppisuunnitelmiin

Rintamamiestalo

Vaikka jälleenrakennusajalla eri organisaatiot ja suunnittelijat tuottivat lukuisia eri omakotitalojen tyyppipiirustuksia, on monissa suunnitelmissa yhteisiä piirteitä. Vakiintuneeksi omakotitalon tyyppiä muodostui monissa suunnitelmissa neliöpohjainen, harjakattoinen, puolitoistakerroksinen ja lautaverhoiltu rakennus. Tyyppiä on sittemmin kutsuttu *jälleenrakennustyyppiä* tai tutummin *rintamamiestaloksi*.⁶⁴ Käsite ”rintamamiestalo” on oikeastaan harhaanjohtava, koska maansaantiin oikeutettuja olivat myös esimerkiksi sotainvalidit ja -lesket sekä siirtoväki. Luovutetuille tonteille rakennettiin pääosin tyyppipiirustusten mukaan. Puolitoistakerroksinen rintamamiestalo on oikeastaan kokoelma lukuisia eri tyyppisiä variaatioineen, enemmän kuin oma tyyppinsä.

Jälleenrakennuskauden omakotitalojen tyyppisuunnitelmia on usein hankala erottaa toisistaan. Syitä siihen, miksi tyyppitalojen suunnittelussa päädyttiin samankaltaisiin puolitoistakerroksisiin ratkaisuihin,

on useita. Yksi vaikuttava tekijä on sotien aikana ja sotien jälkeisinä vuosina vallinnut resurssipula. Jyrkäläpeinen harjakatto oli materiaalipulan vuoksi luontevampi valinta kuin funktionalismin ajan tyyppillinen tasakatto.⁶⁵ Tiilipulan vuoksi huonetilat on järjestetty yhden savupiipun ympärille. Puuta oli saatavilla säännöstelystä huolimatta, siksi se oli luonteva valinta runko- ja julkisivumateriaaliksi. Puun käyttö omakotitalon pääasiallisena materiaalina suosi lisäksi hartiapankkirakentamista, eli omatoimisuutta rakentamisessa, kun työvoimastakin oli puutetta.

Rintamamiestalojen runkorakenteena käytettiin yleensä rankarakentamisjärjestelmää (balloon frame), joka oli tuotu Suomeen Yhdysvalloista.⁶⁶ Rankarakentamisella säästettiin puutavaraa ja rakentaminen oli nopeampaa kuin perinteinen hirsirakentaminen.

64 Heininen-Blomstedt 2013, s. 13.

65 Helamaa 1983, s. 122.

66 Kummala 2005, s. 28.

Rintamamiestalotyyppiä on pidetty parhaiten maaseudulle sopivana talotyyppinä, mutta sen on katsottu soveltuvan hyvin myös esikaupunkialueille. Tyypitalot eivät ole oikeastaan selkeästi kaupungin eivätkä maaseudun arkkitehtuuria.

Rintamamiestalossa näkyy myös perhekeskeisyyden ihanne. Sotien jälkeen siirtoväen asuttamista varten laaditut maanhankintalait suosivat perheellisiä maanhakijoita. Aikakauden ihanteisiin sopikin juuri perhekeskeisyys. Rintamamiestalo on muokannut voimakkaasti suomalaisten käsitystä omakotiasumisesta. Rintamamiestalosta on tullut omakotitalon arkkityyppi.

Rintamamiestalon on katsottu kuuluvan modernin arkkitehtuurin piiriin. Monet tyyppitalojen piirteet kuitenkin poikkeavat modernismin traditiosta.⁶⁷ Tyypitalojen on myös nähty jatkavan työväen asuttamiseen liittyviä ratkaisuja, joita tehtiin 1920-luvun klassismin kaudelta lähtien.⁶⁸ Tyypitalot voi siis nähdä osana modernia arkkitehtuuria, mutta myös osana pidempään jatkunutta rakentamisen traditiota.

Puutalo Oy:n tyyppi 957

Hepokalliontien alueen Toivo Jäntin suunnittelemat tyypitalot nro 957 ovat muihin jälleenrakennusajan talotyyppeihin verrattuna poikkeuksellisen suuria. Rakennukset ovat rintamamiestalotyyppisesti puolitoistakerroksisia ja pohjaltaan neliön muotoisia.

Rakennuksen erikoisuutena on piharakennuksen virkaa toimittava yksikerroksinen siipirakennus, joka kytkeytyy päärakennukseen avoimen tilan kautta. Alkuperäisissä suunnitelmissa käymälä on sijoitettu siipiosaan.

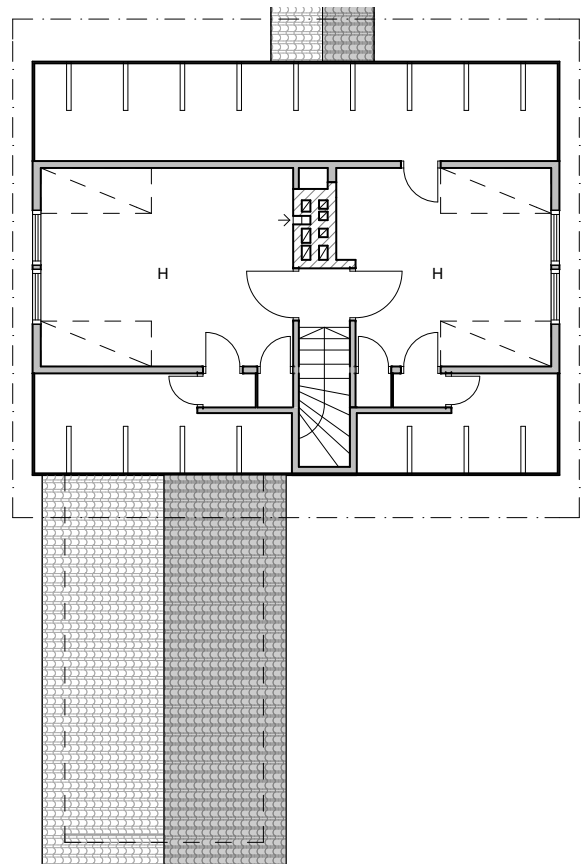
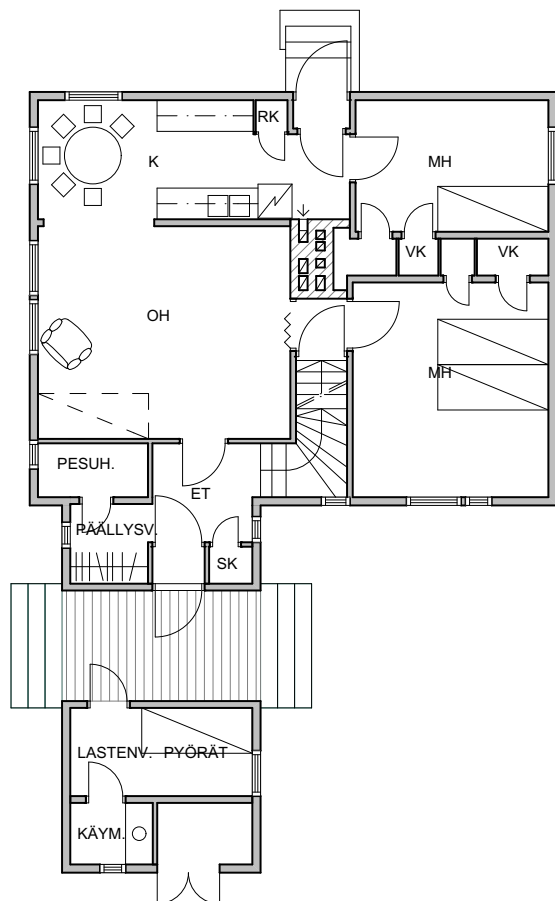
Hepokalliontieltä löytyy tyyppin 957 kaksi erikokoista variaatiota. Isompi malli on 50 cm pidempi kuin pienempi. Kumpaakin tyyppiä edustaa noin puolet alueen taloista. Pohja on kummassakin mallissa tyyppillisten jälleenrakennusajan tyypitalojen mukaisesti neliömäinen suhteiltaan ja huonejako noudattaa ”nelijakoa”, jossa huoneet on sijoitettu keskushormiston ympärille. Sisäänkäynti tapahtuu siipiosan avoimen tilan kautta katoksen alta.

Pienemmässä tyypissä eteisen vieressä on vaatekomo, josta on yhteys pieneen pesutilaan. Tilavan olohuoneen takana on keittiö, joka avautuu olohuoneeseen ruokailunurkkauksen kautta. Alakerrassa on kaksi makuuhuonetta, joista toiseen on pääsy keittiön ja toiseen olohuoneen kautta. Isommassa tyypissä pesutila on keittiön puoleisen sisäänkäynnin yhteydessä. Keittiö on toisen makuuhuoneen tilalla. Isommassa mallissa olohuoneessa on epäsymmetrinen ikkunajako pieneen malliin verrattuna. Olohuone on isompi suuremmassa mallissa, koska sen eteistila siipiosan puolella on pienempi.

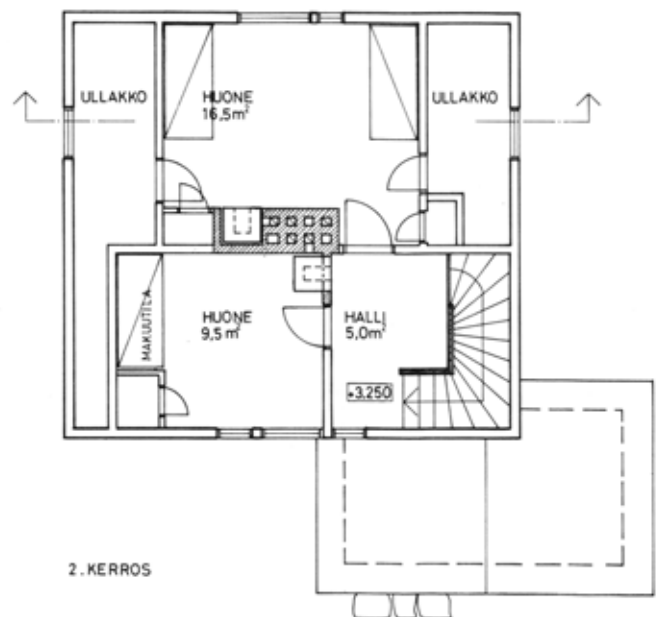
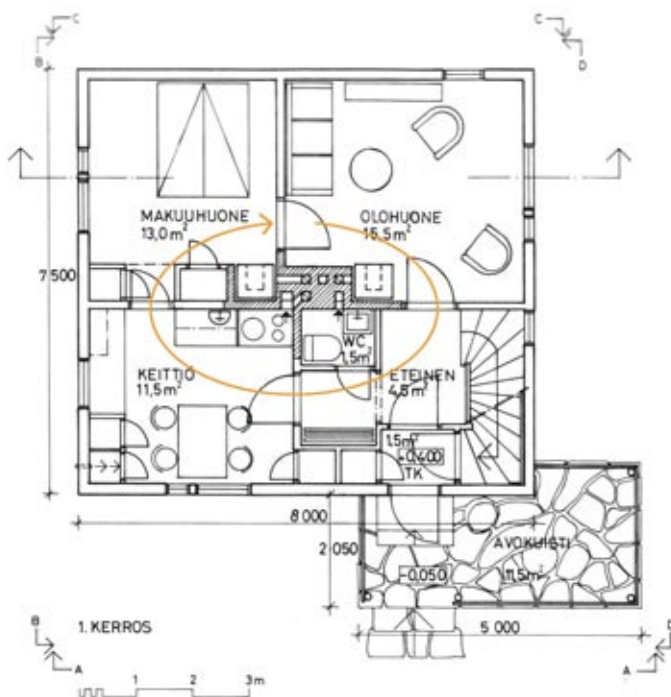
Alkuperäinen pohja ei ole rintamamiestyyppin mukaisesti ”läpijuostava”, sillä alakerran päätyhuoneita erottaa kiintokaapisto ja isommassa mallissa keittiö-

⁶⁷ ibid, s. 29.

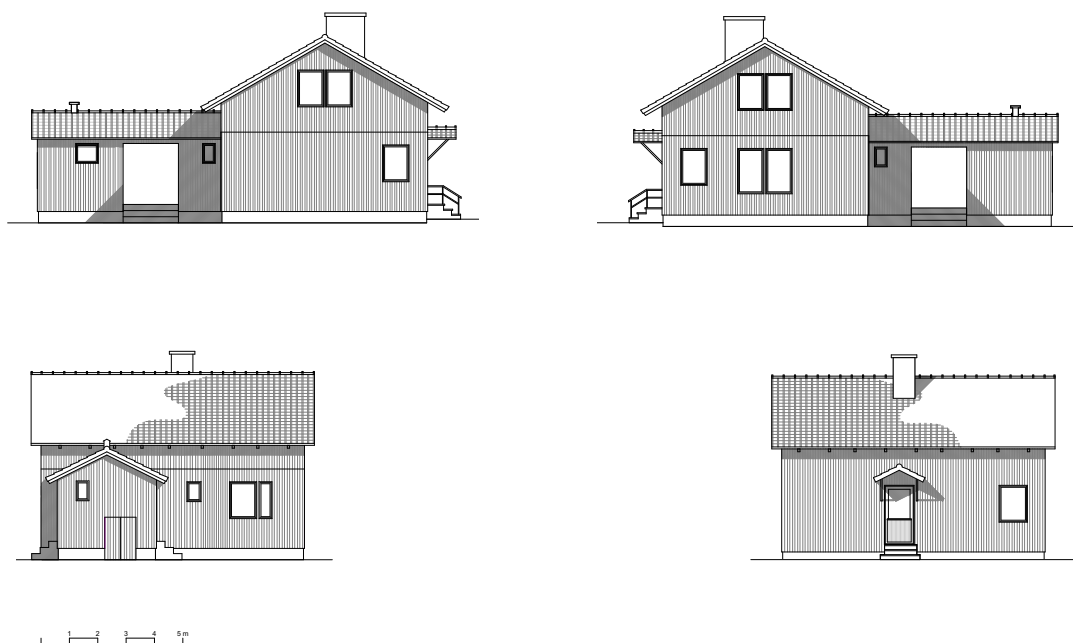
⁶⁸ Heininen-Blomstedt 2013, s. 81–84

Puutalo Oy:n talotyyppi 957 pohjapiirrokset ensimmäisestä ja toisesta kerroksesta. Kuvat: alkuperäisistä piirustuksista digitoitunut TK.

Jälleenrakennusajan yleisen tyyppi AS A5 pohjapiirrokset ensimmäisestä ja toisesta kerroksesta. Ensimmäinen kerros on jälleenrakennusajalle tyypillisesti lämpijästä. Kuva: Kantola & Niskala 1981, kuvankäsittely TK.

Puutalo Oy:n talotyyppin 957 julkisivut. Kuvat: alkuperäisistä piirustuksista digitoitunut TK.

ön kalustus. Myöhemmin tiloja on saatettu muuttaa avaamalla alakerran makuuhuoneiden väliin yhteys.⁶⁹

Pienemmässä mallissa porras yläkertaan nousee eteisestä, isommassa mallissa olohuoneesta. Porrasta valaisee kaarteiden kohdalla pieni ikkuna. Yläkerrassa on kaksi makuuhuonetta, joiden keskikorkeus on 2,4 m. Kummassakin huoneessa on kiintokaapisto, toisesta huoneesta on yhteys matalaan, kylmään ullakkotilaan.

Ikkunajako noudattaa esivalmistettujen elementtien jakoa. Ikkunoiden korkeus on suurempi kuin leveys. Suurempia ikkunapintoja on saatu aikaan sijoittamalla kaksi tai kolme ikkunaa vierekkäin.

69 Alueella asuvan arkkitehti Ulla Vahteran talossa alakerran huoneet pääsee kiertämään ympäri.

Toivo Jäntin ja Jorma Järven suunnittelema Asunto Oy Herttua Herttoniemessä. Rakennuksen puuosat toimitti Puutalo Oy.

5.4

Toivo Jäntti Puutalo Oy:n suunnittelijana

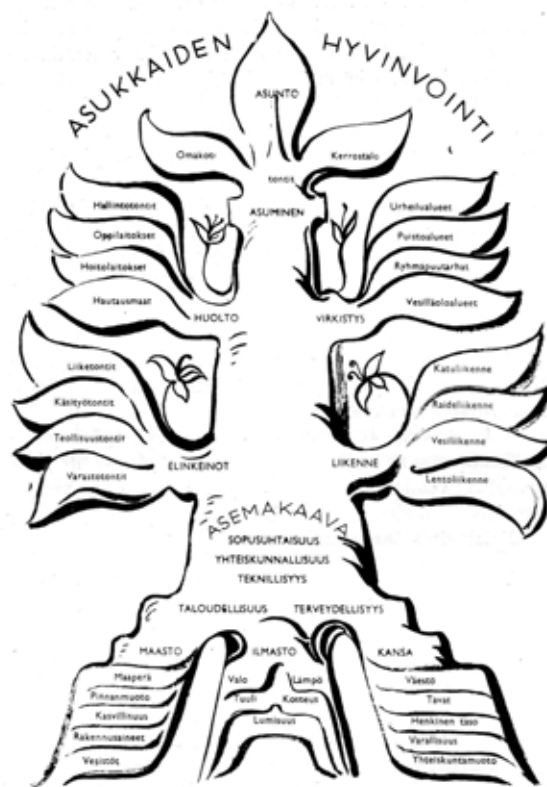
Toivo Jäntin työ arkkitehtina muistetaan etenkin hänen roolistaan Helsingin Olympiastadionin toisena suunnittelijana. Olympiastadionin ohella muutkin Jäntin suunnitelmat edustavat melko puhdaslinjaista funktionalismia. Hän oli ammattikuntansa keskuudessa arvostettu, ja hän toimi useissa arkkitehtikilpailuissa Suomen Arkkitehtiliiton valitsemana tuomarina.

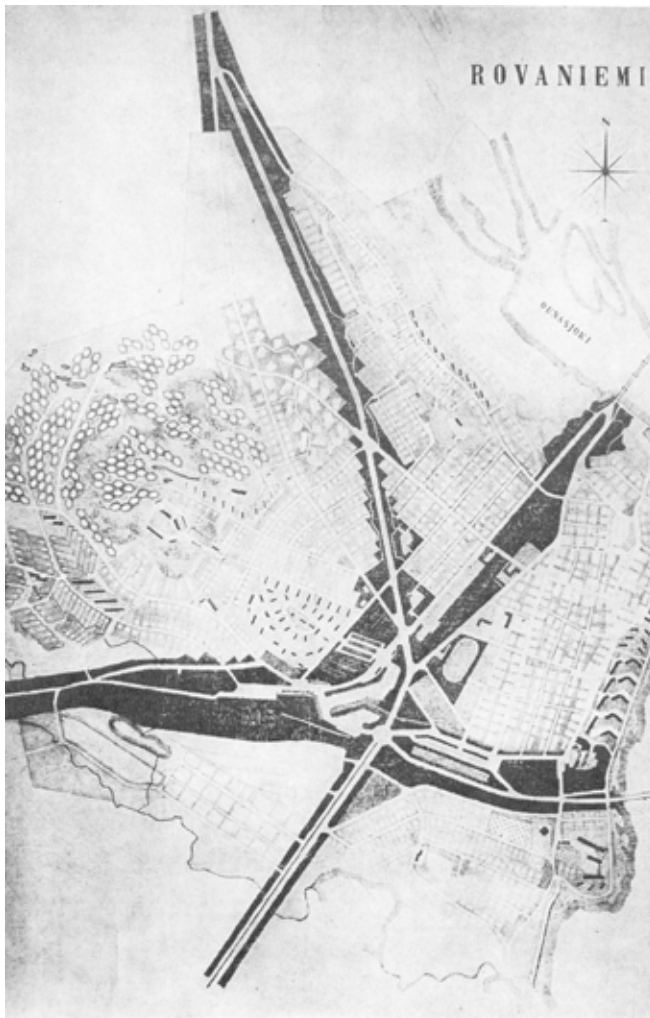
Toivo Jäntti valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1928. Hän perusti oman toimistonsa vuonna 1930. Jäntin uran alussa funktionalismi teki läpimurtonsa Suomessa. Jäntti menestyi lukuisissa arkkitehtikilpailuissa, mutta 1930-luvulla laman takia monet Jäntin suunnittelemaat rakennukset jäivät toteutumatta. Hänen suunnittelemansa Helsingin suojeluskuntatalo valmistui kuitenkin vuonna 1941 Pohjoisen Hesperiankadun ja Töölöntorinkadun kulmaan. Muita Jäntin uran alkupuolen toteutuneita suunnitelmia ovat mm. Kellokosken mielisairaala-alueelle vuonna 1932 toteutetut funktionalistiset ylijä alilääkärien talot.

Toivo Jäntti toimi vuosina 1943–1954 Puutalo Oy:n palveluksessa. Hänen työparinaan yhtiössä oli arkkitehti Jorma Järvi, jonka kanssa hän kokeili uudenlaisia rakennusmenetelmiä rakennuksissaan. Jäntin ja Järven yhteistyössä syntyi mm. Helsingin Herttoniemessä sijaitseva Asunto Oy Herttua, joka rakennettiin vuonna 1949. As. Oy Herttuan kaksi rivitaloa ovat Suomen ensimmäiset puuelementeistä rakennetut rivitalot. Yhteinen lämpökeskus hoiti asuntojen lämmityksen. Lisäksi rakennusryhmään kuuluivat yhteinen sauna, pesula sekä talonmiehen asunto. Asuntojen väleissä oli palomuurit, jotka toimivat myös kantavina seininä.⁷⁰

70 <http://mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16551706> MFA:n arkkitehtiesittelyssä todetaan, että Jäntin elämäntyö ansaitsisi perusteellisempaa tutkimusta.

Alvar Aallon Rovaniemelle laatima "Poronsarvikaava". Kuva: Helmaa 1983.

Meurmanin mukaan kaupungin tulee koostua metsä- ja viljelysalueiden rajaamista *asumakunnista* (community), jotka on jaettu pienempiin osiin, *asumalähiöihin* (neighbourhood unit). Kaupungin asutuksen jakamista erillisiksi osiksi hän kutsuu *hajakeskitysperiaatteeksi*.⁷⁶ Käsitteen Meurman lainaa puutarhakaupunkiaatteen luoja, Ebenezer Howardilta.⁷⁷ Taustalla on Meurmanin kritiikki esikaupunkien haja-asutuksen hallitsematonta muodostumista kohtaan. Meurmanin mukaan esikaupunkien järjestämättömän muodostumisen voi välttää ajoissa laaditulla yleisasemakaavalla.

Meurmanin mukaan asumakunnat ovat mahdollisimman itsenäisiä yksiköitä omine liikekeskuksineen ja satamineen. Asumalähiöillä on vain paikalliset palvelunsa myymäläkeskuksineen, kouluineen ja postitoimistoineen. Asumalähiön laajuuden määrittää Meurmanin mukaan parhaiten koulupiiri ja väestöltään se olisi noin 2000–10 000 asukkaan kokoinen. Meurman korostaa asuma-alueiden väljyyden

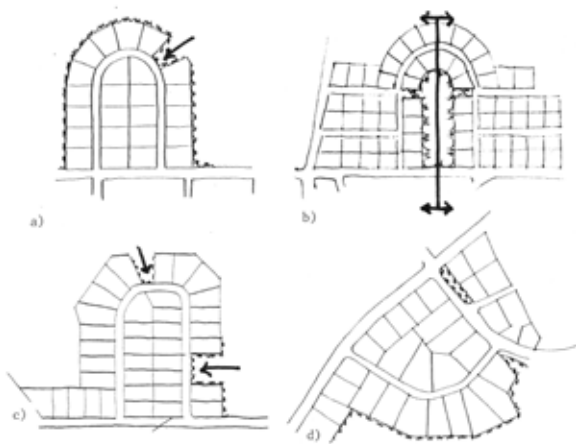
tarvetta ja kirjoittaa, että on suunniteltava riittävästi "puistokaupunkimaisia omakotitontteja viihtyisien perheasuntojen aikaansaamiseksi". Meurman korostaa luonnon tärkeyttä asuinalueiden viihtyvyyden ja terveellisuuden kannalta. Hänen mukaansa on pyrittävä luonnontilaisten metsien ja puistomaisten alueiden säilyttämiseen kaupunkiasutuksen piirissä.

Meurmanin laatima varhainen Hagalundin, tulevan Tapiolan, rakennussuunnitelma vuodelta 1945 sisälsi paljon pientaloasumista. Alueelle kaavailtiin asuntoja noin 12 000 asukkaalle, joista puolet asuisi omakotitaloissa. Asemakaavatyön edetessä suunnitelmat kuitenkin muuttuivat kerrostalovaltaisempaan suuntaan. Meurman ei voinut hyväksyä nuoremman sukupolven arkkitehtien tornitalosuunnitelmia alueelle, ja hän anoi keväällä 1954 eroa jäsenyydestään Tapiolahanketta johtaneen Asuntosäätiön valtuuskunnasta. Kirjoitti Mikkola kiteytti sukupolvieron toteamalla vuonna 1967: "Ensimmäisen rakennusvaiheen suunnittelijoiksi kiinnitettiin arkkitehtiryhmä, jonka jäsenten Le Corbusierin ihailijoina oli vaikea hyväksyä (Camillo) Sitten periaatteille rakentuvaa asemakaavaa."⁷⁸

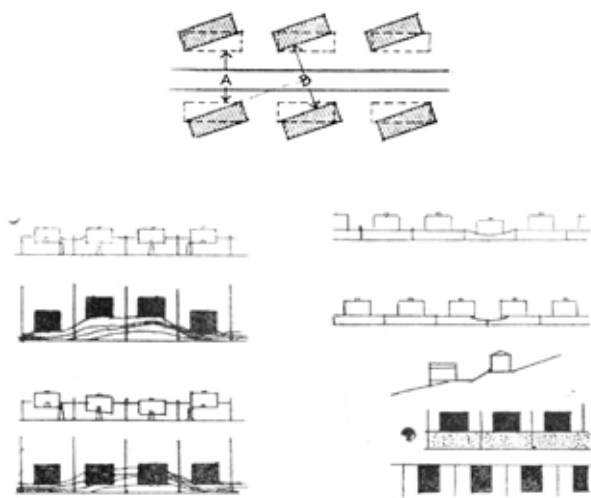
76 Meurman 1947, s. 77–83.
77 *ibid.*, s. 60.

78 Tuomi 1992, s. 22–36.

Kyläkunnantien talot on sijoitettu vinoon katuun nähden.

U-katuja esiintyy Hepokalliontien alueen lisäksi muillakin jälleenrakennusajan pientaloalueilla. Kuva: Lehtonen & Lepistö 1982.

Kuvat Meurmanin Asemakaavaopista. Meurman peräänkuulutti maasto-olosuhteiden huomioonottamisessa rakennusten sijoittelussa. Vino kampa -tyyppinen rakennusten sijoittelu kadun varteen pidentää vastakkaisten talojen välimatkaa.

6.2

Alueiden piirteitä jälleenrakennuskauden tyyppitaloalueilla Helsingissä

Katutila ja rakennusten sijoittelu

Sodanjälkeisille pientaloalueille ovat tyypillisiä vapaasti kaartuvat katulinjaukset, joiden muoto ei ole geometrinen.⁷⁹ Tontit sijoitettiin tyypillisesti pitkiksi riveiksi katujen molemmin puolin. Suurilla alueilla saattoi tonttien välissä olla sopivissa kohdissa puistoalue. Esimerkiksi Länsi-Herttoniemessä on jätetty paljaita kallioalueita rakentamatta. Uusi tonttien sijoitustapa oli ns. *vino kampa*, jossa tontit olivat sijoitettu vinoon katuun nähden. Myös U-katuja ja *pussikatuja* esiintyy.⁸⁰

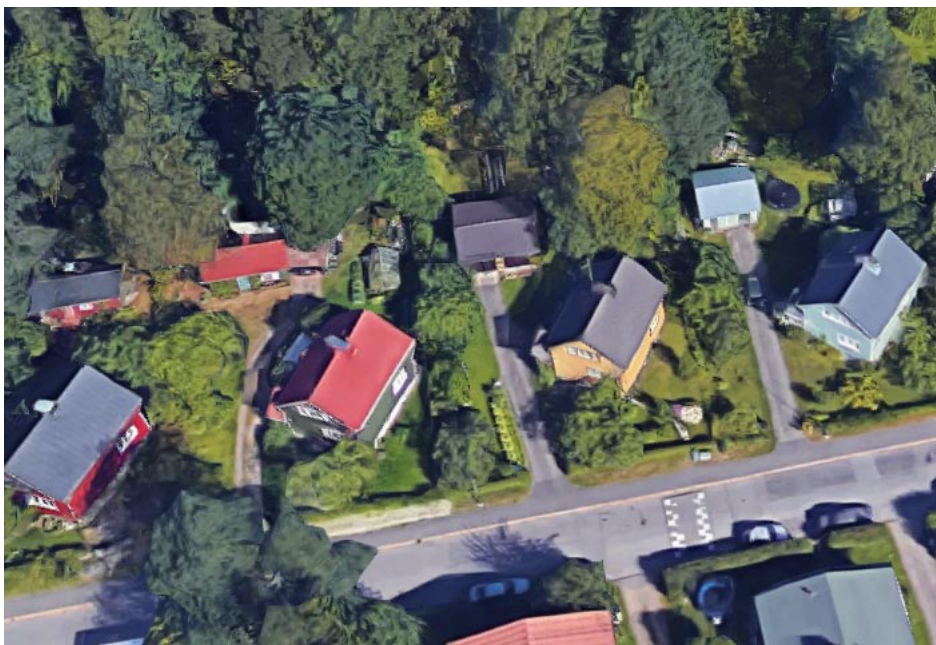
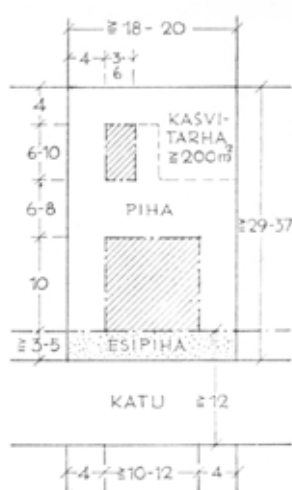
Tyypillisesti rakennukset määrättiin kaavamääräyksiin sijoitettavaksi suoriin riveihin lähelle kadun rajaa, kuten Pirkkolassa. Asuinrakennusten harja oli yleensä kadun suuntaisesti. Katutilan elävöittämiseksi talorivi sijoitettiin joskus nurkittain katuun nähden, kuten esimerkiksi Kyläkunnantiellä ja Pirkkolassa. Katutilaa saatettiin myös joissain kohdin leventää. Meurman esittää tätä tapaa yksitoikkoisen katutilan välttämiseksi.⁸¹ Katutilan levennyksiä on nähtävissä esimerkiksi Länsi-Herttoniemessä. Kaavassa määrättiin

⁷⁹ Lehtonen & Lepistö 1982, s. 44.

⁸⁰ ibid, s. 44.

⁸¹ Meurman 1947, s. 260.

Kuva tontin mitoituksesta Meurmanin Asemakaavaopista.

Kyläkunnantiellä piharakennukset tonttien takaosissa ovat olennainen osa alueen ilmettä. Kuva: Google Maps.

usein käyttämään samaa talotyyppiä kortteleittain. Tyypitalojen muistuttaessa toisiaan alueiden yhtenäinen ilme ei useinkaan kärsinyt, vaikka talotyypit olisivat vaihdelleetkin.⁸²

Tontit

Jälleenrakennuskauden omakotitontit olivat tyypillisimmillään noin 20x40 m suuruisia. Minimikoko tonteilla oli noin 700 m².⁸³ Pula-ajan vuoksi kotitarveviljely oli tärkeänä osana perheiden taloutta. Perheiden omavaraisuutta tukeva kotitarvepuutarha vei huomattavan osan tontin alasta. Meurmanin mukaan yhden perheen kotipuutarhan tarvittava viljelyala on noin 200 m².⁸⁴

Tontin etuosaan kadun ja rakennuksen väliin jäi istutuskasvia tai esipiha, joka oli yleisesti noin 5 m levyinen. Esipiha istutuksineen luo katutilaan vehreän, puutarhamaisen vaikutelman. Meurmanin mukaan esipihojen leveyden tulisi vaihdella kaavamaisuuden välttämiseksi.⁸⁵ Esipihojen puolesta puhui Meurmanin ohella Helsingin kaupungin palveluksessa siirtola- ja kotipuutarhojen neuvonantajana ja suunnittelijana toiminut Elisabeth Koch, jonka mukaan kauniisti istutettu esipiha antoi alueelle ”hymyilevän puutarhakaupungin” ilmeen.⁸⁶

Talousrakennukset

Usealle jälleenrakennuskauden pientalotontille on rakennettu talousrakennus. Esimerkiksi Helsingin Kyläkunnantiellä talousrakennukset ovat tärkeänä osana alueen miljöökokonaisuutta. Talousrakennuksiin oli yleensä sijoitettu saunat, pukuhuoneet, varastot ja käymälät. Talousrakennukset on sijoitettu joko tontin takaosaan 4-5 metrin etäisyydelle tontin rajasta tai tontin rajaan kiinni siten, että rakennus on kiinni naapuritontin vastaavan talousrakennuksen kanssa.

Meurman piti talousrakennusta ”välttämättömänä pahana”: talousrakennukset korttelin sisäosissa häiritisivät hänen mukaansa pihapiirin yhtenäistä ilmettä ja aiheuttivat paloturvallisuusriskin. Hän suosittelikin talousrakennuksen sijoittamista asuinrakennukseen kiinni siipirakennuksena, kuten Hepokalliontien alueen talotyypissä.⁸⁷

82 Kantola & Niskala 1981, s. 10–11.

83 ibid, s. 11.

84 Meurman 1947, s. 266.

85 ibid, s. 259–260.

86 Larinkari 2016, s. 132.

87 Meurman 1947, s. 267–268.

Katunäkymä Helsingin Marttilassa.

6.3

Tyypitalojen piirteet

Julkisivut

Jälleenrakennusajan pientalossa käytettiin julkisivuverhouksena yleisimmin peittomaalattua lautta. Lautaverhous oli joko peiterimoitettua pystylaudoitusta tai höylättynä vaakapaneelia, jota käytettiin erityisesti 1950-luvun puolella.⁸⁸ Vaakapaneloinnissa rakennuksen nurkat jätettiin usein ilman nurkkalistoja, jolloin paneelit asennettiin jiiriin. Myös rappausta käytettiin julkisivuissa, jolloin rappaus tehtiin lautaseinän päälle kalkkisementtilaastilla. Rappauksen pintakäsittely oli vaihtelevaa sileästä kuvioituun rappaukseen. Joissakin 1950-luvun taloissa käytettiin Minerit-levytystä julkisivuissa.⁸⁹

⁸⁸ Kantola & Niskala 1981, s. 10.

⁸⁹ KSV, korjauskortti

Jälleenrakennusajalle tyypillisiä kaksinkertaisia sisään-ulosaukeavia puuikkunoita. Heloitukset ovat alkuperäisten ikkunoiden hienoja yksityiskohtia. Karneissa oli tyypillisesti tehosteväri puitteiden ollessa valkoisia. Kuvat Hepokalliontieltä ja Pirkkolasta.

Maatalousseurojen keskusliiton asutusvaliokunnan tyyppi nro 8:n päätyjulkisivu. Tyypissä on vielä 1920-luvun 6- ja 4-ruutuiset ikkunat. Kuva: Laukkonen 1987.

Tyypitalojen ikkunoiden koot suurenivat 1950-luvun puolella. Tyypin AS A5 päätyjulkisivussa yläkerran ikkuna on tyypillinen 1950-luvun leveä ikkuna, jossa on sivulla kapea tuuletusosa. Kuva: Kantola & Niskala 1981.

Ikkunat

Ikkunat eivät olleet vielä kovin suuria jälleenrakennuskauden alussa 1940-luvulla. Tyypillisesti ikkunatyyppeinä olivat tuolloin 1920-luvun 6-ruutuinen ikkuna sekä symmetrinen 2-ruutuinen ikkuna, joita käytettiin esimerkiksi ruotsalaistaloissa. Ikkunan korkeus oli leveyttä suurempi. Eri huoneiden ikkunat olivat saman suuruisia. 1950-luvulle tultaessa ikkunan koko kasvoi. Tyypillinen ikkuna oli funktionalismin ajan ikkunatyyppi, jossa oli yksi suuri ruutu sekä sen toisessa tai molemmissa reunoissa kapea tuuletusikkuna. Olohuoneen ikkuna oli tyypillisesti muita suurempi. Muiden huoneiden ikkunoiden koot vaihtelivat. Aputiloissa käytettiin pieniä yksiruutuisia ikkunoita.⁹⁰

Ikkunat olivat rakenteeltaan kaksinkertaisia, sisään-ulos-aukeavia. Lasin paksuus oli 4–8 mm ikkuna-aukon koosta riippuen. Yleisin paksuus oli 6 mm. Heloitukset, pielilistat ja puitteet ovat aikakauden ikkunoiden arvokkaita yksityiskohtia. Puitteet oli vahvistettu kulmistaan kulmaraudoin, joissa oli ruuvikiinnitys. Auki- ja kiinnipitolaitteita oli useita malleja. Tyypillisesti käytettiin hakoja.⁹¹

Ikkunarakenne on sijoitettu joko julkisivun ulkopintaan tai ikkuna on vedetty hiukan sisään. Puuverhoiluissa taloissa pielilistat tehtiin puusta. Julkisivun ulkopinnassa oleviin ikkunoihin pielilistat asennettiin syrjälleen ikkunan korkeussuunnassa. Ylä- ja alalistat asennettiin viistoon ”vedenheittäjiksi”. Alun perin ne olivat ilman vesipeltiä.⁹²

90 Kantola & Niskala 1981, s. 10.

91 KSV, korjauskortti
92 KSV, korjauskortti

Jälleenrakennusajan tyyppitalojen kattokulma oli yleensä noin 30 astetta. Kuva Kyläkunnantieltä.

Vesikatto

Vesikaton materiaaleina käytettiin saumattua rivipeltiä, sileää huopakatetta tai joko sementti- tai savitiiltä. Tyyppitalojen jyrkän kattokulman vuoksi erilaisten materiaalien käyttö katteena oli mahdollista.⁹³ Maa-seudulla saatettiin tehdä pärekattoja pula-ajan ollessa pahimmillaan 1940-luvulla, mutta taajamissa tämä oli yleisesti kielletty palovaaran vuoksi. Bitumihuvon ja pellin käyttö yleistyi 1950-luvulla pula-ajan hiipuesssa.⁹⁴

Räystäät ovat tyyppillisesti avoräystäitä. Avoräystäässä aluslaudoitus ja kattokannattajien jatkeet sekä poikittaistuet päätyräystäissä ovat näkyvissä. Räystäslautoja on tyyppillisesti kaksi päällekkäin. Myös umpiräystäitä käytettiin. Umpiräystäään aluslaudoituksena on pontattu paneelilauta, joita löytyy useita eri tyyppejä.⁹⁵

Vesikaton keskellä harjalla on muurattu piippu, joka koostuu erillisistä savu- ja ilmanvaihtohormeista. Piipussa on tyyppillisesti 2–3 savuhormia ja 3–5 ilmanvaihtohormia. Piiput verhoiltiin maalatulla pellillä ja muuraus suojattiin päältä betonilla.⁹⁶

93 Rinne 2013, s. 218.

94 Kantola & Niskala 1981, s. 10.

95 KSV, korjauskortti

96 KSV, korjauskortti

Pirkkolan ruotsalaistaloja. Pirkkolan talot olivat alun perin punamullalla maalattuja. Myöhemmin sallittiin myös muut värit.

Väritys

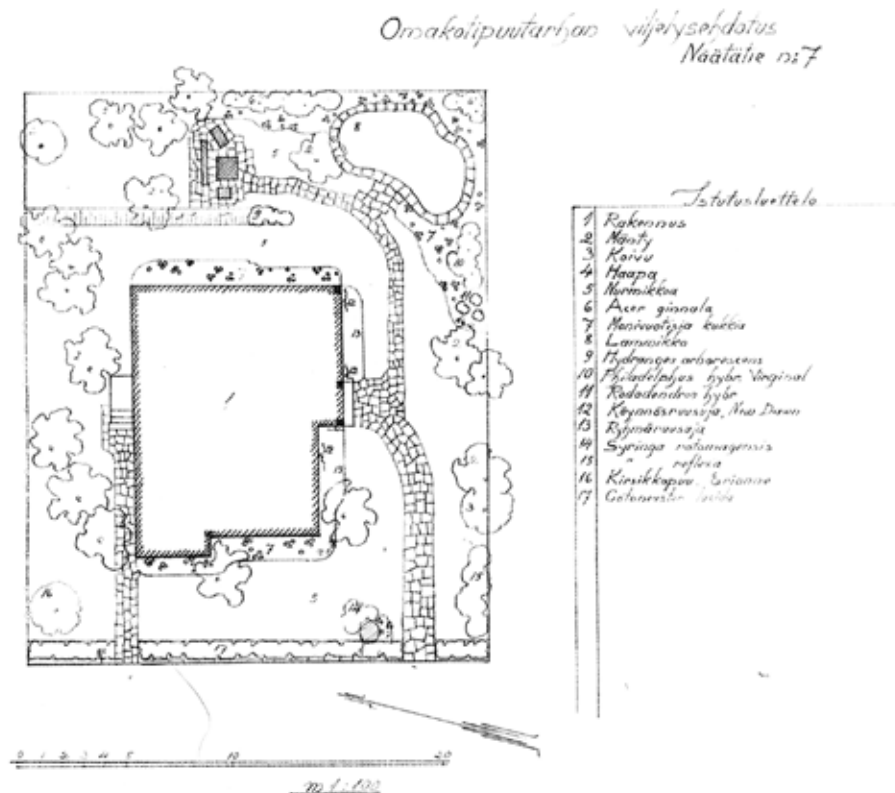
Pientalojen julkisivut maalattiin jälleenrakennuskaudella tyypillisesti öljymaalilla. Maalin pohjana käytettiin pellavaöljyä, pigmentit sekoitettiin öljyn sekaan vasta työmaalla. Värisävyt olivat vaaleita valkoisen pigmentin vaikean saatavuuden vuoksi. Myös aikakauden tyyli-ihanteet vaikuttivat väreihin.⁹⁷ Tyypillisiä värejä olivat esimerkiksi vaalean ruskea, murrettu valkoinen, vaalean vihreä, roosa ja vaalean keltainen. Julkisivut olivat peittomaalattuja.⁹⁸

Nurkka- ja räystäslaudat maalattiin muun julkisivun väriseksi tai valkoiseksi. Yksityiskohdissa saatettiin käyttää voimakkaampia värejä. Esimerkiksi ikkunoiden karmit saatettiin maalata tummemmalla sävyllä, esimerkiksi punaisella ja puitteet valkoisella. Tehostevärejä saatettiin käyttää myös sokkelissa, räystään alapinnassa ja sadevesikouruissa. Ulko-ovet olivat joko öljymaalattuja tai lakattuja. Maalatuissa ovissa olivat tavallisia vihreät tai ruskeat sävyt.⁹⁹

97 Rinne 2013, s. 212.

98 KSV, korjauskortti

99 KSV, korjauskortti

6.4

Jälleenrakennuskauden piha

Pihan rooli jälleenrakennuskauden pientaloalueen miljöön muodostajana on merkittävä. Puutarhamaiden pihojen myötä alueet ovat saaneet vehreän ja viihtyisän ilmeen. Suurimpaan osaan Helsingissä sijaitsevista jälleenrakennusajan tyyppitaloalueista on laadittu pihasuunnitelmat tonteille. Pihasuunnitelmien avulla luotiin englantilaisen puutarhakaupunki-ideologian mukaisia ympäristökokonaisuuksia, joissa katutila, talon sijainti tontilla sekä maaston käsittely muodostivat yhtenäisen miljöön.

Sotien jälkeinen omakotirakentaminen toi puutarhat ja harrasteviljelyn eri kansankerrosten ulottuville. Puutarhakulttuuri muuttui myös funktionalismin ihanteiden mukaisesti arkisemmaksi: tasa-arvo, kotityöt sekä perheen merkitys korostuivat ajan puutarhaideologiassa. Pientalon puutarhalla oli sotien jälkeisenä aikana kaksi erityistä merkitystä. Toisaalta puutarhan merkitystä kotitarveviljelyssä korostettiin. Kotitarveviljelyllä oli merkittävä vaikutus perheiden toimeentulon kannalta pula-aikana. Toisaalta puutarha nähtiin myös levon ja virkistykseen ympäristönä ja kotien kaunistuksen lähteenä.¹⁰⁰

Elisabeth Koch ja jälleenrakennuskauden mallipihat

Elisabeth Kochin kädenjälki näkyy monilla Helsingin jälleenrakennusajan pientaloalueella. Koch toimi Helsingin kaupungin palveluksessa siirtola- ja kotipuutarhojen neuvonantajana ja suunnittelijana. Pientaloalueiden puutarhojen suunnittelun pohjana toimi Kochin kehittämä *mallipihan* käsite. Mallipihaa voitiin soveltaa erilaisiin ympäristöihin, jolloin pihan suunnittelu tehostui.¹⁰¹

Mallipihan periaatteena oli jakaa piha kolmeen osaan: etupuutarhaan, oleskelupihaan sekä hyötytarhaan. Etupuutarha liitti tontin katuun. Koch korosti kapean etupuutarhan roolia kaupunkikuvallisesti tärkeänä puolijulkisena tilana. Rakennuksen taakse jäi oleskelupuutarha. Jälleenrakennusajalla puutarha nähtiin hyötyviljelyn ohella myös "asuinpihana", jossa syötiin perheen kesken, leikittiin ja oleskeltiin. Pihan perän hyötypuutarhassa oli vihannesmaan lisäksi marjapensaita ja hedelmäpuita.¹⁰²

Jälleenrakennusajalla helsinkiläisille pientaloalueille tehtiin puolisentuhatta pihasuunnitelmaa. Pirkkolan pientalotonteille laadittiin 136 puutarhasuunnitelmaa, joista puolet oli Elisabeth Kochin tekemiä.

100 Larinkari 2016, s. 130–131.

101 Karisto 2016, s. 120.

102 Larinkari 2016, s. 131–132.

Pihamiljöötä Marttilassa.

Koch teki alueelle myös yleissuunnitelmia, jotka koskivat tonttien rajautumista katutilaan, sisääntuloja ja maaston käsittelyä. Tonttien sisääntuloihin oli suunniteltu sijoitettavaksi pieni puu tai pensas. Pihan toisella kadunpuoleisella kulmalla oli sijoitettu suureksi kasvava puu. Pirkkolassa etupuutarhojen istutuksissa käytettiin koristeomenaa ja marjaomenapuita, kirsikkapuita, kriikunoita, tataarivaahteraa ja hopeasalavaa.¹⁰³

103 Karisto et al. 2015, s. 74–75.

7 Hepokalliontien nykytilanteen tarkastelu

7.1

Ympäristön aluerakenne, palvelut ja liikenne

Jollas kuuluu noin 16 500 asukkaan Laajasalon kaupunginosaan. Jollaksen lisäksi Laajasalon kaupunginosan osa-alueita ovat Yliskylä, Hevossalmi Tullisaari ja Kruunuvuorenranta. Laajasalo kuuluu Helsingin peruspiiriin numero 603, jonka nimi on myös Laajasalo. Kaupunginosan lisäksi peruspiiriin kuuluvat Santahaminan, Vartiosaaren ja Villingin kaupunginosat. Muita Laajasalon lähialueita ovat Kulosaari, Herttoniemenranta sekä Tammisalo.

Laajasalon palvelut keskittyvät Yliskylän asutuskeskittymään, jossa asuu yli puolet Laajasalon asukkaista. Yliskylässä on kirkon, kirjaston ja terveysaseman lisäksi kuusi päiväkotia, leikkipuisto, kaksi ala-asteen koulua ja yläaste. Kaupallinen palvelu on keskittynyt ostoskeskukseen, jonka tilalle rakennetaan uutta ostoskeskusta.

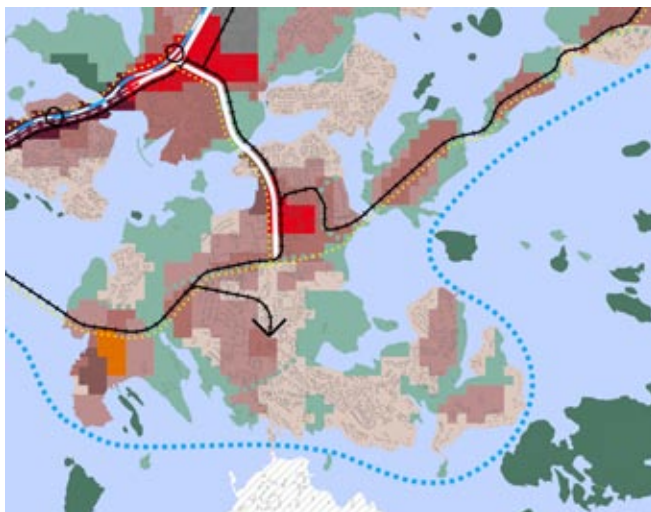
Jollaksessa on ala-asteen koulu ja päiväkotia. Kaupallinen palvelu on Jollaksessa vähäistä, alueella on ainostaan yksi päivittäistavarakauppa Jollaksentien ja Takilatie risteyksessä.

Laajasalon pääväylä mantereelta kulkee Herttoniemen kautta Linnanrakentajantietä Laajasalon sillan kautta. Laajasalosta on myös kevyen liikenteen siltayhteys Tammisaloon. Julkinen liikenne toimii liityntälinjoin Herttoniemen metroasemalle. Suunniteltu Kruunusillat-hanke toisi Laajasalosta uuden joukkoliikenneyhteyden keskustaan. Hankkeen suunnitelmiin kuuluu noin kymmenen kilometrin raitiotieyhteys Helsingin keskustan ja Laajasalon välille.

Jollaksen alue on liikenteellisesti ”pussinperällä”. Yksityisauto on yleinen liikkumisen muoto. Jollaksen joukkoliikenne on linja-auton numero 85 varassa. Linja-auton päätepysäkki on aivan Hepokalliontien alueen vieressä.

Hepokalliontien alueen sijainti Laajasalossa. Kuva: Helsingin karttapalvelu, kuvankäsittely TK.

Yllä ote Uudenmaan maakuntakaavasta. Alla ote Helsingin yleiskaavasta, jossa Hepokalliontien alue on merkitty asuntovaltaiseksi alueeksi A4.

Asuntovaltainen alue A1

Aluetta kehitetään asumisen, kaupan ja julkisten palvelujen, toimitilojen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen käyttöön. Korttelitehokkuus on pääasiassa yli 1,8. Alueen keskeisten katujen varsilla rakennusten maantasokerroksiin tulee varata liike- ja muuta toimitilaa. Alueen pinta-alasta vähintään 60 % on korttelimaata.

Asuntovaltainen alue A2

Aluetta kehitetään pääasiassa asumisen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä lähipalvelujen käyttöön. Korttelitehokkuus on pääasiassa 1,0–2,0. Perustellusti korttelikohtainen tehokkuus voi olla tätä suurempikin. Alueen keskeisten katujen varsilla tulee mahdollistaa liike- ja muuta toimitilaa. Alueen pinta-alasta keskimäärin 60 % tai enemmän on korttelimaata.

Asuntovaltainen alue A3

Aluetta kehitetään pääasiassa asumisen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä lähipalvelujen käyttöön. Korttelitehokkuus on pääasiassa 0,4–1,2. Perustellusti korttelikohtainen tehokkuus voi olla tätä suurempikin. Alueen pinta-alasta keskimäärin 60 % tai enemmän on korttelimaata.

Asuntovaltainen alue A4

Aluetta kehitetään pääasiassa asumisen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä lähipalvelujen käyttöön. Korttelitehokkuus on pääasiassa alle 0,40. Alueen pinta-alasta keskimäärin 70 % tai enemmän on korttelimaata.

7.2

Kaavatilanne

Maakunta- ja yleiskaava

Helsingin uudessa (vuoden 2016) yleiskaavassa Hepokalliontien alue on merkitty asuntovaltaiseksi alueeksi (A4), jossa aluetta kehitetään asumisen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä lähipalvelujen käyttöön. Korttelitehokkuus alueella on alle 0,4. Viereisen Puuskaniemen alueen korttelitehokkuudeksi on merkitty yleiskaavassa 0,4–1,2, jossa tehokkuus voi perustellusti olla suurempikin.

Yleiskaavassa on kaavailtu Helsingin alueelle huomattava määrä täydennysrakentamista. Yleiskaava on kuitenkin joutunut vastatuuleen, ja suuri osa rakentamisen alueista, kuten kaavailut kaupunkibulevardit, uhkaa jäädä toteutumatta. Tämä luo painetta täydennysrakentamiselle jo olemassa oleville asuntoalueille, myös pientaloalueille.

Asemakaava

Jollaksen osa-alueeseen kuuluvan Hepokalliontien alueen nykyinen kaava on vahvistettu vuonna 1991. Hepokalliontien varren korttelit on merkitty AO/s-tunnuksella. AO/s-merkityissä kortteleissa ympäristön ominaispiirteet on säilytettävä. Rakennusoikeudeksi Hepokalliontien tonteille on merkitty 175 m². Asemakaavan mukaan tontin osat, joita ei käytetä leikki- tai oleskelualueina, kulkuteinä eikä pysäköintiin, on istutettava käyttäen puita ja pensaita. Tontin rakennusallalla on oltava yksi rakennus. Alueella asuvan arkkitehti Mika Penttisen mukaan kohtuullinen rakennusoikeus sekä määräys yhdestä rakennuksesta tontilla ovat alueen säilymisen kannalta oleellisia osia nykyisessä kaavassa.¹⁰⁴

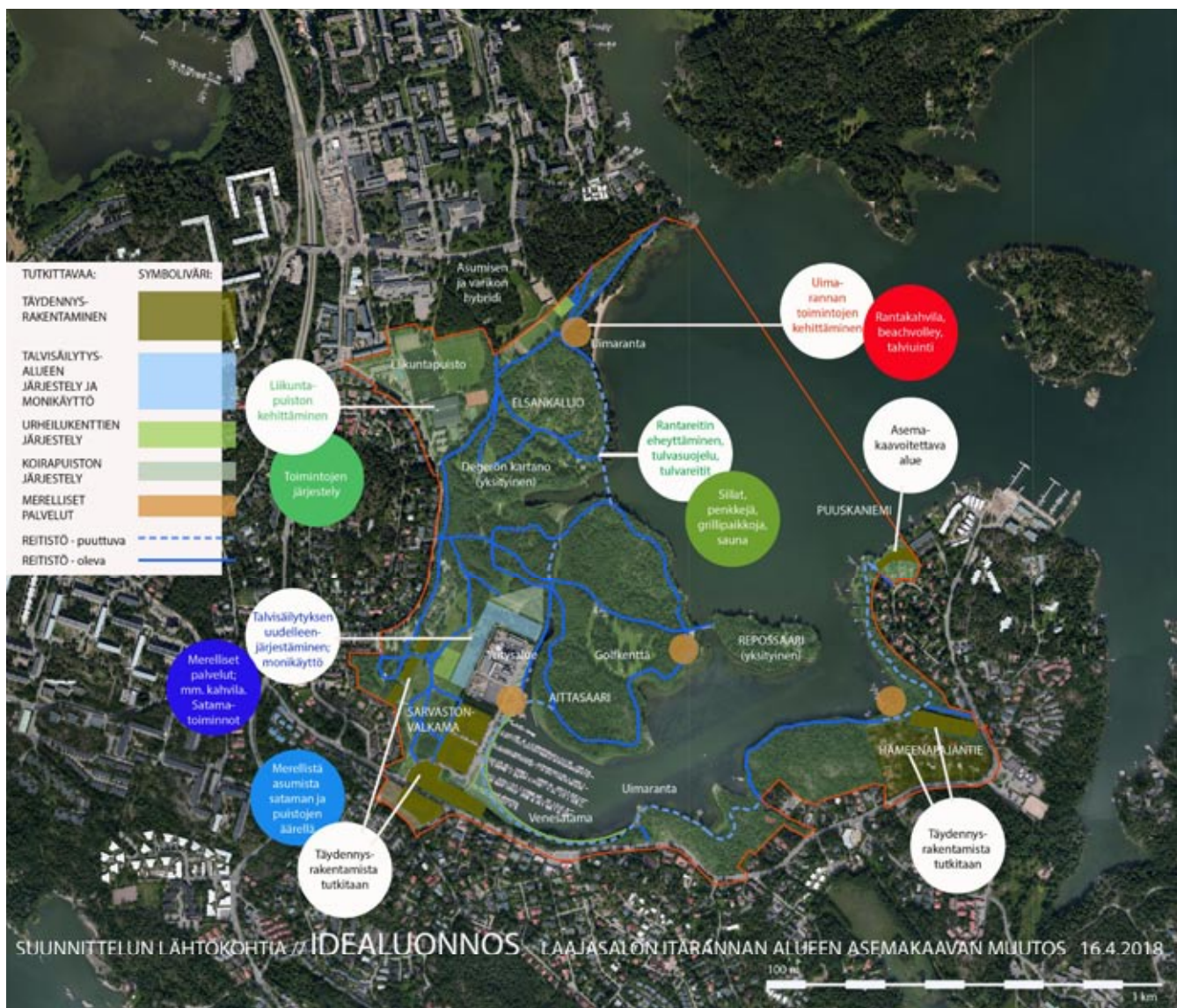
/S

Alueen osa, jolla ympäristön ominaispiirteet on säilytettävä.

Rakentamattomat tontinosat, joita ei käytetä leikki- tai oleskelualueina, kulkuteinä eikä pysäköintiin, on istutettava käyttäen myös puita ja pensaita tai pidettävä luonnonmukaisessa puistomaisessa kunnossa.

AO/s-korttelialueet:

- Rakennusosalalla saa olla vain yksi rakennus.
- Tontille saa asemakaavassa osoitetun kerrosalan lisäksi rakentaa autosuojia tai katoksia enintään 18 m²/asunto, kuitenkin enintään 20 % asemakaavassa osoitetusta kerrosalasta.
- Rakennusten ulkoasua koskevien muutos- ja korjaustoimenpiteiden tulee tapahtua rakennuksen tyyliin sopivalla tavalla.
- Uudisrakennusten ja uusien rakennusosien julkisivumateriaalina tulee käyttää puuta. Rakennukset on suunniteltava siten, että ne muodon, materiaalin, värityksen ja julkisivupintojen jäsentelyn suhteen ovat sopusoinnussa alueen vanhojen rakennusten kanssa.
- Rakennuksissa ei saa olla aumakattoa.
- Tontit saa aidata vain istutuksin.

Kaupunkisuunnitteluviraston idealuonnos Laajasalon itärannan asemakaavan muutosta varten. Asemakaavan muutosalue ulottuu Hepokalliontien alueen kolmelle rantatontille.

Hepokalliontien alueen länsipuolella on meneillään asemakaavan muutos. Muutos koskee Reposalmentieltä Puuskaniemeen ulottuvan rannan ja sen läheisyydessä olevien alueiden kehittämistä. Asemakaavan tavoitteena on toteuttaa rannan virkistysalueita yhdistävä merenrantareitti. Kaava-alueelle tutkitaan myös mahdollisuuksia täydennysrakentamiseen. Hepokalliontien asemakaava-alueen korttelin 49299 vahvistamatta jätetyt kolme tonttia kuuluvat muutosalueeseen. Puuskaniemen länsipuolelle on suunnitella uusi rantaulkoilureitti.

Näkymä kevyen liikenteen väylää pitkin merelle.

Näkymä kevyen liikenteen väylää pitkin Hepokalliontien suuntaan. Valkoinen talo muodostaa näkymään pääteaiheen.

7.3.1 Tiet, tontit, rakennusten sijainti tonteilla

Rakennukset sijaitsevat kaarevan Hepokalliontien varrella. Lisäksi kolme rakennusta sijaitsee Puuskanientien varrella. Katutila levenee kaarroksen kohdalla, jossa kadun sivujen istutusvyöhyke on laajempi. Rakennukset paikoin vetäytyvät kadulta kauas tonteille, jolloin katutila vaikuttaa leveältä. Talojen rytmi katuun nähden on useimmiten vaihteleva, joissakin kohdin rakennukset kuitenkin muodostavat tasaisen rivistön. Rivin muodostavat esimerkiksi Puuskanientien varressa oleva kolmen talon kokonaisuus. Talojen laajennusosat paikoin häiritsevät rytmiä. Rakennusten harjalinja on useimmiten kohtisuoraan katulinjaa vasten.

Kadun kaarroksen sisäkaarteessa oleva talo muodostaa pääteaiheen rantaan vievän kevyen liikenteen väylälle. Kyseiseltä kevyen liikenteen väylältä avautuu hieno näkymä merelle. Meri pilkistää paikoin myös kadulle rakennusten välistä.

TALOJEN SUORA SIIJOITTELU

Rakennukset luovat tasaisen näkymän ja katutilan. Rakennusten yhtenäisyys korostuu.

TALOJEN VAIHTELEVA SIIJOITTELU

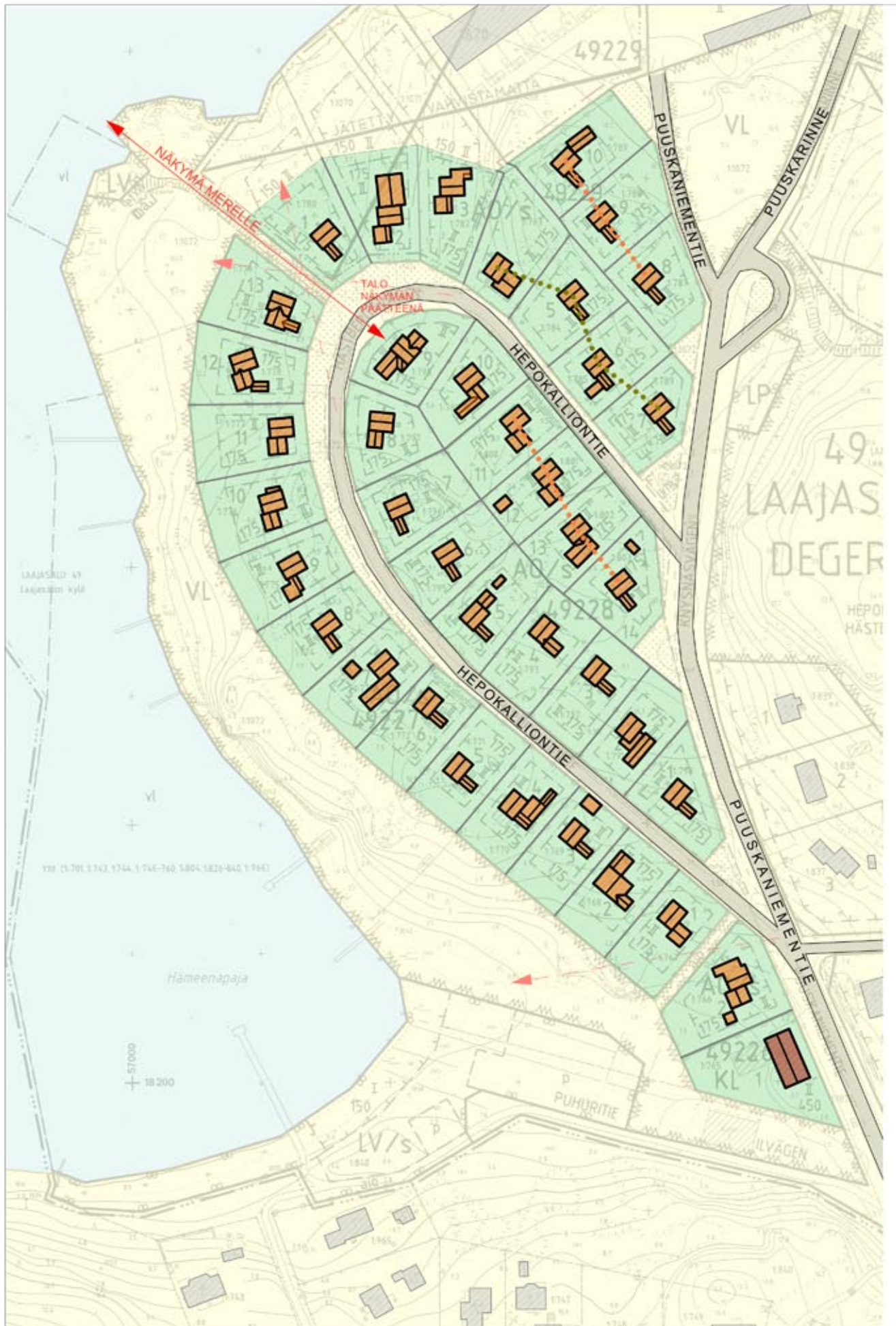
Rakennukset luovat vaihtelevia näkymiä ja katutiloja.

MAISEMALLISESTI TÄRKEÄ NÄKYMÄLINJA

NÄKYMÄLINJA RAKENNUSTEN VÄLEISTÄ MERELLE

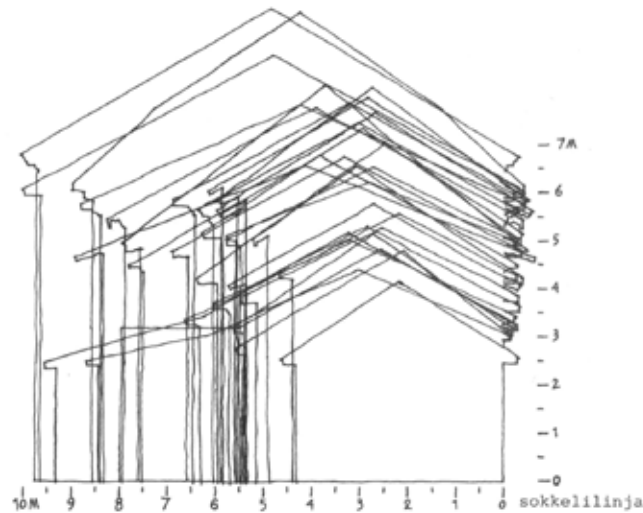

7.3.2 Maasto

Alueleikkaukset. Kuvat: TK

8 Alueiden tulevaisuus, uhat, suojele, täydennysrakentaminen

8.1

Tyypitaloalueiden kaavoitus ja täydennysrakentaminen

Koska rintamamiestaloalueet sijaitsevat tyypillisesti esikaupunkialueilla, aiheuttaa kaupungin kasvu paineita alueiden täydennysrakentamiselle. Rintamamiestaloalueiden tontit ovat usein isoja, jolloin täydennysrakentaminen voi tuntua houkuttelevalta vaihtoehdolta. Samalla nousevat esiin suojelemaan liittyvät kysymykset: miten säilyttää alueiden ja ympäristön arvokkaat piirteet, miten ja mitä rakennuksia tulisi suojella, miten sovittaa täydennysrakentaminen vanhaan miljööseen sopivaksi?

Tyypitaloalueiden täydennysrakentamiseen ja suojelemaan liittyy monia haasteita ja ongelmia. Suojelun näkökulmasta rintamamiestaloalueilla ollaan ”yksityisyyden” piirissä: talot ovat ensisijaisesti ihmisten koteja. Toisaalta *Nimby*-ilmiön lisäksi aktiivinen asukas yhteisö voidaan nähdä alueen arvostuksen ja suojelun voimavarana.

Yksi tyypitaloalueiden suojelun ja täydennysrakentamisen ongelma liittyy modernin arkkitehtuurin suojelemaan. Rintamamiestalojen, kuten tyypillisesti muidenkin modernismin ajan rakennusten, arvo on pitkälti detaljien rikkaudessa ja materiaalien ”autenttisuudessa”.¹⁰⁵ Esimerkiksi Hepokalliontien Toivo Jäntin suunnitteleman talotyyppin pitkälle hiottu standardisointiin liittyvä detaljiikka on tärkeänä tekijänä alueen erityispiirteissä. Joillakin alueilla nämä piirteet ovat aikojen saatossa saattaneet kadota. Toisaalta modernin alkuperäinen pyrkimys ”puhtaiseen” ympäristöön asettaa haasteita täydennysrakentamiselle, kun rakentamisen ajallinen kerroksellisuus lisääntyy.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Heininen-Blomstedt 2013, s. 15.
¹⁰⁶ Koponen 2006, s. 10.

8.2

Kaupunkisuojaus ja asemakaavan merkitys suojelussa

Suomessa vanhojen puukaupunkien suojeluun herätettiin 1800-luvun lopulla vanhan Porvoon säilyttämispyrkimysten myötä. Porvoo suojeltiin asemakaavalla vuonna 1936. Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana suojelutavoitteet saivat väistyä modernin kaupunkisuunnitteluideologioiden tieltä. Monet puukaupungit ja -kaupunginosat katosivat 1950–1960-lukujen saneerauskaavojen toteutuessa, jolloin vanha rakennuskanta korvattiin tehokkaammalla rakentamisella.

Puukaupunkiympäristöjen suojelutavoitteet tulivat jälleen ajankohtaisiksi 1960-luvulla, jolloin tehtiin laajoja inventointeja Porvoossa, Raumalla, Naantalissa ja Tammisaaressa. Inventoinnit tehtiin asemakaavan muutoshankkeita silmälläpitäen tavoitteena laaja rakennuskannan säilyttäminen. Vanhan Porvoon yksityiskohtainen suojeleva asemakaava vahvistettiin vuonna 1975. Kaava sisälsi myös ehdotuksia uudis- ja täydennysrakentamisesta.¹⁰⁷

Puu-Käpylän säilyminen oli myös merkittävä voitto puukaupunkiympäristöjen säilymisessä 1960-luvulla. Vuonna 1960 Helsingin kaupunki järjesti asemakaavakilpailun, joka tavoitteena oli tutkia mahdollisuutta tehokkaampaan rakentamiseen. Alueen rakennukset olivat laiminlyöntien seurauksena päässeet huonoon kuntoon, jolloin talojen purkamista perusteltiin järkevänä ratkaisuna. Kilpailun pohjalta laadittu asemakaavaehdotus herätti kuitenkin voimakasta vastustusta, jolloin päädyttiin Puu-Käpylän laajaan peruskorjaukseen.¹⁰⁸

Helsingin jälleenrakennuskauden pientaloalueiden asemakaavoitus alkoi 1950-luvulla. Pääosa alueiden asemakaavoista on uusittu 1980–90-luvuilla. Asemakaavojen uusiminen koski määräysten lisäystä ja tarkennusta sekä tonttitehokkuuden nostoa.¹⁰⁹

107 Kärki 1993, s. 62–63.

108 Lundsten 1993, s. 78–81.

109 Sädevirta et al. 2003, s. 13–14.

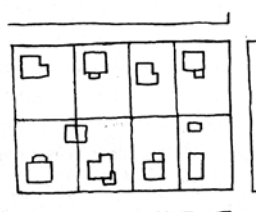

Ilmakuvat Länsi-Pakilasta vuosilta 1956 ja 1876. Tiivistynyt rakentaminen on muuttanut pientaloalueen rivitaloalueeksi. Kuvat: Helsingin karttapalvelu.

Pientaloalueet muutosten kourissa 1960–70-luvuilla

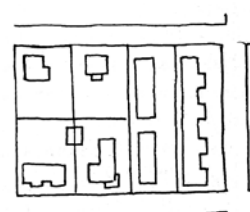
Helsingin kaupungin tavoitteena on pitkään ollut maankäytön tehostaminen myös vanhoilla pientaloalueilla. Tämä on johtanut varsinkin 1960–70-luvuilla joidenkin alueiden luonteen ja peruspiirteiden täydelliseen muuttumiseen. Esimerkiksi Paloheinässä ja Länsi-Pakilassa Asemakaavoitus ja aluetehokkuuden nosto on aiheuttanut alkuperäisen rakennuskannan korvaamista kerros- ja rivitaloilla. Kytkeytyneiden talotyyppien rakentaminen on edellyttänyt tonttien yhdistämistä tai tontin rajojen muutoksia. Myös uuden rakentamisen myötä tullut kunnallistekniikka on aiheuttanut lunastustarvetta. Tehokkuuden kasvattaminen on nostanut maan arvoa, mikä omalta osaltaan on lisännyt tonttien omistajien halukkuutta myydä tontti. Näistä syistä aiheutuneen muutospaineen vaikutuksesta alueiden alkuperäinen rakennuskanta oli päästetty usein rapistumaan purkukuntoon.¹¹⁰

Ilmiötä, jossa jälleenrakennuskauden pientaloalue on täydentynyt rivitaloilla, on kutsuttu ”pakiloitumiseksi”.¹¹¹ Alueiden täydennysrakentamisen seurauksena katoavat vanhan rakennuskannan lisäksi usein myös miljöökijät, kuten puusto ja piha-alueet, muuttaen alueiden luonnetta täysin.

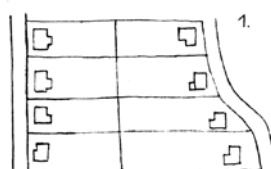
1.

1940-luvulla

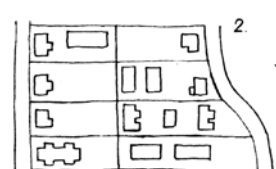

2.

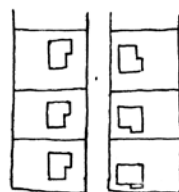
1960–70-luvuilla

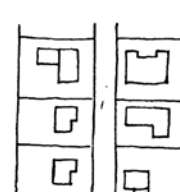
alue 1940-luvulla

alue 1970-luvulla

1. 1940-luvulla

2. 1960–70-luvuilla

Pientaloalueiden muuttuminen rivitaloalueiksi rakennusoikeuden lisäämisen seurauksena. Kuvat eivät ole mittakaavassa. Kuvat: Kairamo 1980.

¹¹⁰ Kairamo 1980, s. 98–110.

¹¹¹ Heininen-Blomstedt 2013, s. 21.

Asemakaavojen nykytilanne

Suojelun taso asemakaavoissa vaihtelee suuresti eri alueilla. Joillakin alueilla suojeleu kattaa rakennuskannan ja siihen liittyvän ympäristökokonaisuuden (esim. Pirkkola), toisilla alueilla suojeleu koskee vain rakennuskantaa. (esim. Hakostarontien alueella) Asemakaavojen rakennuskannan ja ympäristön ominaispiirteitä säilyttävien määräysten yksityiskohtaisuus myös vaihtelee suuresti. Joillakin alueilla kaava määrittää rakennuskannan yleispiirteitä, kuten julkisivumateriaaleja tai rakennusten yleishahmoa, joillakin alueilla taas on tarkkoja yksityiskohtaisia määräyksiä esimerkiksi ikkunoiden puutejaosta. Herttoniemen säilyttävän asemakaavan tavoitteita ovat täydentämässä rakentamistapaohjeet.

Havainnekuva Torpparinmäen asemakaavasta. Punaisella on merkitty suojeltavat rakennukset. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuvia helsinkiläisistä jälleenrakennusajan pientaloalueista. 1. Länsi-Herttoniemi 2. Marttila 3. Pirkkola. 4. Hepokalliontie.

Talvinen Pirkkola Petaksentieltä kuvattuna vuonna 1942. Kuva: Petinen Aarne Oy, Helsingin kaupunginmuseo.

Pirkkola

Pirkkolan ruotsalaistaloalue on hyvä esimerkki onnistuneesta suojelusta ja miljööarvojen vaalimisesta asemakaavoituksen keinoin. Pirkkolassa myös asukasyhdistyksellä ja asukkailla on ollut keskeinen rooli alueen säilymisen kannalta.¹¹² Suojeleva asemakaava on lunastanut tavoitteensa tähän päivään asti: Pirkkola kuuluu seitsemän parhaiten säilyneen jälleenrakennusajan pientaloalueen joukkoon Helsingissä ja lisäksi alue on myös valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen rakennettu ympäristö (RKY 2009).

Pirkkolan ensimmäinen asemakaava vahvistettiin vuonna 1955. Asemakaava vahvisti vuonna 1938 laaditun rakennussuunnitelman yleispiirteet. Yleispiirteisessä rakennussuunnitelmassa oli merkitty tiestö, tonttijako sekä rakennusten sijoittelu tonteilla. Rakennusalueelle sai rakentaa yhden asuinrakennuksen, joka oli enintään viisi metriä korkea. Rakennusten laajentaminen sallittiin vuonna 1947 tyyppipiirustusten mukaisesti.¹¹³

Pirkkolaan vahvistettiin vuonna 1988 uusi asemakaava. Vanha 1950-luvun asemakaava oli osoittautunut vanhentuneeksi alueen perusluonteen säilymisen kannalta. Asenneilmapiirikin oli muuttunut enemmän säilyttämisen suuntaan verrattuna 1960–1970-lukuihin. Läheisen Pakilan alueen rakennuskannan muutokset tiiviimpään suuntaan oli huomattu Pirkkolassa. Puu-Käpylän säilyttäminen ja korjaus olivat kuitenkin positiivisia merkkejä Pirkkolan säilymisen puolesta.¹¹⁴

Pirkkolan vuonna 1988 laadittu asemakaava on suojelunäkökulmasta erittäin yksityiskohtainen. Asemakaavan tavoitteena on alueen rakennuskannan suojelun lisäksi alueen miljöön ja ympäristöarvojen säilyminen. Uuden asemakaavan valmistelutyöt käynnistettiin vuonna 1983 yhteistyössä Pirkkolan omakotiyhdistyksen kanssa. Pirkkolan omakotiyhdistyksen yhdyshenkilöinä kaavoitusprosessissa toimivat arkkitehdit Pertti Meurman ja Osmo Lappo.¹¹⁵

112 Lappo, haastattelu
113 Salastie 2011, s. 55.

114 Lappo 2011, s. 46.
115 Lappo 2011, s. 46–47.

10 HUVUDSTADSBLADET
torsdag 14 juni 2017

Nyheter

Höghus i villastaden upprör i Britas

Inväsnarprotest
Staden ber om utlåtanden men det är allt. Vår åsikt hade ingen betydelse, säger Osmo Lappo som menar att det är stor skillnad mellan ord och handling i Helsingfors som vill öka de boendes inflytande.

Itärens verkliga gränslinje stadsfullmäktige en detaljplaneringsrådning som kallas enligt i gatan och i den lilla staden. Enligt den nya planen för det höga huset i en villastad som framtiden till sin vinst inte ska vara en annan.

I området finns drygt 200 bostadshus och villastäder som har varit i bruk en gång i tiden. Området har varit en del av stadsplaneringen sedan 1900-talet. Det har varit en del av stadsplaneringen sedan 1900-talet. Det har varit en del av stadsplaneringen sedan 1900-talet.

Om för generalfattals
Det har för generalfattals, säger Osmo Lappo.
I den här stadsplaneringen har Osmo Lappo pekat på den gamla villastaden. I den här stadsplaneringen har Osmo Lappo pekat på den gamla villastaden. I den här stadsplaneringen har Osmo Lappo pekat på den gamla villastaden.

MISSÄLLAD Som Osmo Lappo ser det kommer höghuset att stå på platsen för den gamla villastaden. I den här stadsplaneringen har Osmo Lappo pekat på den gamla villastaden. I den här stadsplaneringen har Osmo Lappo pekat på den gamla villastaden.

TRAFIKLED Det är ett gränslinje som den här som generalfattals stadsplaneringen. I den här stadsplaneringen har Osmo Lappo pekat på den gamla villastaden. I den här stadsplaneringen har Osmo Lappo pekat på den gamla villastaden.

Det här är brottsplatsen.
Osmo Lappo
Generalplanen
Helsingfors har en tätare bebyggelse än i andra städer. Det har varit en del av stadsplaneringen sedan 1900-talet. Det har varit en del av stadsplaneringen sedan 1900-talet.

Bygga gata
Pirjontien är en bred gata med en bredd på 100 meter. Det har varit en del av stadsplaneringen sedan 1900-talet. Det har varit en del av stadsplaneringen sedan 1900-talet.

THOMAS PERKKOLA
14 juni 2017
thomas.perkkola@helsinki.fi

Pirkkolan täydennysrakentamisen haasteet ja tulevaisuuden näkymät

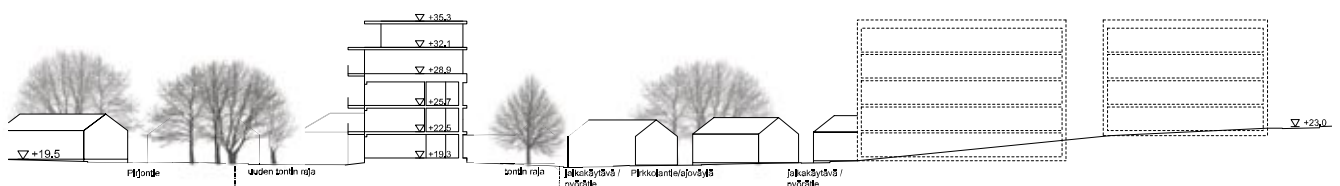
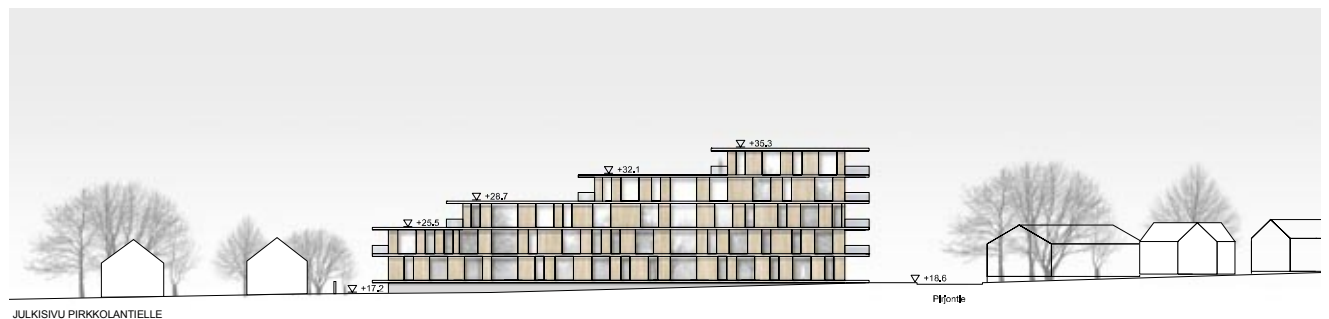
Kaupungin kasvu ja entistä tehokkaampi rakentaminen Pirkkolan ympäristössä ovat herättäneet huolta alueen asukkaissa. Käynnissä olevaan raide-jokeri-hankkeeseen liittyvä asemakaavan muutos kohdistuu Pirkkolan omakotitaloalueen reunoille Pirjontien, Pirkkolantien ja Pakilantien varrelle. Pirjontien tontille 28 vuonna 1940 rakennetun vanhan Elannon yksikerroksisen rakennuksen paikalle suunniteltu viisikerroksinen asuintalo on herättänyt vastustusta. Omakotiyhdistys katsoo suunnitelman olevan ristiriidassa Pirkkolan suojelutavoitteiden kanssa. Rakennus myös katkaisisi liikenneyhteyden alueelle nykyiseltä pääväylältä Pirjontieltä, jolloin omakotiyhdistyksen

mukaan liikennejärjestelyt sekoittuisivat tarpeettomasti. Myös Helsingin kaupunginmuseo vastustaa uutta asemakaavaehdotusta, koska ”viisikerroksinen kerrostalo yksikerroksisten omakotitalojen keskellä on ristiriidassa (alueen muun rakennuskannan kanssa) tehokkuuden ja rakennustavan osalta.” Kaupunginmuseo katsoo, että Pirjontien tontti 28 kuuluu RKY 2009 -rajauksen piiriin.¹¹⁶

116 https://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunkisuunnittelulautakunta/Suomi/Paatos/2017/Ksv_2017-04-25_Kslk_11_PK/C5D5C137-314B-CF21-A7E4-5BCCD8F00000/Kaupunkisuunnittelulautakunnan_esitys_kaupunginhal.pdf

Havainnekuva Pirkkolantien varren kiittelystä asemakaavaehdotuksesta. Eniten vastustusta on herättänyt Pirkkolan Ruotsalaisalouelle ulottuva osa, jonne on kaavailtu viisikerroksista porrastuvaa kerrostaloa. Kuva: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Julkisivut ja alueleikkaus Pijontien ja Pirkkolantien kulman kerrostalosta. Kuva: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Rintamamiestalon laajentamismahdollisuuksia. Toisen kuvan rakennuksen pidentämistä on pidetty talotyypille vieraana. Kolmas kuva esittää tyypillistä menneiden vuosien "elintasopattia". Kuva: Rinne 2013.

8.3

Korjata, laajentaa vai täydennysrakentaa?

Jälleenrakennusajan pientaloalueet ovat saattaneet käydä läpi monenlaisia muutosprosesseja olemassaolonsa aikana. Rakennukset ovat monesti käyneet läpi peruskorjauksen, huonemuutosten tai laajennuksen kaltaisia toimenpiteitä. Sukupolven vaihdokset tai uusien asukkaiden ilmaantuminen ovat saattaneet tuoda muutoksia olevaan ympäristöön. Uudet elämäntavat, kuten autoistuminen ja asuminen vaatimukset, saattavat myös vaikuttaa alueiden ja rakennusten ilmeeseen. Myös asukkaiden resursseilla ja mahdollisuuksilla suorittaa rakennustoimenpiteitä on omat vaikutuksensa rakennuksen ylläpidossa ja korjaamisessa.

Korjaus

Jälleenrakennuskauden pientalot ovat yleensä terveitä ja hyvin rakennettuja. Asukas on halunnut saada oman kotinsa kunnolla tehdyksi. Kuitenkin rakentajien ammattitaito on saattanut vaihdella. Pula-ajan ollessa käynnissä jälleenrakennuskauden pientalot rakennettiin usein talkootyönä ilman ammattilaista työvoimaa.

Nykyperspektiivistä katsottuna jälleenrakennuskauden talotyypit alkuperäisessä asussaan ovat auttamatta varustetasoltaan vanhentuneita. Alkuperäisiä puuhellalla varustettuja keittiöitä on myöhemmin modernisoitu ja alkuperäiset kuivakäymälät ja ulkokuoneet ovat väistyneet uusien WC-tilojen tieltä.

Laajennus

Rakennuksen laajennus tulee kysymykseen, kun alkuperäiset tilat käyvät ahtaiksi. Laajennusosiin on usein sijoitettu alkuperäisestä talotyypistä puuttuvia WC- ja pesutiloja. Jälleenrakennuskauden talotyypit ovat usein nykyajan näkökulmasta melko pienikokoisia omakotitaloiksi¹¹⁷, jolloin rakennuksen laajentaminen voi tuntua houkuteltavalta. Myös pientalotonttien suuret rakennusoikeudet saattavat houkutella laajentamaan. Kalleilla omakotitonteilla rakennusoikeus halutaan usein käyttää kokonaan.

Jälleenrakennuskauden tyyppitalojen laajennusta varten on tehty mallisuunnitelmia. Esimerkiksi Pirkkolan melko pieniä talotyyppejä sallittiin laajentaa jo vuonna 1947 kaupungin tyyppipiirustusten mukaan.¹¹⁸ Helena Kantolan ja Eino Niskalan kirjas-
sa *Perusparannuksen mallisuunnitelmia – Jälleenrakennuskauden pientalot* on tehty mallisuunnitelmat perusparannusten ja laajennusten osalta kolmeen yleiseen jälleenrakennuskauden talotyyppiin. Kirjan tavoitteena on esitellä ns. hienovaraisen perusparannuksen ratkaisuja, jossa rakennusta parannetaan sen omilla ehdoilla. Kirjoittajat toteavat kuitenkin, että kirjassa esitetyt mallisuunnitelmat eivät yleensä ole sovellettavissa suoraan käyttöön. Rakennusten ympäristön olosuhteet, kaavatilanne sekä talossa tehdyt muutokset voivat estää mallisuunnitelman toteutukset sellaisenaan.¹¹⁹

117 Toisaalta pienasumisen ja miniomakotitalojen suosio saattaa tuoda rintamamiestalon kompaktin tilankäytön jälleen ajan-kohtaiseksi ja houkuttelevaksi.

118 Salastie 2011, s. 55.

119 Kantola & Niskala 1981.

Talvinen näkymä Torpparinmäen Notaarintien varren pientaloista. Notaarintien talot ovat lähinnä Helsinki-pientalon sovelluksia.

8.4

Täydennysrakentaminen

Jälleenrakennusajan tyyppitalot ovat edelleen suosittuja ja käyttökelpoisia. Helsingissä rakennetaan yhä pienemmille tonteille, joten on tarvittu uusia ratkaisuja pientaloalueiden täydennysrakentamiseen. Jälleenrakennuskauden tyyppitalot ovat olleetkin yksi lähtökohta uusille tyyppitalomallistoille. Miniomakotitalot ovat olleet esillä ratkaisuna vanhojen omakotitaloalueiden pienimittakaavaisessa täydennysrakentamisessa.

Helsinki-pientalo

Helsinki-pientalon idea syntyi pientaloalueiden täydennysrakentamistarpeisiin. Tarkoituksena oli löytää uusia sopivan pieniä ja kohtuuhintaisia talotyyppejä helsinkiläisille pientaloalueille, joissa rakentaminen keskittyy yhä pienemmille tonteille. Talotehtaiden tyyppillinen valmistalomallisto soveltuu parhaiten suuremmille tonteille. Tavoitteena oli myös saada perinteisten talomallistojen rinnalle ilmeeltään neutraali, pohjaratkaisultaan ja massoitteeltaan järkevä talotyyppi.¹²⁰

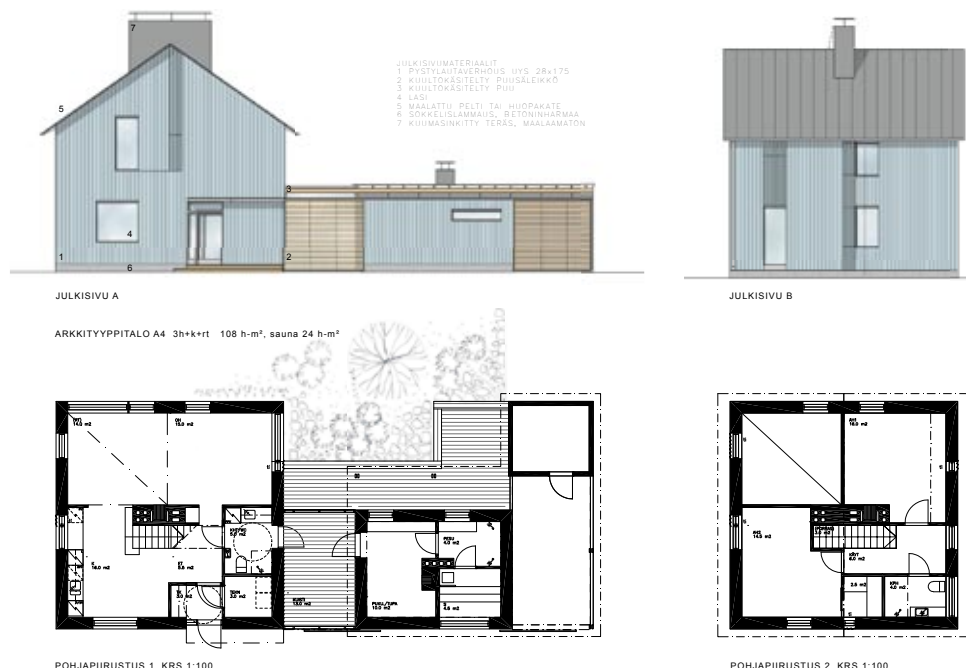
Helsingin rakennusvalvontavirasto yhdessä kaupunkisuunnitteluviraston kanssa organisoii vuon-

na 2006 suunnittelutyön uudesta talotyyppistä. Talotyyppin suunnittelijaksi valittiin Arkkitehdit Frondelius+Keppo+Salmenperä Oy. Muutama talotehdas lähti mukaan yhteistyöhön kehittääkseen omaa mallistoaan vastaamaan Helsinki-pientalolle asetettuja kriteerejä.

Helsinki-pientalon koko voidaan sovittaa tontin rakennusoikeuden mukaan rakennusta pidentämällä. Pinta-alat vaihtelevat 120 neliömetristä aina 165 neliömetriin. Mallistosta löytyy sovelluksia myös rinnetonteille.

Torpparinmäen 1940–1950-luvuilla rakennetun pientaloalueen kylkeen vuosina 2012–2013 noussut uusi pientaloalue antaa kuvan Helsinki-pientalojen muodostamasta miljööstä. Alueelle on noussut enimmäkseen Helsinki-pientalon sovelluksia, joissa on eroa kaupungin mallistoon etenkin aukotuksessa ja yksityiskohdissa. Alue on rakennettu yhden kadun, Notaarintien varrelle. Toisella puolella katua rakennukset ovat kiinni katulinjassa muodostaen tiiviin katuseinämän. Vastapäisellä puolen katua talot vetäytyvät kauemmaksi jättäen piharakennukset tonttien etuosiin.

Kirsti Sívén & Asko Takala
arkkitehtien Arkkityyppitalo.
Pohjaratkaisu muistuttaa jälleen-
rakennusajan pientalotyyppien
nelijakoisia pohjia. Kuva: skr.fi/
fi/k3-talot.

K3-talot

Suomen Kulttuurirahasto tilasi vuonna 2009 kahdeksalta arkkitehtitoimistolta suunnitelmat teollisesti valmistettavasta tyyppitalosta. Mukaan K3-talojen suunnitteluun lähtivät seuraavat arkkitehdit ja toimistot: Kirsti Sívén, Kirsti Sívén & Asko Takala arkkitehdit, Helena Westholm, Efem arkkitehtikontori AB, Anu Puustinen ja Ville Hara, Avanto arkkitehdit, Erika Wörman ja Therese Eriksson, Sweco architects AB, Anders Adlercreutz, Arkkitehtitoimisto Akonsultit Oy. Tavoitteena oli tiivistää arkkitehtien ja pientaloteollisuuden yhteistyötä.

K3-hankkeen tavoitteena oli myös luoda uuden ajan tyyppitalo eli kaunis, kestävä ja kohtuuhintainen. Ekologiset arvot olivat merkittävästi mukana hankkeessa; taloilla pyrittiin pienentämään asumisen ja rakentamisen hiilijalanjälkeä. Taloissa on painovoimainen ilmanvaihto, ja ulkovaipan rakenteet on tehty uusiutuvista rakennusmateriaaleista ilman muovista höyrynsulkua. Talojen suunnitelmat ja piirustukset ovat kaikkien vapaassa käytössä.

K3-taloja on luonnehdittu ”2000-luvun rintamamiestaloiksi”.¹²¹ Rintamamiestalojen vaikutteita on nähtävissä K3-suunnitelmissa. Kirsti Sívén & Asko Takala arkkitehtien *Arkkityyppitalo* ja Avanto-Arkkitehtien *Noppa* muistuttavat jo muodoiltaan ja

mittasuhteiltaankin jälleenrakennusajan tyyppitaloa. Arkkityyppitalossa lisäksi pohjan nelijakoisuus yhdistää suunnitelman jälleenrakennustyyppeihin. Talossa hormit on sijoitettu talon keskelle huoneiden kiertäessä ympärillä. Noppatalo, kuten suunnitelman nimikin kertoo, on suhteiltaan noppamainen. Noppatalon epäsymmetriset kattolapheet tuovat mieleen Alvar Aallon AA-tyypin. Molemmat talot ovat rintamamiestaloista poiketen kaksikerroksisia. Talon suunnitelmat sisältävät myös piharakennuksen.

Miniomakotitalot

Myös miniomakotitalot ovat potentiaalinen ratkaisu pientaloalueiden täydennysrakentamiseen. Pienet omakotitalot on nähty joustavana ja käyttökelpoisena laajennusmahdollisuutena pientalotontteilla, joilla ei ole muita rakennuksen laajennuksen mahdollisuuksia. Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyi uuden miniomakotitalot sallivan kaavan Länsi-Käpylän suojellulle pientaloalueelle¹²² (14.2.2018). Asemakaavan selostuksessa puhutaan talousrakennuksesta, jonne saa sijoittaa ”asuntotilaa, aputilaa tai ympäristöhäiriöitä aiheuttamatonta työtilaa”.

121 <https://www.skr.fi/fi/ajankohtaista/k3-pientalot-tarjolla-2000-luvun-rintamamiestaloiksi>

122 <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005566793.html>

Aito Arkkitehtuutoimist Oy:n
miniomakotitalo, jonka koko
on noin 30 neliömetriä. Talo on
suunniteltu suurten pientalo-
tonttien täydennysrakentamista
silmälläpitäen. Taloa markkinoi-
daan avaimet käteen -periaat-
teella.

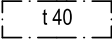

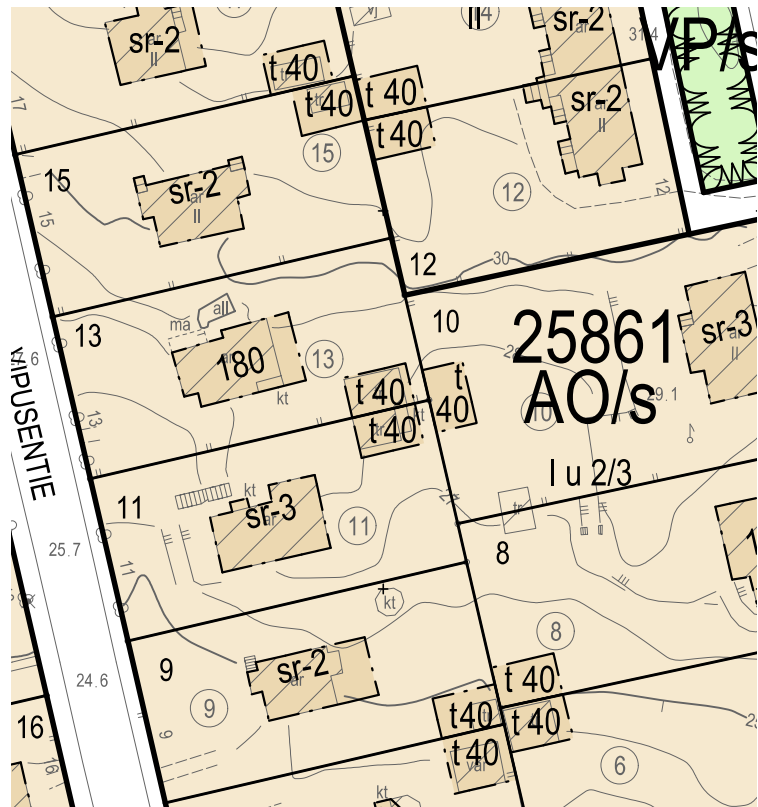
Helsinki-pientalon pienin malli
1A. Kuva: puuinfo.fi

Avanto-arkkitehtien suunnitte-
lema Noppatalo. Kuva: skr.fi/fi/
k3-talot.

 Rakennusala, jolle saa rakentaa yksikerroksisen mittakaavaltaan ja ulkoasultaan ympäristöönsä sopivan talousrakennuksen. Talousrakennuksen tulee jäädä selvästi päärakennukselle alisteiseksi myös korkeudeltaan. Talousrakennukseen saa sijoittaa asunotilaa, aputilaa ja ympäristöhäiriötä aiheuttamatonta työtilaa. Vähintään 10 k-m2 rakennuksesta tulee varata varastokäyttöön tai vastaava varastotila tulee osoittaa asuinrakennuksesta. Talousrakennuksessa tulee käyttää alueelle tyypillistä alkuperäisen talousrakennuksen muotokieltä, materiaaleja, värejä ja rakentamistapaa. Viherkatto on sallittu.

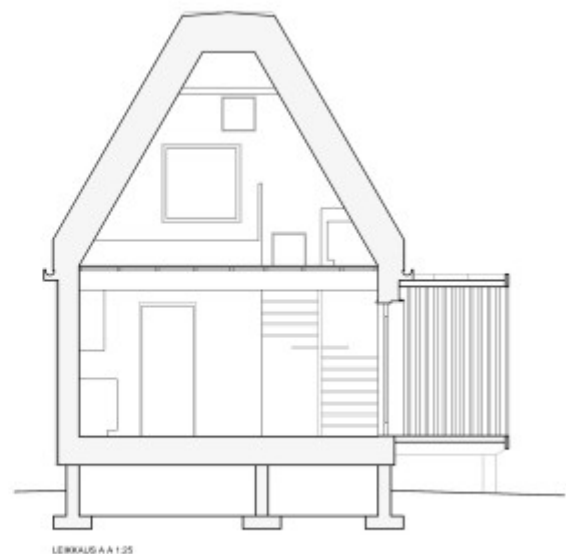
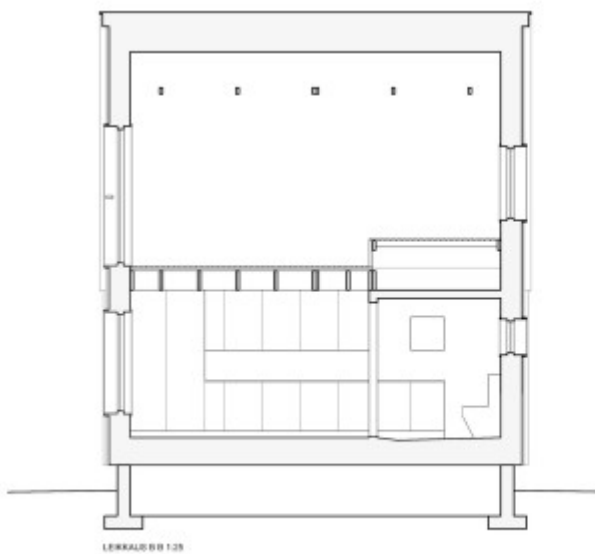
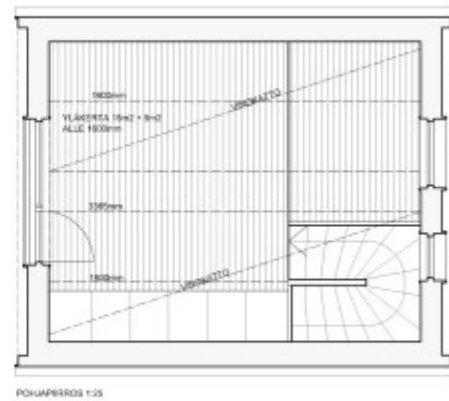
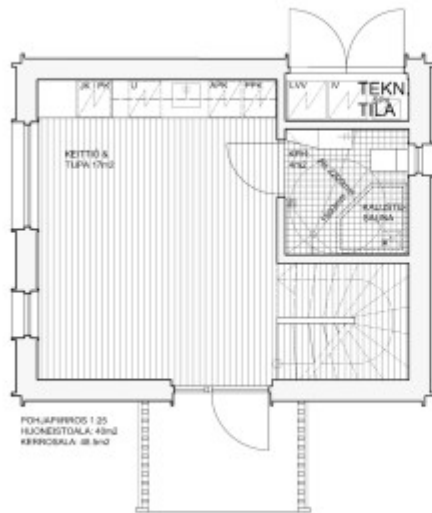
Ote Länsi-Käpylään miniomakotitalot sallivasta asemakaavasta.
Kuva: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Erilaisia miniomakotitalon konsepteja ja ratkaisuja löytyy lukuisia. Miniomakotitaloja markkinoidaan avaimet käteen –tyyppisinä valmispaketteina usein käyttämättömiä pientalotonttimaita silmällä pitäen.¹²³ Olli Enne pitää kehittämäänsä miniomakotitaloa mahdollisena ratkaisuna pääkaupunkiseudun krooniseen asuntopulaan. Enteen mukaan kaavoitus on liian hidasta nykyisiin tarpeisiin nähden. Miniomakotitaloilla voitaisiin saada nopeasti käyttämätön rakennusoikeus käyttöön ilman pitkää kaavoitusprosessia.¹²⁴ Asemakaava kuitenkin usein sallii tontilla vain yhden rakennuksen.¹²⁵ Enteen pientalo yhdistää kaksi asumisen ihannetta ja trendiä: pienuuden ja omakotiasumisen.

Miniomakotitalo voisi hyvin toimia ratkaisuna jälleerakennuskauden pientaloalueiden täydennysrakentamisessa rakennusten hierarkian kannalta. Miniomakotitalon ollessa tontin perällä piharakennuksen kaltaisena elementtinä, jäisi alkuperäinen rakennus miljöön kannalta päärooliin.

123 <https://www.minihouse.fi/periaate>
124 <http://yksiopuutarhassa.fi/potentiaali/>
125 <https://yle.fi/uutiset/3-9838262>

Olli Enteen suunnittelema
miniomakotitalo Yksiö Puutar-
hassa on huoneistoalaltaan 40
neliömetrin kokoinen. Kuva:
yksiopuutarhassa.fi

Heikki von Hertzenin kirjan *Koti vaiko kasarmi lapsillemme takakan-*
si.

8.5

Omakotiasumisen ihanne ja omakotiasu- minen Helsingissä

Suomessa sodanjälkeinen omakotiasumisen ihanne on liittynyt kiinteästi puutarhakaupunki-ideologiaan. Omakotiasumista sotien jälkeen puolustivat Otto-Iivari Meurman sekä Väestöliiton silloinen johtaja Heikki von Hertzen. Meurmanin mukaan omakotitalo omalla tontillaan on paras kasvuympäristö kasvavassa iässä olevalle lapselle. Lapsi saa omalla pihalla leikkiä vapaasti ja tutustua luontoon. Kerrostalon piha-alue ei tarjoa vastaavia etuja.¹²⁶ Kaupunkisuunnittelua kritisoivassa pamfletissaan *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* von Hertzenin kirjoittaa, että omalla tontillaan sijaitseva yhdenperheentalo on asunnon ihannetyyppi. Omakotitalo antaa asukkailleen parhaat mahdollisuudet virkistytymiseen ja terveelliseen ulkoilmapuuhasteluun.¹²⁷

¹²⁶ Meurman 1947, s. 298.
¹²⁷ von Hertzen 1946, s. 66.

JOKAINEN TARVITSEE ASUNNON

Asuteko vuokralla?

Paljonko maksatte vuodessa vuokraa? Ettekö-bän saisi muutaman vuoden vuokrahinnalla itsellenne oman, vuokratoman asunnon?

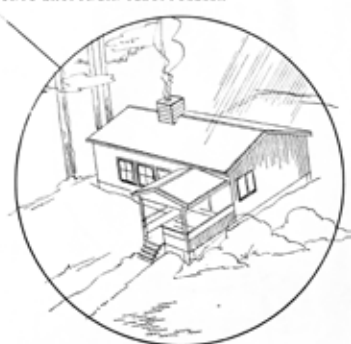
Rahan arvon muutellessa on sen sijoittaminen asuntoon, jonka jokainen kuitenkin aina tarvitsee, luotettavaa ja varmaa.

ASUNTO KAUPUNGISSA

Kun tontit kaupungissa ovat kovin kalliita, maksaa tonttiosuus yhtä kaupunkiasunnon huonetta kohden a. 10.000 mk. Tällä hinnalla voitte saada ehkä tontin koko rakennustanne varten lähellä kaupunkia. Puutalo Osakeyhtiö toimittaa tälle tontille asuntonne cecit valmiiksi tehtynä. Ilse voitte työaloitettamme ja parin asutyömiehen avulla pryyttää rakennuksen valmiiksi tehdylle perustukselle muutamassa päivässä.

ASUNTO KAUPUNGIN ULKOPUOLELLA

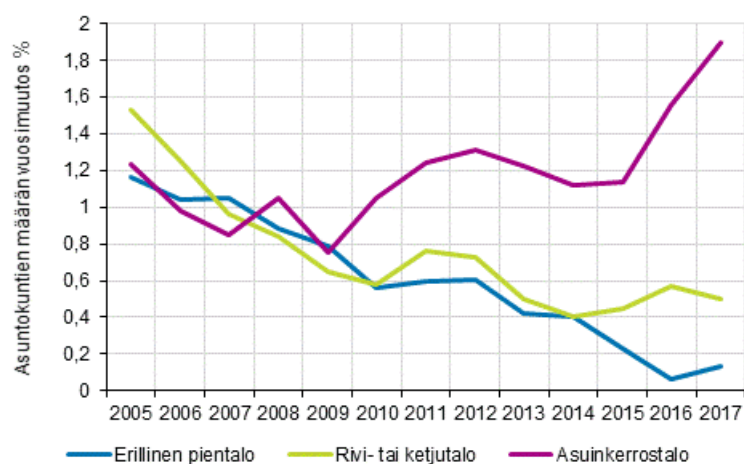

Puutalo Oy:n mainos vuodelta 1940. Kuva: MFA.

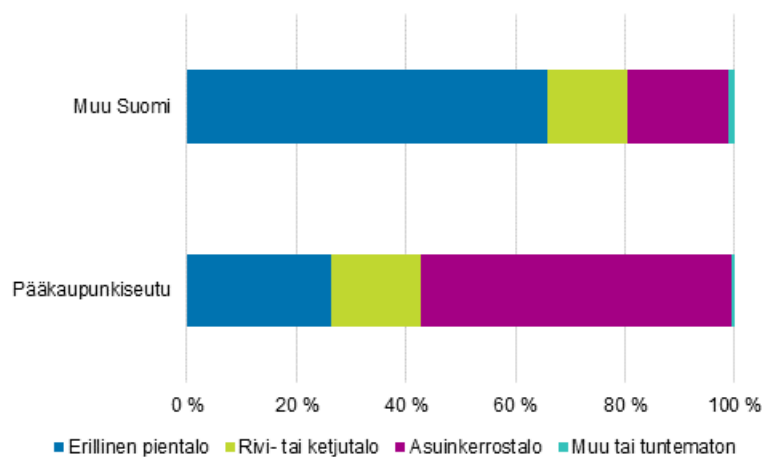
Sodanjälkeinen omakotirakentaminen toi muutoksia aiempiin asumustottumuksiin. Kirsi Saarikangas esittää väitöskirjassaan *Model Houses for Model Families* tyyppitalojen vakiinnuttaneen keskiluokkaisen ydinperheen mallin perheen vakiotyyppiksi sodanjälkeisessä Suomessa.¹²⁸ Kaupungeista tuttu ydinperheen malli, jossa mies on työtätekevä perheenelättäjä ja naisen rooli on olla perheenäitinä kotona, vietiin tyyppitalojen mukana myös maaseudulle. Isän, äidin ja lasten muodostama ydinperhe oli uutta maaseudulla, jossa perhe saattoi käsittää laajemman määrän sukulaisia ja muita talon asukkaita, jotka eivät välttämättä kuuluneet sukuun. Jälleenrakennusajan omakotityypit suunniteltiin ennen kaikkea ydinperheille, jotka muodostivat jälleenrakennuskauden yhteiskunnan perustan.

¹²⁸ Saarikangas 1993.

Asuntokuntien määrän vuosimuutos (%) talotyypeittäin 2005–2017

Lapsiperheiden asuminen talotyypeittäin, pääkaupunkiseutu ja muu Suomi 2017

Kerrostaloasuminen on lisääntynyt määrällisesti viime vuosina nopeammin kuin omakotiasuminen. Kuvat: Tilastokeskus.

Omakotiasuminen on säilyttänyt suosionsa nykypäivään saakka. Omakotitalo on edelleenkin lapsiperheiden asumisihanne Suomessa pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta. Helsingissä kerrostaloasumisen suosio on kuitenkin kasvanut.¹²⁹

¹²⁹ https://www.stat.fi/til/asas/2017/asas_2017_2018-05-17_fi.pdf

Alueen säilytettävät arvot

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston helsinkiläisiä jälleenrakennusajan pientaloalueita kartoittavassa selvityksessä Hepokalliontie on valittu seitsemän yhtenäisyytensä parhaiten säilyttäneen aluekokonaisuuden joukkoon. Selvityksessä alueiden merkittävimmät valintakriteerit olivat yhtenäisyys, erityisyys ja säilyneisyys. Yhtenä merkittävänä kriteerinä olivat myös alueiden miljööravot, kuten maiseman ja lähiympäristön kokonaisuus. Selvityksen arviointikriteerit ovat tämän korjaus- ja rakentamistapaohjeen periaatteiden taustalla.

Yhtenäisyys

Hepokalliontien alueen yhtenä tärkeimmistä kaupunkikuvallisista arvoista on sen yhtenäisyys. Hepokalliontien yhtenäisyyden merkittävimpänä piirteenä on alueella käytetty yhtenäinen rakennustyyppi. Yhtenäisyys on säilynyt hyvin rakennuksiin tehdyistä laajennuksista ja muutoksista huolimatta. Alueen melko pieni koko myös korostaa yhtenäistä ilmettä.

Erityisyys

Hepokalliontien alue on merkittävä Puutalo Oy:n jälleenrakennusajan tyyppitaloalue Helsingissä ja siten myös kulttuurihistoriallisesti arvokas ja erityinen. Alue on myös erityinen maisemallisesti, koska se sijaitsee niemelle meren läheisyyteen.

Säilyneisyys

Talojen peruspiirteet ovat säilyneet alueella kohtalaisen hyvin huolimatta siitä, että Toivo Jäntin suunnittelema talotyyppi viimeistelyine detailjeineen on herkkä muutoksille. Rakennustyyppinsä ohella alueen puutarhamainen ilme on hyvin säilynyt.

Miljööravot

Alueen miljööravot rakentuvat maiseman, katutilan, rakennusten ja pihojen kasvillisuuden muodostamasta kokonaisuudesta. Miljöön ilmeeseen vaikuttavat rakennusten sijainti katuun nähden, näkymät katu-tilassa ja tonteilla sekä pihojen rajautuminen katuun istutuksin ja aidoin.

Korjaustöiden yleiset periaatteet

Kunnossapito ja ylläpitävä korjaus

Alueen yhtenäisen ilmeen säilymisen vuoksi rakennusten kunnossapito ja ylläpitävä korjaus on tärkeää. Korjaustöitä suunniteltaessa on oltava ymmärrys rakennuksen arkkitehtuurin erityispiirteistä. Hepokalliontien talotyyppin eräinä erityispiirteinä voi esimerkiksi mainita elementtitekniikasta johtuvan hienovaraisen mitoituksen ja detajliikan. Myös puurakennusten perinteisistä korjaus- ja kunnostustavoista olisi tärkeää olla ymmärrystä sekä tietoa.

Jälleenrakennuskauden tyyppitalot ovat yleensä runkorakenteeltaan terveitä ja kestäviä. Rakennukset ovat myös pohjaratkaisuiltaan joustavia ja nykypäivän näkökulmasta erittäin käyttökelpoisia ja toimivia. Ylläpitävässä korjauksessa tulisi pyrkiä säilyttämään rakennuksen alkuperäiset hyväkuntoiset rakennusosat. Peruseriaatteena olisi hyvä olla hienovarainen kunnostus ja ylläpito mieluummin kuin ylenpalttinen uusiminen ja muuttaminen.

Palauttava korjaus

Hepokalliontien alueen talojen yleispiirteet ovat melko hyvin säilyneet myöhemmistä korjauksista ja muutoksista huolimatta. Kuitenkin joidenkin talojen alkuperäistä herkkää detajliikkaa on saattanut kadota korjausten seurauksena. Esimerkiksi ikkunoiden uusimisen yhteydessä alkuperäiset mittasuhteet ovat usein muuttuneet ja materiaalit saattavat olla tyyliin sopimattomia. Myös julkisivun väritys saattaa olla aikakauden pientaloon sopimaton.

Joidenkin jälkeenpäin tehtyjen muutosten seurauksena kadonneiden piirteiden palauttaminen saattaa olla perusteltua. Ikkunoiden alkuperäiset mitat ja karmidetajlit on mahdollista palauttaa. Rakennusten kerroksellisuus ja rakentamisen eri vaiheet ovat kuitenkin arvo sinänsä, kaikkea muutettua ei ole välttämätöntä palauttaa.

Ikkunat ja ovet

Ikkunat ja ovet ovat jälleenrakennuskauden pientalojen herkkiä yksityiskohtia, jotka tulisi pyrkiä säilyttämään. Hepokalliontien alueen taloissa ikkunoiden mitoitus noudattaa rakennusten elementtijaon ja julkisivujen pystylaudoituksen mitoitus.

Ikkunoiden säännöllinen huolto pidentää niiden elinkaarta. Ikkunoiden korjauksen yhteydessä kannattaa uusia vain vaurioituneet osat. Vanhojen ikkunoiden puuosien puulaatu on usein parempi kuin uusien vastaavien. Ikkunan lämmöneristävyyttä voidaan parantaa vaihtamalla sisälasi lämpölasiin tai lisäämällä kolmas lasi vanhaan ikkunarakenteeseen.

Ikkunoita uusittaessa täytyy huomioida alkuperäisten ikkunoiden mitoitus ja yksityiskohdat. Uusien ikkunoiden karmi- ja puiterakenteet saattavat tehdä raskaan vaikutelman verrattuna alkuperäisiin siroihin ikkunoihin. Polttomaalattu alumiini on materiaalina vieras jälleenrakennuskauden taloissa.

Hepokalliontien alueen rakennusten ikkunoiden mitoitus noudattaa samaa mitoitusta julkisivujen pystylaudoituksen kanssa. Kahden vierekkäisen ikkunan väliin mahtuu yksi pystyrima. Joissakin rakennuksissa tämä detalji on kadonnut ikkunoiden uusimisen yhteydessä.

Julkisivut ja väritys

Jälleenrakennusajan pientalot maalattiin usein öljymaalilla. Väreinä käytettiin pääasiassa vaaleita sävyjä. Tyypillisiä värejä olivat esimerkiksi vaalea roosa ja kermanvalkoinen, joita näkee Hepokallontienkin taloissa. Ikkunoiden puitteet olivat usein valkoiset. Ikkunoiden pielilistat oli maalattu tehostevärein tai muun julkisivun värisiksi.

Rakennuksen alkuperäinen väri kannattaa pyrkiä säilyttämään. Alkydi- ja lateksimaalit eivät sovellu puujulkisivujen maalaukseen, koska ne estävät kuivumisen puurakenteissa ja aiheuttavat siten lahovaurioita.

Jälleenrakennuskauden pientalojen värykseen sopivat vaaleat ja maanläheiset värit.

Hepokalliontien alueen taloissa on tyypillisesti tiili- tai peltikatto. Vesikatoilla on merkittävä vaikutus alueen ilmeeseen.

Vesikatto

Hepokalliontien talojen katemateriaaleina ovat sementti- tai savitiili ja saumattu pelti. Huopakattoja ei alueella ole, vaikka kattohuopakin on tyypillinen jälleenrakennusajalla käytetty katemateriaali. Alueen tyyppitalojen räystäät ovat avoräystäitä. Katon korjauksen yhteydessä avoräystästä tulisi säilyttää.

Vesikaton ja räystäiden huolto ja puhdistaminen on tärkeää rakenteiden säilymisen kannalta. Jos liian lähellä rakennusta kasvaa suurikokoisia puita, niiden lehdet saattavat varistessaan tukkia rännit. Tiilikatto kannattaa puhdistaa säännöllisesti sammalesta, ettei se pääse vaurioittamaan tiilipintaa.

*Tiilikaton päätyräystäslaudoitus on tyylikäs alkuperäinen yksityiskoh-
ta. Päätylauta noudattaa tiilikaton muotoa.*

*Alkuperäinen avoräystäään hienostunutta detaljointia. Elementtimitoi-
tuksen vuoksi kattokannattajien jatkeet sopivat julkisivujen pystylau-
doituksen mitoittamiseen.*

Laajentaminen ja lisärakentaminen

Kaavamääräykset

Alueen nykyinen kaava on vahvistettu vuonna 1991. Hepokalliontien varren korttelit on merkitty AO/s-tunnuksella. Asemakaavan mukaan AO/s-merkityissä kortteleissa ympäristön ominaispiirteet on säilytettävä. Rakennusoikeudeksi Hepokalliontien tonteille on merkitty 175 m². Asemakaavan mukaan tontin osat, joita ei käytetä leikki- tai oleskelualueina, kulkuteinä eikä pysäköintiin, on istutettava käyttäen puita ja pensaita. Tontin rakennusalalla on oltava yksi rakennus.

Asemakaavassa on merkitty tonteille rakentamisalueen raja, jonka sisällä rakennuksen on oltava laajennuksiin. Uusien rakennusosien tulee olla julkisivuiltaan puuta sekä sopia tyyliltään vanhaan rakennukseen muodon, värityksen ja julkisivupintojen jäsentelyn suhteen. Asemakaava kieltää aumakaton käytön.

Rakennuksen laajentamisen periaatteet

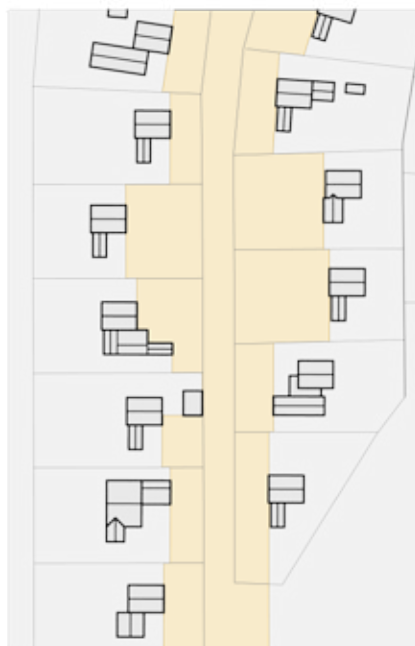
Rakennuksen tilojen laajentamisen tulisi ensimmäisessä vaiheessa tapahtua olemassa olevan rakennusvo-lyymin sisällä. Kylmiä ullakkotiloja sekä kellaritiloja on mahdollista muuttaa asuinkäyttöön. On kuitenkin huomioitava, että puolilämpimien kellari- ja ullakkotilojen muuttaminen asuintiloiksi vaatii usein rakennusteknisesti haastavia muutoksia olemassa ole- viin rakenteisiin.

Hepokalliontien alueen rakennustyyppin siipiosa on luonteva laajennuksen kohde. Useimmissa rakennuk- sissa siipiosa onkin jo ollut laajennuksen kohteena, jolloin rakennuksen alkuperäinen ilme on kadonnut. Laajentaminen kylmään siipiosaan vaatii lisäeristystä oleviin rakenteisiin, jolloin joudutaan tekemään run- saasti muutostöitä.

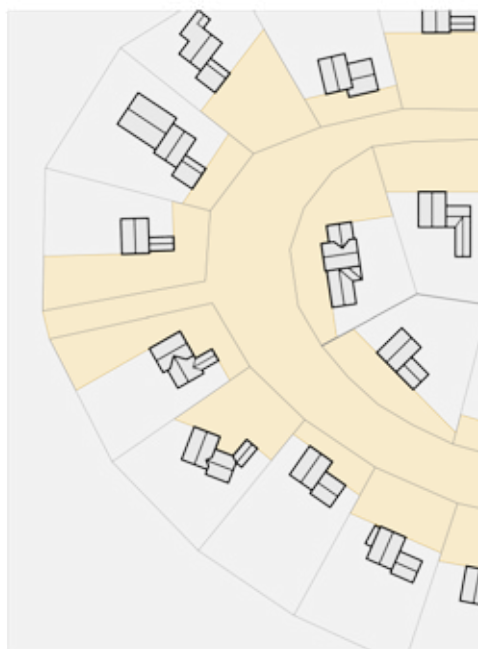
Kellarittomissa taloissa laajennusosa on turvallisin paikka märkätiloille. Siipiosan muuttaminen puo- lilämpimäksi eteiseksi tai kuistimaiseksi tilaksi on mahdollista.

Rakennuksen ulkopuolisen laajennuksen tulee sopia alkuperäiseen rakennukseen käyttämällä samoja ma- teriaaleja, kattokaltevuutta ja ikkunatyyppejä. Myös alkuperäisen rakennuksen yksityiskohdat tulisi huo- mioida laajennuksessa. Laajennuksen tulisi olla mit- takaavaltaan alisteinen alkuperäiseen rakennukseen nähden. Rakennuksen laajentaminen harjan suunnas- sa rikkoo talon noppamaista ulkomuotoa ja vaikuttaa katumiljööseen haitallisesti, joten se ei ole suotavaa. Laajennusosa soveltuu parhaiten pihan puolelle, jol- loin se ei riko nykyistä katutorymiä.

Koska rakennukset sijaitsevat tonteilla eri etäisyyk- sillä katulinjasta ja tonttien maasto-olosuhteet ja il- mansuunnat vaihtelevat, on vaikea esittää yhtenäistä suositusta rakennuksen laajentamisesta. Laajennus- mahdollisuudet tulisi selvittää tonttikohtaisesti.

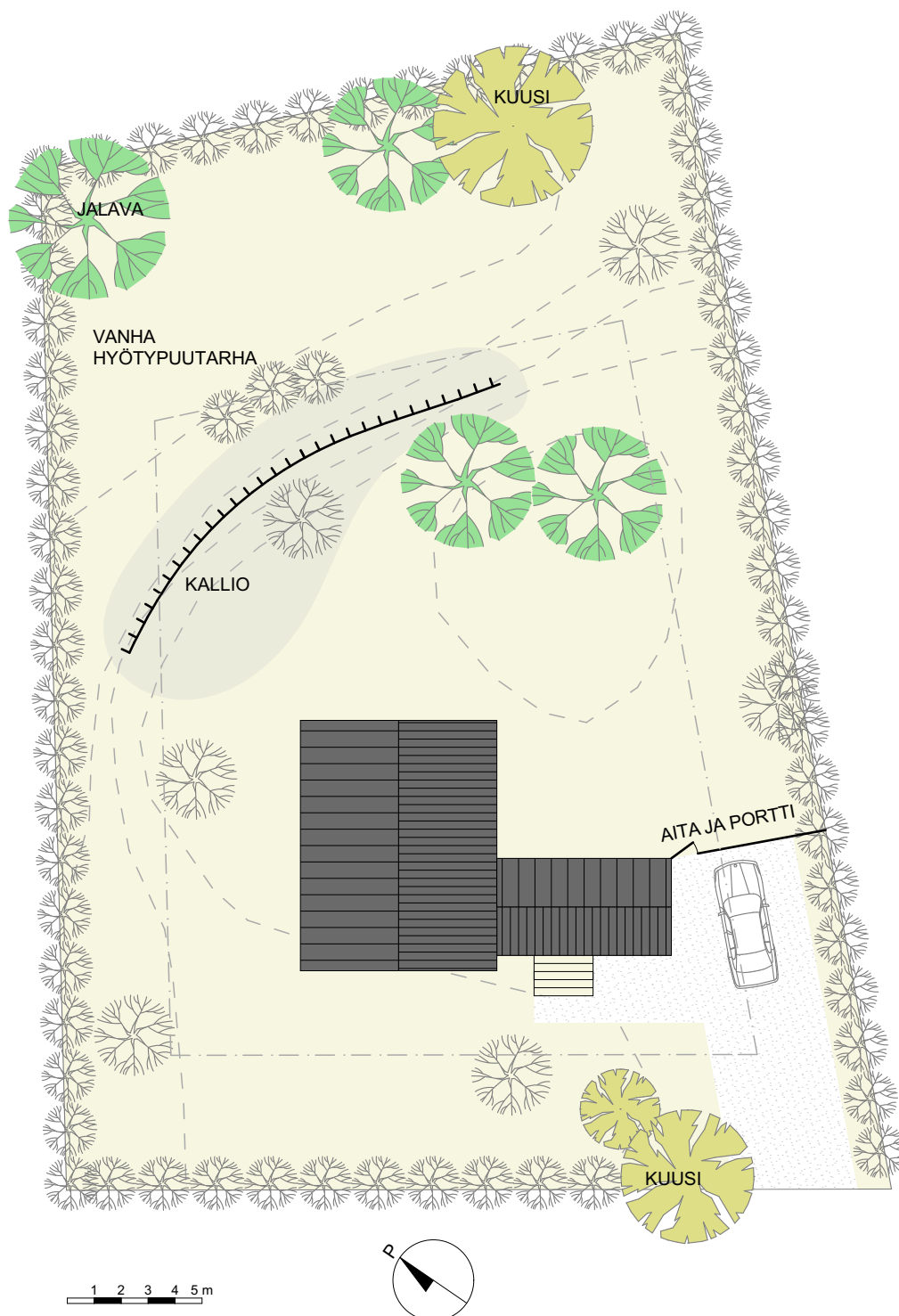
Hepokalliontien katutila on vaihtelevaa rakennusten vetäytyessä paikoin kau- emmas tonteille kadusta. Rakennuksen laajentaminen olvan rakennuksen taakse säilyttää nykyisen katutilan. Laajentaminen pihan puolelle saattaa kuitenkin olla han- kalaa tonteilla, jossa rakennus on kaukana kadusta.

Kadun kaarevassa osassa rakennusten rajaama katutila on hajanaisempi. Joillain tonteilla siipiosa on rakennuksen kadun puoleisella sivulla, jolloin sen rooli katumiljöön muodostajana on korostu- neempi.

Pihat, aidat ja portit

Asemakaavan mukaan tontit tulee pitää puistomaisessa kunnossa. Hepokalliontien alueelle ei ole monien muiden jälleenrakennusajan pientaloalueiden tapaan tehty erityistä pihasuunnitelmaa. Siitä huolimatta alueella on jälleenrakennusajan tyyppitaloalueille ominainen puistomainen ilme. Siksi pihojen puuston ja kasvillisuuden vaaliminen olisi tärkeää.

Jälleenrakennuskaudelle tyypillisiä koristeellisia metalliportteja.

Tietolähteitä ja kirjallisuutta

Museoviraston korjauskortit

(www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/restaurointi/korjauskortit)

Jälleenrakennusajan pientalon korjaustapaohjeet, Helsingin kaupunki

(https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/rakentaminen/ennakkotietoa-rakentamiseen/ohjeet-ja-neuvonta/jalleenrakennuskauden_pientalon_korjaustapaohje)

Horo, Anne et al.: *Korsutieltä Näätäkujalle. Helsingin jälleenrakennuskauden pientaloalueet*. Osa II (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2003)

Kaila, Panu: *Talotohtori* (WSOY 2010)

Kantola, Helena & Eino Niskala: *Perusparannuksen mallisuunnitelmia: jälleenrakennuskauden pientalot* (Rakentajain kustannus 1981)

Kummala, Petteri: *Lamasalvoksesta elementtitekniikkaan. Suomalainen pientalosuunnittelu jälleenrakennuskaudella* (Suomen rakennustaiteen museo 2005)

Rinne, Hannu: *Perinnemestarin rintamamiestalo* (2013)

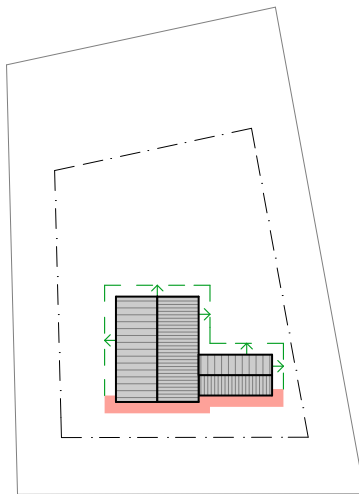
Särkinen, Åke: *Jälleenrakennusajan pientalo*. (Rakennustieto 2005)

Sädevirta, Sirkka, 2003. *Korsutieltä Näätäkujalle. Helsingin jälleenrakennuskauden pientaloalueet*. Osa I (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2003)

...

2. Laajennus/lisärakentamislunnos

Punaisella on merkitty katumiljöön kannalta tärkeät julkisivut. Laajennus on mahdollista vihreällä merkityyn suuntaan.

KATU

Rakennusten laajennusmahdollisuuksia. 1 ja 2: Laajennus nivelen kautta. 3 ja 4: Laajennus "pattina". 5: Laajennus rakennusta pidentämällä harjan suuntaan. 6: Lisärakennus tontin perällä. Nykyinen kaava ei salli tätä vaihtoehtoa.

1

KATU

2

KATU

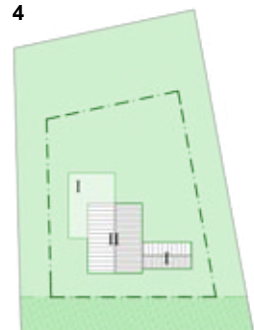
3

KATU

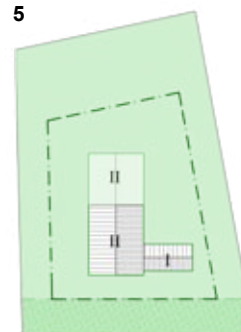
4

KATU

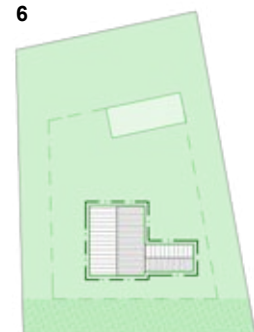

5

KATU

6

KATU

Esimerkkejä laajennuksista Hepokalliontiellä

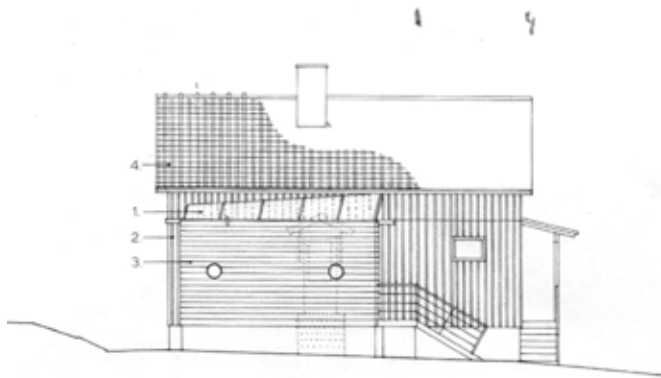
Suurin osa Hepokalliontien rakennuksista on laajennettu. Alueella on siis lukuisia enemmän tai vähemmän miljöökokonaisuuden kannalta onnistuneita laajennuksia. Jotkut laajennukset ovat mittakaavaltaan tai massoitteeltaan ylimitoitettuja alkuperäiseen rakennukseen nähden. Alueella on myös onnistuneita, alueen miljöökokonaisuuden ja alkuperäisen rakennuksen arkkitehtuurin hyvin huomioon ottavia laajennuksia.

Hepokalliontien rakennusten laajennuksia.

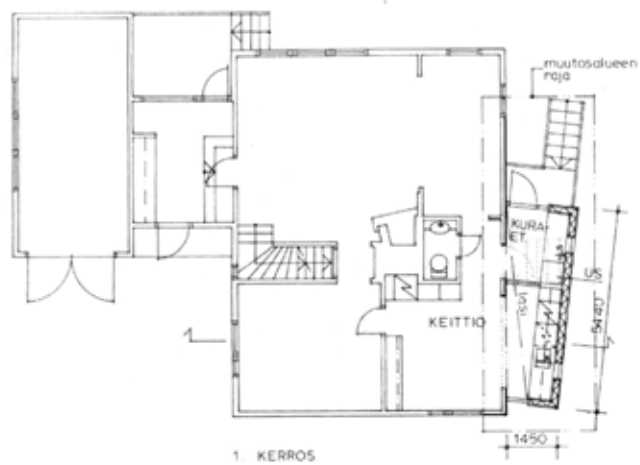
JULKISIVU ITÄÄN

JULKISIVU POHJOISEEN

JULKISIVU LÄNTIEN

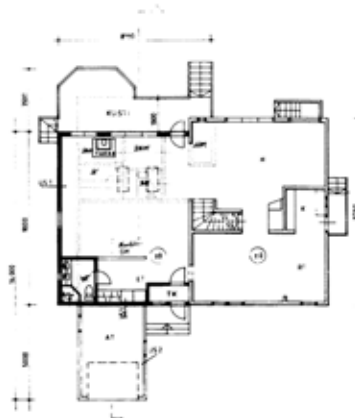

Rakennuksen tyyliin ja alueen ilmeeseen sopiva laajennus. Suunnittelijana Kirsi Korhonen. Valokuva: Ulla Vahtera.

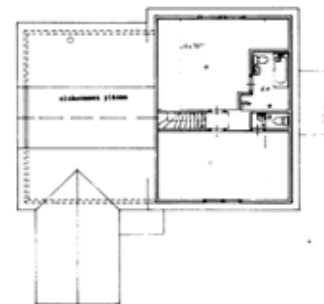
A photograph of a white, single-story house with a dark grey roof. The house features a large white garage door on the left and several windows, including a double window on the right side. A white picket fence runs across the front of the property, and a dark hedge is visible behind it. A portion of a silver car is visible on the left. The background shows bare trees, suggesting a late autumn or winter setting.

KELLARI

LPRS

FLORIDA

ITÄÄN

ALUMIN TENDIT MUKFASAT

- (A) = ikkunoita muutettu 60- luvulle
 (B) = seinäteitä uusittu 60- luvulla:
 muuta muovitettu profiilipeltiteitä

REFERENCES

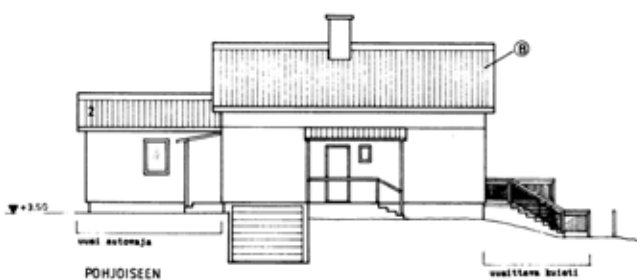
- ① = ppytyömaakooditus kuten vanhalla osalla
② = vesikate kuten vanhalla osalla

VARIANTES

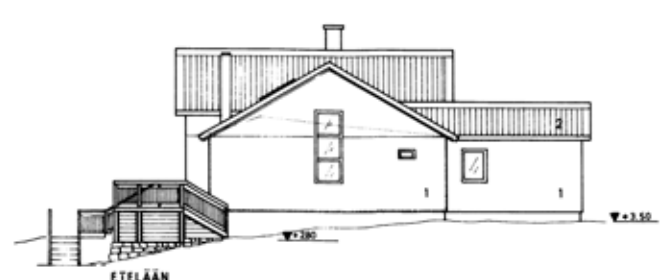
- julkisvalvonta; vaale
- ikkunaopitit, rystelaudat ja kaitet; valkoinen

LÄNTEEN

POHJOISEEN

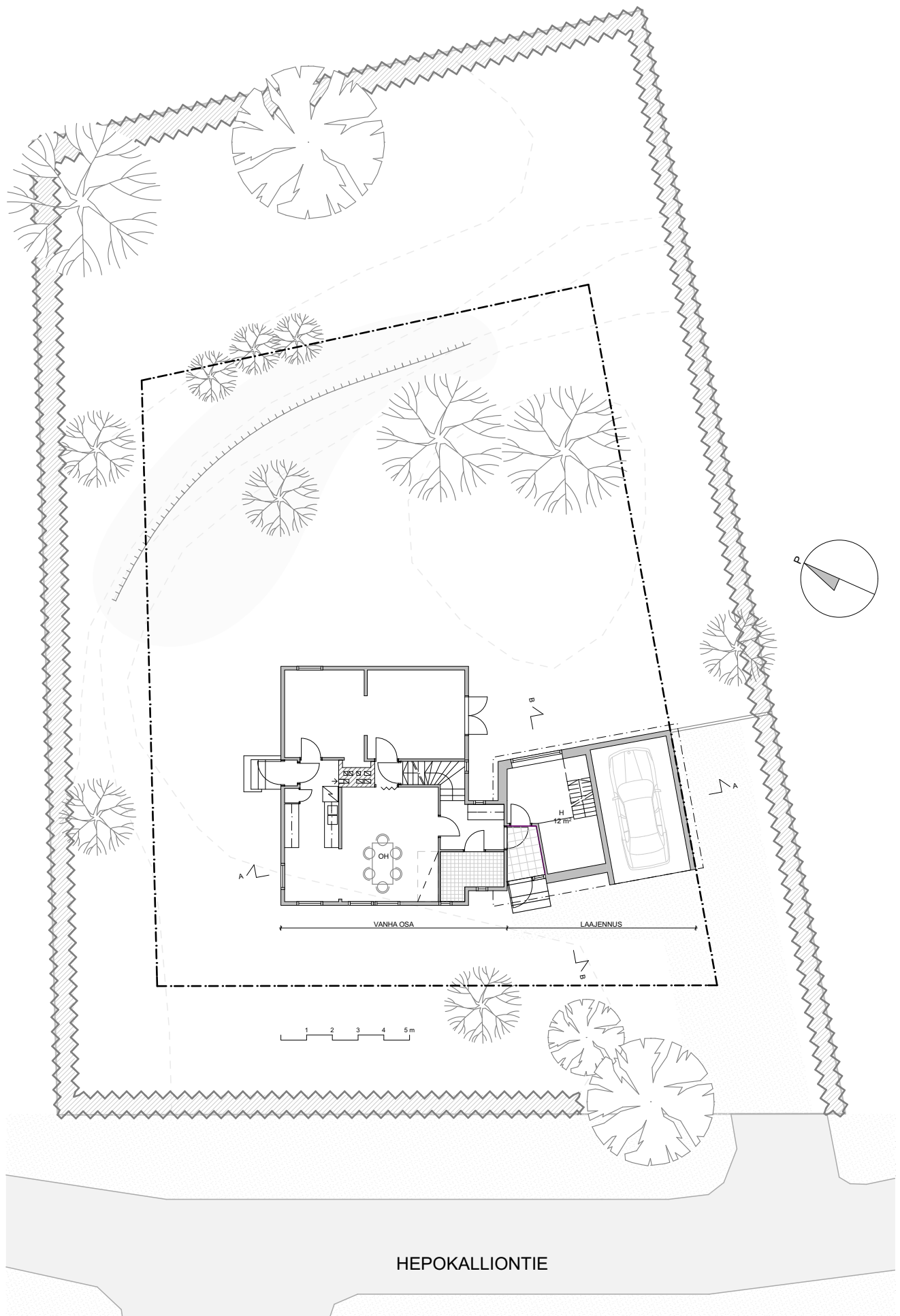
ETELÄÄN

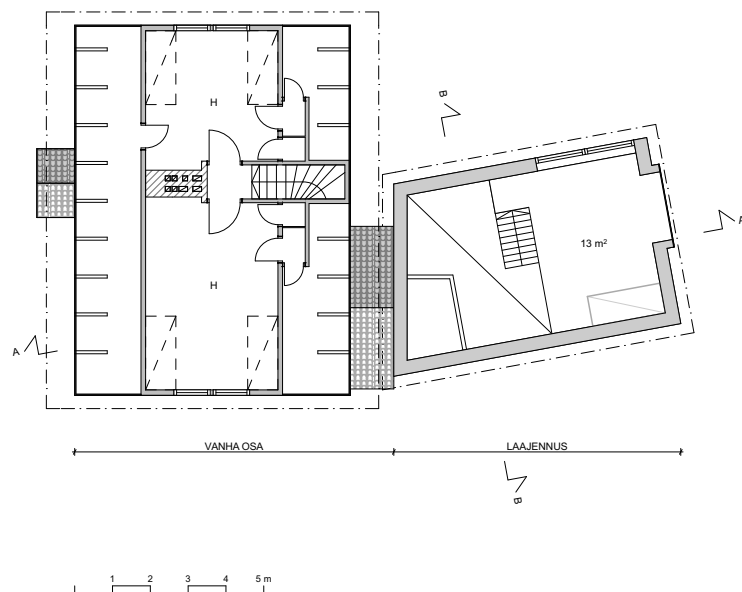
Suunnittelun lähtökohtia

Laajennusluonnos on tehty korttelin 49228 tontille 7. Laajennuksen lähtökohtina ovat katumiljöön säilyttäminen sekä sopeutuminen alkuperäisen rakennuksen mittasuhteisiin, materiaaleihin ja muotoihin sekä kytkeytyä toiminnallisesti alkuperäiseen taloon. Suunnitelmassa on myös haluttu säilyttää alkuperäisen rakennuksen noppamainen hahmo sekä siipiosaa alisteisena päärakennukselle. Vanhasta siipiosasta on jätetty eteistila ”niveleksi” joka kytkee uuden rakennusosan vanhaan. Pihan kasvillisuutta on pyritty säilyttämään mahdollisimman paljon.

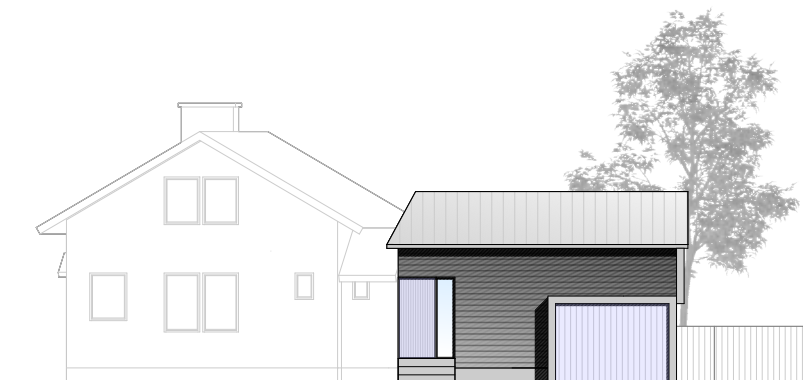
Suunnitelma

Laajennus sisältää asuintiloja sekä autotallin. Autosuoja on luonteva laajennustarve. Laajennusluonnoksessa autotallin päällä on matala parvitila asuinkäyttöön.

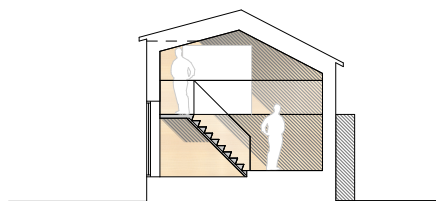
Pohja, 2. krs 1:200

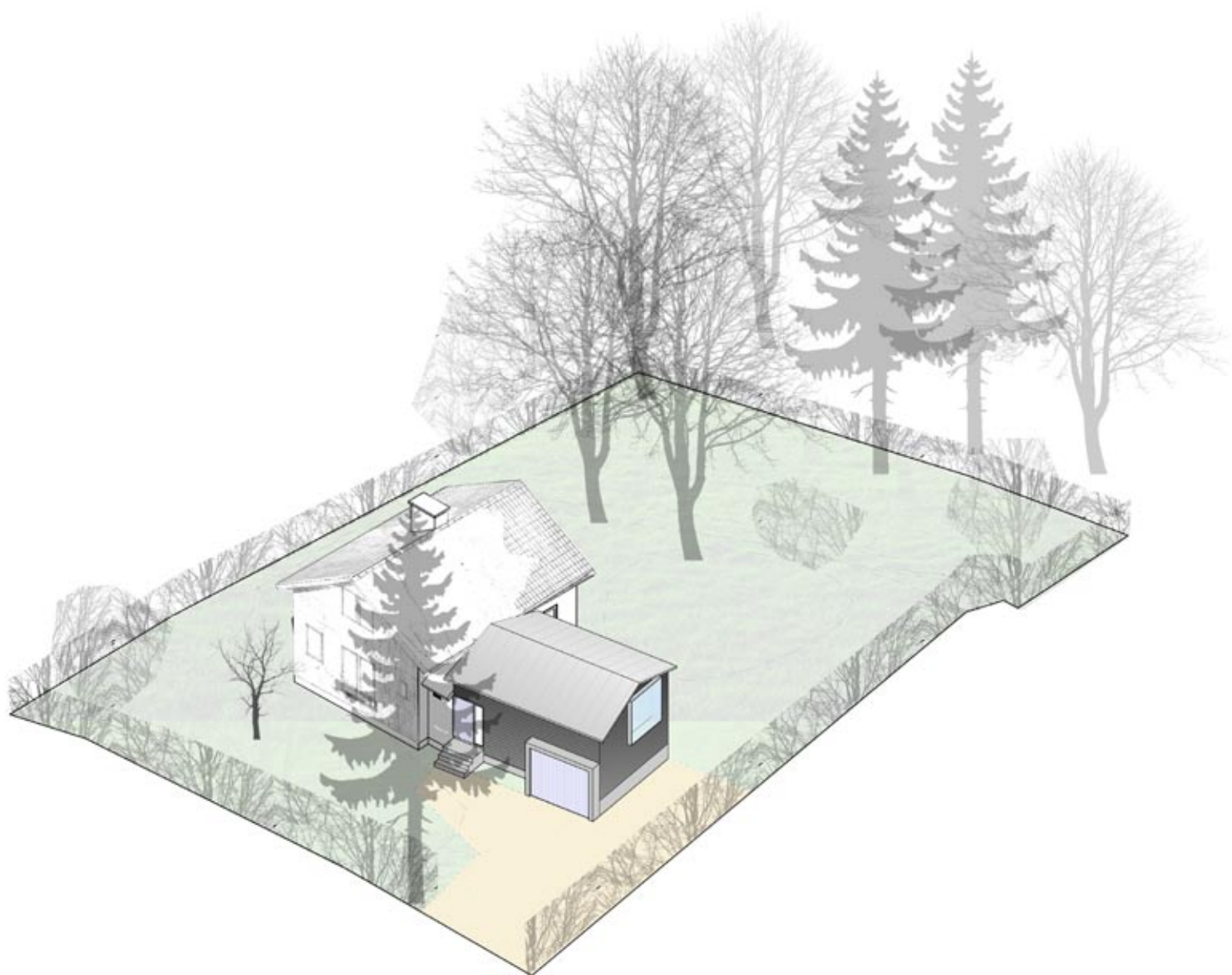
Julkisivut 1:200

Leikkaus A 1:200

Leikkaus B 1:200

Näkymä pihan puolelta

Lähteet

Arkistot:

Arkkitehtuurimuseon arkisto (MFA)

Helsingin kaupunginmuseon arkisto

Mika Penttisen yksityisarkisto

Kirjallisuus:

10 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta. Puutalo Oy, 1950. Helsinki.

25 vuotta suomalaista puutaloteollisuutta. Puutalo Oy, 1965. Helsinki.

Alpola-Narinen, Maija, 2006. *Uusmaalaisen aluesuunnittelun vuodet 1946–2006*. Uudenmaan liitto. Helsinki.

Balgård, Sture, 1982. *Täydennysrakentaminen puukaupungissa. Ympäristön analyysimenetelmä sopeutuvan rakentamisen avuksi*. Rakentajain kustannus. Helsinki.

Haimi, Olavi, 2010. *Rintamamiehet rakentajina Helsingissä. Vuoden 1945 maanhankintalain toteutuminen Helsingin kaupungissa*. Kerava. Julkaisuoikeudet O. Haimi.

Helamaa, Erkki, 1983. *40-luku. Korsujen ja jälleenrakentamisen vuosikymmen*. Suomen rakennustaiteen museo. Helsinki.

Herranen, Timo, 2000. *Kaupunkisuunnittelu ja asuminen. Helsingin historia vuodesta 1945*. Helsingin kaupunki, 121–233.

von Hertzen, Heikki, 1946. *Koti vaiko kasarmi lapsillemme? Asunnontarvitsijoiden näkökohtia asunto- ja asemakaavakysymyksissä*. Väestöliiton julkaisuja 15. Helsinki.

Horo, Anne et al., 2003. *Korsutieltä Näätäkujalle. Helsingin jälleenrakennuskauden pientaloalueet*. Osa II.

Kailari, Kyllikki, 2005. *Maalaismaisemista Itä-Helsingiksi*. Itä-Helsingin Kulttuuriseura ry. Helsinki.

Kantola, Helena & Eino Niskala, 1981. *Perusparannuksen mallisuunnitelmia: jälleenrakennuskauden pientalot*. Rakentajain kustannus. Helsinki.

Karisto, Maria et al., 2015. *Kysykää Essiltä! Elisabeth Kochin puutarhat*. Maahenki Oy. Helsinki.

Korvenmaa, Pekka (toim.), 1992. *Arkkitehdin työ*. Rakennustieto Oy. Helsinki.

Kummala, Petteri, 2005. *Lamasalvoksesta elementtitekniikkaan. Suomalainen pientalosuunnittelu jälleenrakennuskaudella*. Suomen rakennustaiteen museo. Helsinki.

- Kärki, Pekka, 1993. *Rakennettu aika. Icomosin Suomen osasto 25 vuotta*. Toim. Kairamo, Maija. ICOMOS, Suomen osasto. Helsinki.
- Laukkonen, Veikko, 1987?, *Jälleenrakennusvuosien pientalo Suomessa*. Transkustannus. Helsinki.
- Lehtonen, Hilikka & Lepistö, Timo, 1982. *Vanhat pientaloalueet*. Sisäasiainministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Litzen, Aulikki & Vuori, Jukka, 1997. *Helsingin maalaiskunnan historia 1865–1945. Kunnallishallinnon uudistuksesta suureen alueluovutukseen*. Vantaan kaupunki. Vantaa.
- Lundsten, Bengt, 1993. *Rakennettu aika. Icomosin Suomen osasto 25 vuotta*. Toim. Kairamo, Maija. ICOMOS, Suomen osasto. Helsinki.
- Meurman, Otto-livari, 1947. *Asemakaavaoppi*. Helsinki.
- Packalén, Eva, 2008. *Herttoniemi. Kylä, kartano, kaupunginosa*. Helsingin kaupunginmuseo. Helsinki.
- Pulma, Panu, 2000. *Kasvun katveessa. Helsingin historia vuodesta 1945*. Helsingin kaupunki, 113–340.
- Rinne, Hannu, 2013. *Perinnemestarin rintamamiestalo. Kunnostus ja ylläpito*. WSOY. Helsinki.
- Salokorpi, Asko, 1971. *Suomen arkkitehtuuri 1900-luvulla*. Tammi. Helsinki.
- Schulman, Harry, 2000. *Helsingin suunnittelu ja rakentuminen. Helsingin historia vuodesta 1945*. Helsingin kaupunki, 13–39.
- Salokorpi, Asko, 1990. *Arkkitehtuuri Suomessa vuoden 1940 jälkeen. Ars – Suomen taide 6*. Toim. Salme Sarajas-Korte. Otava. Helsinki.
- Standertskijöld, Elina, 2008. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930–1950*. Rakennustieto Oy. Helsinki.
- Sinkkilä, Jyrki et al. (toim.), 2016. *Unelma paremmasta maailmasta. Moderni puutarha ja maisema Suomessa 1900–1970*. Aalto-yliopisto. Helsinki.
- Sädevirta, Sirkka, 2003. *Korsutieltä Näätäkujalle. Helsingin jälleenrakennuskauden pientaloalueet*. Osa I.
- Särkinen, Åke, 2005. *Jälleenrakennusajan pientalo*. Rakennustieto Oy. Helsinki.
- Tuomi, Timo, 1992. *Tapiola. Puutarhakaupungin vaihteita*. Espoon kaupunginmuseo. Espoo.
- Turpeinen, Oiva, 2000. *Väestö. Helsingin historia vuodesta 1945*. Helsingin kaupunki, 13–103.
- Wainio, Terttu-Elina & Lehtonen, Hilikka, 1987. *Rakentaminen ja kaavoitus vanhoilla pientaloalueilla*.

Waltari, Mika, 1942. *Rakennustaide ja standardi. Jälleenrakentamisen ydinkysymyksiä.* Suomen arkkitehtiliitto. Helsinki.

Painamattomat lähteet, opinnäytteet ja selvitykset:

Berg, Jouni, 2014. *Kotikontu – SOK:n jälleenrakennuskauden tyyppitalot Espoon Laajalahdessa.* Diplomityö.

Heininen-Blomstedt, Kirsi, 2013. *Jälleenrakennuskauden tyyppitaloalue. Paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen.* Väitöskirja.

Jokela, Taru, 2008. *Säynätsalon Haikka. Säilyttävän asemakaavan periaatteet.* Diplomityö.

Jälleenrakennuskauden pientalon korjaustapaohje, 1985. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Kairamo, Kirsti, 1980. *Pientalojen rakenteet ja tyyppisuunnittelu vuoteen 1948. Jälleenrakennuskauden kohdealue, perusparannusesimerkkejä.* Diplomityö.

Kammonen, Kaisu, 2012. *Tyyppitalosta talopakettiin. Selvitys suomalaisen pientalotuotannon historiasta, nykytilasta, tulevaisuuden mahdollisuuksista ja kehitystarpeista.* Tampereen teknillinen yliopisto. Diplomityö.

Koponen, Olli-Paavo, 2006. *Täydennysrakentaminen. Arkkitehtuuri, historia ja paikan erityisyys.* Väitöskirja.

Länsi-Käpylän puutaloalueen korjauskortit, 2017.

Saarikangas, Kirsi, 1993. *Model Houses for Model Families.* Väitöskirja.

Vuori, Päivi, 2008. *Puutalo Oy ja pyrkimys hyvään arkkitehtuuriin.* Tampereen teknillinen yliopisto. Diplomityö.

Tapaamiset ja haastattelut:

Riitta Salastie, lokakuu 2017

Osmo Lappo, tammikuu 2018

Ulla Vahtera, helmikuu ja kesäkuu 2018

Mika Penttinen, tammikuu 2018

Sakari Mentu, helmikuu 2018

Maria Isotupa, helmikuu 2018

Lehdet:

Arkkitehti 1940–1945, 4/2007

Huvudstadsbladet 14.6.2017

Internet-lähteet:

<http://www.puuinfo.fi/sites/default/files/Helsinki-pientaloeseite.pdf>

<https://skr.fi/fi/k3-talot>

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005566793.html>

<https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001749460.html>

<https://www.minihouse.fi>

<http://yksiopuutarhassa.fi>

https://www.stat.fi/til/asas/2017/asas_2017_2018-05-17_fi.pdf

<https://yle.fi/uutiset/3-9838262>

Kuvalähteet:

Valokuvat tekijän, ellei mainita toisin.

